

Bryssel 29.5.2019
COM(2019) 260 final

**KOMISSION TIEDONANTO EUROOPAN PARLAMENTILLE, NEUVOSTOLLE,
EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE JA ALUEIDEN
KOMITEALLE**

Vuoden 2019 tiedonanto EU:n laajentumispolitiikasta

{SWD(2019) 215 final} - {SWD(2019) 216 final} - {SWD(2019) 217 final} -
{SWD(2019) 218 final} - {SWD(2019) 219 final} - {SWD(2019) 220 final}

I. JOHDANTO

Euroopan komissio vahvisti marraskuussa 2015 **EU:n laajentumispolitiikan keskipitkän aikavälin strategian**¹, joka kattaa nykyisen komission toimikauden. Tässä tiedonannossa tarkastellaan, miten laajentumispolitiikan täytäntöönpanossa oli edistytty helmikuun 2019 loppuun mennessä. Lisäksi tiedonannossa tarkastellaan EU:n jäseniksi pyrkivien maiden kohtaamia haasteita.

Länsi-Balkan

Euroopan komission helmikuussa 2018 hyväksymä **Länsi-Balkanin strategia**² on edistänyt merkittävästi alueen lähentymistä EU:hun. Strategiassa vahvistettiin Länsi-Balkanin tulevaisuus kiinteänä osana EU:ta. Siinä toistettiin, että tiukkojen vakiintuneiden kriteerien täyttämiseen perustuvat jäsenyysnäkökymät ovat unionin omien poliittisten, taloudellisten ja turvallisuusasetusten mukaiset. Siinä vahvistettiin, että alueella on edistytty huomattavasti sekä uudistusten toteuttamisessa että sodan ja konfliktien seurauksista toipumisessa. Jotta maat täyttäisivät kaikki jäsenyys ehdot, mukaan lukien demokratiansa vahvistaminen, keskeisillä aloilla on toteutettava kokonaisvaltaisia ja vakuuttavia uudistuksia. Tällaisia aloja ovat oikeusvaltioperiaate, johon kuuluu korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta, talousuudistukset, kilpailukyky, alueellinen yhteistyö ja sovinto. Komissio kehotti lisäämään EU:n poliittista, teknistä ja taloudellista tukea alueelle merkittävästi, muun muassa strategiaan sisältyvän kuuden lippulaiva-aloitteen kautta; liittymistä valmistelevalle tuke on myönnetty 11,7 miljardia euroa vuosiksi 2014-2020. Poliitiikan kannustinrakenteen parantamiseksi komissio totesi myös, että liittymisneuvottelujen tämänhetkiset edelläkävijät saattavat olla valmiita jäsenyyteen vuonna 2025, jos tarvittavaa poliittista tahtoa löytyy, todellisia ja määrätietoisia uudistuksia toteutetaan ja naapurimaiden välisiin kiistoihin löydetään lopullinen ratkaisu.

EU-johtajat vahvistivat Sofiassa toukokuussa 2018 pidetyssä **EU:n ja Länsi-Balkanin maiden huippukokouksessa** tukevansa varauksetta Länsi-Balkanin eurooppalaista tulevaisuutta. Länsi-Balkanin kumppanit puolestaan vahvistivat sitoutumisensa eurooppalaiseen tulevaisuuteen vakaana strategisena valintanaan. EU-johtajat hyväksyivät Sofian julistuksen sekä Sofian prioriteettiagendan³, jossa esitetään uusia toimenpiteitä alueen kanssa tehtävän yhteistyön tehostamiseksi turvallisuuden, oikeusvaltion ja muuttoliikkeen kaltaisilla keskeisillä aloilla.

EU:n johtajat antoivat viime vuonna myös **selviä signaaleja** yksittäisille Länsi-Balkanin maille. Vastauksena komission vuonna 2018 antamiin suosituksiin aloittaa liittymisneuvottelut Pohjois-Makedonian tasavallan ja Albanian tasavallan kanssa neuvosto sopi kesäkuussa, että edistymiseen reagoidaan myönteisesti, ja se viitoitti tietä liittymisneuvottelujen aloittamiselle kesäkuussa 2019. Kosovon* osalta komissio ilmoitti, että kaikki viisumivapaata matkustamista Schengen-alueelle koskevat vaatimukset on täytetty, ja Euroopan parlamentti tuki komission ehdotusta viisumivapaudesta ensimmäisessä käsittelyssä maaliskuussa 2019.

EU on viime vuonna tehostanut yhteistyötään alueen kanssa ja sitoutumistaan siihen, mikä tuottaa jo konkreettisia ja huomattavia **tuloksia**. Pohjois-Makedonia sekä jatko

¹ [COM\(2018\) 450 final](#)

² Uskottavat jäsenyysnäkökymät ja EU:n tehostettu sitoumus Länsi-Balkanin maille, [COM\(2018\) 65 final](#)

³ https://www.consilium.europa.eu/media/34776/sofia-declaration_en.pdf

* Tämä nimitys ei vaikuta asemaa koskeviin kantoihin, ja se on YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1244/1999 ja Kansainvälisen tuomioistuimen Kosovon itsenäisyysjulistuksesta antaman lausunnon mukainen.

kunnianhimoisen uudistusohjelmansa toteuttamista että teki Kreikan kanssa historiallisen sopimuksen, jolla ratkaistiin 27 vuotta jatkunut nimikiista. Lisäksi se teki kahdenvälisen sopimuksen Bulgarian kanssa. Nämä toimet ovat esimerkkejä hyvien naapuruussuhteiden vahvistamisesta koko alueella ja osoittavat jäsenyysnäkyvien vetovoiman. Vastaavasti Albania toteuttaa perusteellisia uudistuksia ja uudistaa merkittäväällä tavalla erityisesti oikeusjärjestelmäänsä, muun muassa toteuttamalla ennennäkemättömän tuomareiden ja syyttäjien uudelleenarvioinnin.

Saavutettu myönteinen kehitys edellyttää unionilta konkreettista ja nopeaa toimintaa. EU:lla on nyt mahdollisuus ylläpitää myönteistä muutoskehitystä pitkällä aikavälillä koko alueella, mikä on myös sen omien etujen mukaista. Unionin on täytettävä sitoumuksensa ja annettava kunnia sille, jolle kunnia kuuluu. Jos maata, jossa on saavutettu objektiivista edistymistä, ei palkita siirtämällä se seuraavaan vaiheeseen matkalla kohti EU-jäsenyyttä, EU:n uskottavuus kärsii koko alueella ja sen ulkopuolella. Laimea reagointi historialliseen saavutukseen ja merkittäviin uudistuksiin vaarantaisi vakauden, häiritsisi tarpeellisten lisä uudistusten toteuttamista ja vaikuttaisi arkaluonteisia kahdenvälisiä kysymyksiä koskeviin toimiin, kuten Serbian ja Kosovon väliseen vuoropuheluun. Laimea reagointi auttaisi ainoastaan EU:n geopoliittisia kilpailijoita saamaan jalansijaa Euroopan porteilla.

Kaikki maat eivät kuitenkaan ole tarttuneet Länsi-Balkanin strategiassa tarjottuihin mahdollisuuksiin. Joissakin maissa kehitys on pysähtynyt erityisesti keskeisillä oikeusvaltion ja perusoikeuksien aloilla. Liittymisprosessissa edistyneimmät maat ovat vaarassa jäädä jälkeen ilmoittamistaan kunnianhimoisista tavoitteista, jos ne eivät tehosta merkittävästi toimiaan erityisesti keskeisten uudistusten osalta. Kaikkien alueen poliittisten johtajien on lunastettava kansalaistensa uudistusodotukset ja tuotava esiin strateginen suuntautumisensa ja sitoutumisensa liittyä EU:hun niin, ettei sitä tarvitse epäillä. EU:hun liittyminen on arvoihin perustuva perustavanlaatuinen valinta, joka kunkin maan on omaksuttava aktiivisemmin.

Tämän tiedonannon ohella komissio on hyväksynyt lausuntonsa Bosnia ja Hertsegovinan Euroopan unionin jäsenyyttä koskevasta hakemuksesta. Lausunnon päätelmät ja suositukset esitetään tämän tiedonannon liitteessä.

Turkki

Turkki on EU:n tärkeä kumppani ja ehdokasmaa. Sen kanssa on jatkettu vuoropuhelua, myös kaikkein korkeimmalla tasolla, ja yhteistyötä yhteisen edun mukaisilla keskeisillä aloilla, esimerkiksi muuttoliikeasioissa ja EU:n pakolaisille antaman merkittävän tuen puitteissa. Turkki on kuitenkin loitontunut yhä kauemmaksi Euroopan unionista ja taantunut vakavasti oikeusvaltion ja perusoikeuksien aloilla. Lisäksi sen poliittisen järjestelmän keskinäinen valvontajärjestelmä on heikentynyt, mikä on seurausta perustuslakimuutosten voimaantulosta. Neuvosto totesi kesäkuussa 2018 yksimielisesti, että Turkin liittymisneuvottelut ovat tosiasiansa pysähdyksissä ja että uusien neuvottelulukujen avaamista tai avoinna olevien sulkemista ei voida harkita. Tämän arvioinnin perustana olevat tosiseikat pitävät yhä paikkansa.

Laajentumisprosessiin kuuluu tärkeänä osana se, että **mukautumista** EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, myös rajoittavien toimenpiteiden osalta, nopeutetaan. Tällä vahvistetaan se, että maat jakavat kaikilta osin ne periaatteet, arvot ja tavoitteet, joita unioni pyrkii edistämään naapurialueillaan ja kauempana. Albania ja Montenegro ovat johdonmukaisesti mukauttaneet politiikkansa EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.

II. VUODEN 2015 LAAJENTUMISSTRATEGIAN TÄYTÄNTÖÖNPANO

Kööpenhaminassa ja Madridissa vahvistettujen jäsenyysehtojen täyttäminen edellyttää, että keskeisten uudistusten toteuttamista jatketaan aiempaa aktiivisemmin. Keskeisillä aloilla toteutettavat toimet vahvistavat toisiaan eikä niitä voida erottaa toisistaan vaan niitä on jatkettava määrätietoisesti ja niihin on sitouduttava selkeästi poliittisella tasolla.

a) Demokraattisten instituutioiden toiminta

Useimmissa laajentumismaissa yksi suurimpia haasteita on **demokraattisten instituutioiden** asianmukainen toiminta. Kansallisten **parlamenttien** keskeinen rooli on juurrutettava kiinteäksi osaksi poliittista kulttuuria. Rakentava vuoropuhelu puolueiden välillä on saatava vakiintumaan. Oppositiopuolueilla, joilla myös on merkittävä vastuu maiden tulevaisuuden muokkaamisessa, olisi oltava mahdollisuus hoitaa tehtävänsä täysipainoisesti ja osallistua demokraattisiin prosesseihin. On hyvin tärkeää lisätä parlamentin vastuuvollisuutta, toimeenpanevien elinten valvontaa ja demokraattista valvontaa.

Länsi-Balkanilla on vielä vakiinnutettava kaikkia politiikan aloja koskeva rakentava **vuoropuhelu**, erityisesti parlamenteissa. Huolta aiheuttavat edelleen haitalliset parlamentin toimintaan kohdistuneet boikotit Albaniassa, Montenegrossa ja Serbiassa. Kansalaiset järjestävät yhä enemmän mielenosoituksia, joissa vaaditaan uudistuksia. Euroopan parlamentin tarjoamia välitys- ja vuoropuhelumekanismeja voitaisiin käyttää esimerkiksi Serbiassa. Hallitusten on huolehdittava siitä, että oppositio voi täyttää tehtävänsä täysipainoisesti nykyisissä puitteissa, ja oppositio on osallistuttava rakentavalla tavalla demokraattiseen prosessiin.

Parlamenttien valvontatehtävän tehostaminen edellyttää huomattavia toimia. Pohjois-Makedoniassa parlamentti paransi valvontavalmiuksiaan, otti uudelleen käyttöön keskinäisen valvontajärjestelmän ja vähensi **lyhennettyjen parlamentaaristen menettelyjen** käytön 20 prosenttiin vuonna 2018. Tämä ilmiö aiheuttaa kuitenkin huolta koko alueella. Lyhennettyjä menettelyjä käytettiin 44 prosentissa tapauksista Serbiassa, jossa vallassa olevan liittoutuman parlamentaariset käytännöt ovat heikentäneet keskustelua lainsäädännöstä ja lainsäädännön tarkastelua. Montenegrossa vaalilainsäädännön ja muun lainsäädännön uudistamista valmistelevalle, puolueiden välisen väliaikaisen valiokunnan on vielä saatava aikaan tuloksia.

Vaalien tulee olla vapaat ja rehelliset, ja vaalitarkkailuvaltuuskuntien suositukset on pantava asianmukaisesti täytäntöön. Pitkään jatkuneisiin heikkouksiin on puututtava vaalien kaikissa vaiheissa. Julkista ja yksityistä puoluerahoitusta koskevat säännöt kaipaavat perusteellista uudistamista.

Turkin uusi presidenttijohtoinen järjestelmä, joka tuli voimaan kesäkuussa 2018 pidettyjen vaalien jälkeen, on **rajoittanut parlamentin lainsäädäntö- ja valvontatehtäviä** huomattavasti. Maassa ei käydä rakentavaa parlamentaarista vuoropuhelua eikä käytössä ole keskinäistä valvontajärjestelmää. Parlamentaarisen koskemattomuuden pitkään tiedossa olleita puutteita ei ole korjattu. Korkeimman vaalilautakunnan päätökset uusia Istanbulin vaalit ja nimittää toiseksi tullut ehdokas pormestariksi eräissä Kaakkois-Turkin kunnissa ovat vakava huolenaihe, koska ne vaarantavat vaaliprosessin laillisuuden ja koskemattomuuden ja kyseisten instituutioiden riippumattomuuden poliittiselta painostukselta.

b) Oikeusvaltioperiaate ja turvallisuus

Oikeusvaltioperiaate on keskeinen osa hyvin toimivaa demokratiaa. Sen perustana ovat vapaat ja rehelliset vaalit, hyvin toimiva parlamentti, jonka pitäisi pystyä hoitamaan kaikki

keskeiset lainsäädäntö- ja valvontatehtävänsä, vallanjakoperiaate sekä toimiva keskinäinen valvontajärjestelmä.

Oikeusvaltioperiaate on erottamaton ja selkeä osa liittymisprosessia. Se on keskeinen osa demokraattista muutosta ja keskeinen vertailuarvo, jonka avulla EU arvioi laajentumismaiden etenemistä kohti jäsenyyttä. Uskottava edistyminen tällä alalla on kuitenkin edelleen haasteellista. Tällaiset ongelmat korreloivat usein poliittisen tahdon puutteen, institutionaalisen vastarinnan ja kansalaisyhteiskunnalle yhä vihamielisemmän toimintaympäristön kanssa. Nämä voivat olla merkkejä **pyrkimyksistä vaikuttaa valtiovallan toimiin**. Seurauksena on se, että oikeusvaltioperiaatetta ei edelleenkään sovelleta asianmukaisesti kaikilla vallan tasoilla. Turkissa ei ole toteutettu mitään toimia oikeusvaltioperiaatteen suhteen tapahtuneen taantumisen korjaamiseksi.

Hyvin toimiva ja riippumaton **oikeuslaitos**, jonka päätökset pannaan tuloksellisesti täytäntöön, on ratkaisevan tärkeä oikeusvaltion kannalta. Albania on edistynyt merkittävästi oikeuslaitoksensa uudistamisessa aikataulun mukaan. Perustamalla uusia oikeudellisia elimiä pyritään takaamaan oikeuslaitoksen riippumaton hallinnointi. Turvallisusselvitysprosessista saatiin lisää näkyviä tuloksia, sillä päätöksiä tehtiin yli 140, ja kaikki ensisijaiset tapaukset käsiteltiin ensimmäisessä oikeusasteessa. Tämän seurauksena arvioinnin kohteena olleista tuomareista 88 joko erotettiin tai irtisanoutui vapaaehtoisesti. Uudistukset kärsivät kuitenkin edelleen oikeuskulttuurin muutoksen hitaudesta koko Länsi-Balkanin alueella. Serbiassa ei ole vielä hyväksytty valtiosäännön muuttamista, minkä tavoitteena on mukauttaa valtiosääntö eurooppalaisiin oikeuslaitosta koskeviin normeihin. Turkissa lukuisiin tuomareihin ja syyttäjiin kohdistuu edelleen poliittista painostusta, ja heitä on siirretty vastoin tahtoaan, mikä vähentää edelleen Turkin oikeuslaitoksen riippumattomuutta.

Länsi-Balkanilla ja Turkissa on edelleen laajalle levinnyttä **korruptiota**. Alueella on edistytty vaihtelevasti korkean ja keskitason korruption torjunnassa. Siinä on edistytty joissakin maissa, kuten Pohjois-Makedoniassa ja Albaniassa, mutta useimmissa maissa korruption torjunnan tulokset ovat yhä kaukana jäsenyyden vaatimuksista. Korkean tason ja poliittiseen korruption on puututtava entistä selkeämmin ja johdonmukaisemmin. Korruption torjunnassa on saatava konkreettisia tuloksia vakaan ja avoimen liiketoimintaympäristön luomiseksi ja demokraattisiin rakenteisiin kohdistuvien todellisten uhkien vähentämiseksi. Erityisen alttiita laajalle levinneelle korruptiolle ovat yhä **julkiset hankinnat**. Valvontamekanismeja on vahvistettava koko julkisia hankintoja koskevan prosessin aikana, ja koko prosessin läpinäkyvyyttä on lisättävä merkittävästi kestäväillä ja kunnianhimoisilla toimenpiteillä.

Järjestäytynyt rikollisuus on edelleen erittäin vakava ongelma Länsi-Balkanilla ja Turkissa. Niin Turkin kuin Länsi-Balkaninkin halki kulkee tärkeitä salakuljetusreittejä. Tehokkaat rikollisverkostot, joilla on kansainvälinen ulottuvuus, toimivat edelleen näistä maista käsin ja niiden kautta. Ilmiöön on näissä maissa puututtu joiltakin osin, ja vuonna 2018 raportoitiin merkittävistä pidätyksistä ja huumausaineiden takavarikoista. Operatiivista yhteistyötä muun muassa EU:n virastojen kanssa on tiivistetty, erityisesti Albaniassa, ja yhteistyöstä on saatu näkyviä tuloksia. Kaiken kaikkiaan järjestäytynyttä rikollisuutta koskevissa asioissa **ei olla juurikaan edistytty lopullisten tuomioiden antamisessa**. Eräät maat ovat viime vuosina voineet esittää näyttöä vain muutamasta lopullisesta tuomiosta järjestäytynyttä rikollisuutta ja rahanpesua koskevissa asioissa – jos sitäkään. Tällaiset heikot tulokset osoittavat rikosoikeudellisten menettelyjen tehottomuuden, antavat vahvan merkin rankaisemattomuudesta ja lisäävät rikollisten soluttautumista politiikan ja talouden järjestelmiin. Maiden on lisättävä merkittävästi myös **omaisuuden takavarikointia ja**

menetetyksi tuomitsemista sekä järjestäytyneitä rikollisuutta että korruptiota koskevissa asioissa ja puututtava aiempaa ankarammin rikollisryhmien toimintaan.

Länsi-Balkanin maat ovat viime vuosina toteuttaneet merkittäviä toimia **terrorismin torjuntaa** koskevan oikeudellisen ja institutionaalisen kehyksen nykyaikaistamiseksi. Operatiivista yhteistyötä EU:n jäsenvaltioiden ja EU:n virastojen kanssa on edelleen parannettu ja lisätty. Kaikki Länsi-Balkanin maat osallistuvat aktiivisesti Länsi-Balkanin terrorismintorjunta-aloitteeseen (WBCTi). Useimmissa maissa on kuitenkin vielä tehostettava toimia ulkomaalaisten taistelijoitten palauttamiseksi ja ääriliikkeiden ja radikalisoitumisen ehkäisemiseksi, myös vankiloissa. Verkkoseurantaa ja toimintavalmiuksia on parannettava. Rahavirtojen ennakoiva jäljittäminen olisi liitettävä osaksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntastrategiaa. Turkin on tarkistettava terrorismin vastaista lainsäädäntöään. Vaikka Turkilla on perusteltu oikeus torjua terrorismia, sen vastuulla on varmistaa, että torjunta tapahtuu oikeusvaltioperiaatetta, ihmisoikeuksia ja perusvapauksia kunnioittaen. Terrorismin vastaisten toimenpiteiden on oltava oikeasuhteisia.

Oikeusvaltioon liittyen on toteutettava kiireellisesti entistä **määrätietoisempia ja uskottavampia** uudistuksia. Niiden toteuttaminen on Länsi-Balkanin maiden tärkein edellytys etenemiselle kohti EU-jäsenyyttä. Montenegron ja Serbian on lisäksi täytettävä liittymisneuvottelujen välitavoitteet oikeusvaltiota koskevien lukujen 23 ja 24 osalta.

Kun välitavoitteet on saavutettu, EU:lle tarjoutuu päättämisedellytyksiä asettaessaan mahdollisuus vahvistaa selkeät oikeusvaltioperiaatetta koskevat vaatimukset, jotka neuvotteluja käyvien maiden on täytettävä ollakseen valmiit EU:n jäsenyyteen tällä tärkeällä alalla. Neuvotteluja käyvistä maista Montenegro on ensimmäinen, joka voisi päästä tähän vaiheeseen, jos se poistaa jäljellä olevat puutteet keskeisillä aloilla, jotka ovat tiedotusvälineiden vapaus, korruption torjunta ja ihmiskauppa.

Oikeusvaltiota koskevien välitavoitteiden ensisijaisena tavoitteena on varmistaa, että kunkin maan institutionaalinen ja lainsäädännöllinen rakenne on valmis ja että niiden toiminnasta on saatu alustavia tuloksia. Kun tällainen kehys on käytössä, komissio ehdottaa EU:n jäsenvaltioille päättämisedellytyksiä. Niissä keskityttäisiin pääasiassa konkreettisten tulosten saamiseen ja siihen, että toimien toteutuksesta saadaan vankkaa, uskottavaa ja pysyvää näyttöä.

c) Perusoikeudet

Perusoikeudet on pääpiirteissään kirjattu Länsi-Balkanin maiden lainsäädäntöön. Niiden täytäntöönpano edellyttää kuitenkin huomattavia ponnisteluja. Keskeiset ihmisoikeudet ovat heikentyneet Turkissa merkittävästi raportointijakson aikana.

Sananvapauden ja tiedotusvälineiden riippumattomuuden aloilla tapahtuva kehitys koko alueella on yhä huolestuttavampaa. **Turkissa** on tapahtunut vakavaa taantumista: sananvapauden harjoittamista on estetty ja yli 160 toimittajaa on yhä vankilassa. Määrä on maailmanlaajuisesti yksi korkeimmista.

Länsi-Balkanilla ei ole tehty juuri mitään. Fyysinen ja sanallinen uhkailu on jatkunut, ja tutkinta ja syytetoimet ovat edelleen hitaita. Alueen kaikissa maissa on tavanomaista, että julkisten yleisradioyhtiöiden riippumattomuutta pyritään heikentämään, tiedotusvälineiden julkinen ja yksityinen rahoitus ei ole läpinäkyvää ja mainosmarkkinat ovat vääristyneet. Myös toistuva poliittinen puuttuminen tiedotusvälineiden toimintaan on tavanomaista, samoin kuin se, että tiedotusvälineiden hämärät omistussuhteet vaarantavat niiden riippumattomuuden. EU tukee edelleen voimakkaasti paikallisia kansalaisjärjestöjä, ihmisoikeusaktivisteja, toimittajia ja riippumattomia tiedotusvälineitä.

Länsi-Balkanilla ja Turkissa on toteutettava lisätoimia, jotta voidaan torjua tehokkaasti **lapsen oikeuksien** loukkaamista. Hallitusten on myös puututtava **vammaisten, vähemmistöjen** ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien syrjintään. Lisätoimia tarvitaan niin ikään **sukupuolten tasa-arvon** varmistamiseksi ja naisiin kohdistuvan syrjinnän ja väkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Länsi-Balkanin maissa on tapahtunut edistystä homojen, lesbojen, biseksuaalien, transihmisten ja intersukupuolisten oikeuksissa. On kuitenkin lisättävä toimia, joilla puututaan syrjintään ja erityisesti vihapuheeseen ja väkivaltaan. **Romanit** kärsivät edelleen sosiaalisesta syrjäytymisestä ja syrjinnästä. **Vankilaoloja** on parannettava. Siitä huolimatta, että Turkin poikkeustila on kumottu, useimmat poikkeustilan aikana käyttöön otetut toimenpiteet ovat edelleen voimassa, myös ne, joilla rajoitetaan keskeisiä **menettelyllisiä oikeuksia**, kuten oikeutta puolustukseen ja oikeutta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin.

d) Julkishallinnon uudistaminen

Julkishallinnon uudistaminen on olennaisen tärkeää hallintotavan parantamiseksi kaikilla tasoilla. Se kattaa hallinnon laadun ja vastuuvollisuuden, ammattimaisen ja epäpoliittisen virkamieskunnan, moitteettoman julkisen varainhoidon ja laadukkaiden palvelujen varmistamisen kansalaisille ja yrityksille. Julkishallinnon uudistamisessa on edistytty kohtalaisesti Länsi-Balkanin maissa. Turkki puolestaan on taantunut vakavasti tällä alalla, mikä on vaikuttanut myös politiikan suunnitteluun ja vastuullisuuteen. Taantuminen on seurausta presidentin asetuksilla tehdyistä merkittävistä julkishallinnon ja virkamieskunnan uudelleenjärjestelyistä.

Politiikan suunnittelun parantamisessa on edistytty jonkin verran, mutta lisätoimia tarvitaan sen varmistamiseksi, että keskushallintojen suorittama laadunvalvonta on tehokasta. Poliittikkaa, lainsäädäntöä ja julkisia investointeja valmistellaan edelleen usein ilman vaikutustenvaikutusarvioita ja instituutioiden välisiä ja julkisia kuulemisia. **Julkisten hankintojen** avoimuuden ja tehokkuuden varmistamiseksi on tehtävä enemmän työtä. EU:n säännöstö on jo varhaisessa vaiheessa saatettava osaksi kansallista lainsäädäntöä ja samalla on otettava käyttöön tehokas julkinen **sisäisen valvonnan** järjestelmä, jotta voidaan vähentää sekä resurssien tuhlaamista että petoksia ja korruptiota.

Useimmissa maissa on vielä varmistettava virkamieskunnan **ammattimaisuus** ja **puututtava liialliseen politisoitumiseen**. **Valtionhallinnon rakenteessa** olisi varmistettava selkeä vastuunjako. Useimmat maat ovat pyrkineet parantamaan kansalaisille ja yrityksille tarjottavia **palveluja**, erityisesti sähköisiä palveluja, mutta eri aloitteiden ja julkishallinnon kokonaisuudistuksen välillä tarvitaan lisää koordinaointia.

Alue- ja paikallisviranomaisilla on keskeinen rooli EU:hun lähentymisessä ja myöhemmin EU:n sääntöjen soveltamisessa. Keskus-, alue- ja paikallishallinnon välillä on löydettävä sopiva tasapaino, joka parhaiten tukisi uudistusten täytäntöönpanoa ja palvelujen tarjoamista kansalaisille.

e) Muuttoliike

Pakolaiskriisi ja sääntöjenvastainen muuttoliike ovat olleet sekä EU:n että Länsi-Balkanin maiden ja Turkin keskeisiä haasteita. Yhteistyötä on jatkettu itäisen Välimeren ja Länsi-Balkanin muuttoreittien varrella. Huolta aiheuttavat edelleen siirtolaisten salakuljetus ja ihmiskauppa. Kumppanimaiden olisi toteutettava lisätoimia, joilla varmistetaan täysi yhdenmukaisuus EU:n viisumipolitiikan kanssa.

Maaliskuussa 2016 annettu **EU:n ja Turkin julkilausuma**⁴ on yhä tuottanut konkreettisia tuloksia sääntöjenvastaisten ja vaarallisten ylitysten vähentämisessä ja henkien pelastamisessa Egeanmerellä. Sääntöjenvastaisesti saapuvien henkilöiden määrä on 97 prosenttia pienempi kuin ennen julkilausuman voimaantuloa, ja merellä henkensä menettäneiden määrä on vähentynyt huomattavasti. Turkin lainvalvontaviranomaiset ovat tehostaneet toimiaan raportointijaksolla.

Turkki on jatkanut merkittävää työtä **vastaanottaessaan yli 3,6 miljoonaa rekisteröityä pakolaista Syyriasta** ja noin 370 000 pakolaista muista maista. EU tukee edelleen Turkkiä tämän haasteen ratkaisemisessa. **EU:n Turkin-pakolaisavun koordinoitavalla**⁵, jonka kokonaismääräraha on 6 miljardia euroa, vastataan edelleen pakolaisten ja heitä vastaanottavien yhteisöjen humanitaarisiin tarpeisiin ja kehitystarpeisiin. Ensimmäisestä 3 miljardin euron erästä on tehty sopimukset. Tulokset ovat selvästi nähtävissä ja erittäin tehokkaita: noin 1,6 miljoonaa pakolaista saa nykyisin kuukausittaisen käteissuorituksen hätätilanteiden sosiaalisen turvaverkon kautta, 5 miljoonaa perusterveydenhuollon käyntiä on rahoitettu ja yli 494 000 kouluikäisen lapsen perheet ovat saaneet rahallista tukea. Toisen 3 miljardin euron erän toteutus on käynnissä. Koordinoitavalla on edelleen yksi tärkeimmistä mekanismeista, jonka avulla EU:n antama apu voidaan toimittaa nopeasti, tehokkaasti ja tuloksellisesti.

Kansallisia toimia tukevien EU:n koordinoimien avustustoimenpiteiden tuloksena **Länsi-Balkanin** reittiä käyttävien sääntöjenvastaisesti saapuvien henkilöiden määrä pieneni edelleen 35 prosenttia raportointijaksolla. Vuonna 2017 havaittu laskusuuntaus siis jatkuu. Näitä maita on kuitenkin autettava, jotta ne pystyvät paremmin hallitsemaan muuttoliikettä, valvomaan rajojaan ja vähentämään sääntöjenvastaista muuttoliikettä. Bosnia ja Hertsegovinaan saapui yli 20 000 muuttajaa ja pakolaista vuonna 2018. EU tukee edelleen aluetta parantamalla kumppanimaiden valmiuksia hallita muuttovirtoja ja kehittämällä turvapaikkamenettelyjä, paluumekanismeja ja tietojenvaihtoa. Viiden alueeseen kuuluvan maan kanssa on tehty asemaa koskeva sopimus, jonka avulla toimeenpanovaltaisia eurooppalaisen raja- ja merivartioston ryhmiä voidaan lähettää tukemaan kansallisia rajaviranomaisia vyöhykkeille, jotka rajoittuvat EU:n ulkorajaan. Albanian kanssa tehty sopimus on tullut voimaan, ja ensimmäiset rajavartijat on lähetetty maahan. Länsi-Balkanin maiden on tehostettava toimiaan, joilla puututaan alueen kansalaisten EU:n jäsenvaltioille esittämiin perusteettomiin turvapaikkahakemuksiin.

f) Talous

Länsi-Balkanin maiden ja Turkin talouksissa on edelleen **suuria haasteita**, joiden vuoksi maat eivät pysty hyödyntämään koko taloudellista potentiaaliaan. Vaikka kasvu on kiihtynyt, työpaikkoja syntyy ja tulot ovat kasvaneet viime vuosina, maat ovat jääneet jälkeen talousrakenteidensa uudistamisessa ja kilpailukykyyn parantamisessa. Maissa on yhä korkea työttömyysaste, erityisesti nuorten parissa, osaamisen tarjonnan ja kysynnän epäsuhde on merkittävä, epävirallisen talouden osuus on pysynyt suurena, liiketoimintaedellytykset ovat huonot ja innovointi on vähäistä.

Turkin talouden vakava **taantuminen** jatkui, mikä syvensi huolta maan markkinatalouden toiminnasta. Taloustilanne heikkeni vuonna 2018 rahoitusedellytysten heikennettyä ensin jyrkästi, mikä paljasti vuosien mittaan kehittyneitä makrotaloudellisia haavoittuvuustekijöitä.

⁴ <https://www.consilium.europa.eu/fi/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>

⁵ [Komission päätös C\(2015\) 9500](#), annettu 24 päivänä marraskuuta 2015, unionin ja sen jäsenvaltioiden toimien yhteensovittamisesta Turkin-pakolaisavun koordinoitavalle avulla, sellaisena kuin päätös on muutettuna 10 päivänä helmikuuta 2016 annetulla komission päätöksellä C(2016) 855.

Talouden ohjausjärjestelmä heikkeni edelleen, kun valtio puuttui talouteen yhä enemmän. Turkin on saatava taantuma käännettyä ja alettava toteuttaa jälleen markkinauudistuksia.

Investointiympäristö on säilynyt **Länsi-Balkanin maissa** pitkälti muuttumattomana. Sille ovat ominaisia heikko oikeusvaltio, riittämätön valtiontukien valvonta, syvään juurtunut harmaa talous, heikko rahoituksen saanti sekä matala alueellisen yhdentymisen ja yhteenliitettävyyden taso. Valtio puuttuu edelleen talouden toimintaan. Julkisen varainhoidon kehittymättömyys sekä toistuvat muutokset sääntely-ympäristöön ja veroihin lisäävät korruptioriskiä. Infrastruktuuria on parannettava merkittävästi ja investoinnit olisi kanavoitava yhden hankejatkumon kautta ja niiden olisi oltava yhdenmukaisia EU:n kanssa sovittujen painopisteiden kanssa. Suuria investointeja koskevat päätökset olisi tehtävä avoimesti ja asianmukaista huolellisuutta noudattaen, kuten tehdään Länsi-Balkanin investointikehyksen kautta rahoitetuissa yhteenliitettävyyshankkeissa.

Alueellinen yhdentyminen on keskeinen tekijä elintason kohentamisessa Länsi-Balkanilla. Kun luodaan **alueellinen talousalue**, kilpailu lisääntyy ja saadaan mittakaava- ja tuottavuusetuja. Alueelliset markkinat lisäävät alueen sisäistä kauppaa ja tekevät Länsi-Balkanista houkuttelevamman sijoituskohteen. EU:n sääntöihin ja normeihin perustuva markkinoiden yhdentyminen auttaa luomaan mahdollisuuksia kehittää uusia arvoketjuja ja lisätä alueen houkuttelevuutta suorille ulkomaisille investoinneille, myös EU:n investoinneille. Liikenne- ja energiaverkkojen yhteenliitettävyyden parantaminen nopeuttaa alueen liittämistä yleiseurooppalaisiin verkkoihin. Se vahvistaa samalla kilpailukykyisiä energiamarkkinoita ja talouskäytävien kehittämistä alueella. Kaikki osapuolet ovat nyt ratifioineet liikenneyhteisösopimuksen, jolla tuetaan ja tehostetaan liitettävyyssagendan täytäntöönpanoa. Myös digitaalisen ympäristön luominen ja yhdentyneemmät työmarkkinat tarjoavat uusia mahdollisuuksia alueen nuorisolle.

Huhtikuussa 2019 allekirjoitetusta uudesta alueellisesta verkkovierailusopimuksesta koituu merkittäviä etuja alueen kansalaisille ja yrityksille. Sopimus alentaa asteittain verkkovierailumaksuja heinäkuusta 2019 alkaen (tiedonsiirron ja puhelujen vähittäishinta laskee 25 % ja tekstiviestien 33 %) ja poistaa verkkovierailumaksut heinäkuusta 2021 alkaen. Matkaviestintäpalvelujen tilaajat alueella tulevat saamaan täyden hyödyn kotimaan mobiilipaketistaan, kun he käyttävät verkkovierailupalveluja Länsi-Balkanin alueella, ilman lisäkustannuksia. Sopimus antaa myös mahdollisuuden etenemissuunnitelman laatimiseksi, jotta verkkovierailumaksuja Länsi-Balkanin maiden ja EU:n välillä voidaan alentaa, kuten Länsi-Balkanin **digitaalistrategiassa** todetaan.

EU on edelleen Länsi-Balkanin maiden ylivoimaisesti suurin kauppakumppani sekä tuonnin (73,5 %) että viennin (80,6 %) osalta. EU:n yritykset ovat alueen suurimpia investoijia. Niiden osuus suorista ulkomaisista sijoituksista on 73 prosenttia. Ne siis muodostavat alueen suurimman kasvua ja työllisyyttä vauhdittavan ulkoisen tekijän. On tärkeää **vahvistaa alueen selviytymiskykyä** sen varmistamiseksi, että kaikessa ulkomaalaisrahoitteisessa taloudellisessa toiminnassa noudatetaan aukottomasti EU:n arvoja, normeja ja standardeja, erityisesti keskeisillä aloilla, joita ovat esimerkiksi oikeusvaltioperiaate, julkiset hankinnat, ympäristö, energia, infrastruktuuri ja kilpailu. **Kiinan yritys- ja investointitoiminta** Länsi-Balkanilla on ollut kasvussa ja voi periaatteessa tarjota alueelle mahdollisuuksia. Sosioekonominen ja taloudellinen kestävyys ja EU:n julkisia hankintoja koskevat säännöt jäävät kuitenkin usein ottamatta huomioon, ja tällaiset investoinnit saattavat johtaa suureen velkaantuneisuuteen ja strategisia omaisuuseriä ja resursseja koskevan määräysvallan siirtymiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että kumppanimaiden on noudatettava EU:n kanssa tehtyjä vakautus- ja assosiaatiosopimuksia niiden hengen ja kirjaimen mukaisesti ja asetettava uudistukset liittymisprosessin kannalta keskeisissä

neuvotteluluvuissa etusijalle. EU:n olisi ohjattava tällaisia uudistuksia määrätietoisemmin ja otettava ne huomioon tulevissa neuvottelukehyksissä.

EU tukee talouden ohjausjärjestelmän parantamista Länsi-Balkanin maissa ja Turkissa vuotuisen **talousuudistusohjelman** yhteydessä. Tämä prosessi on olennainen osa EU-jäsenyyteen valmistautumista. Siitä on tullut keskeinen väline, jonka avulla voidaan laatia ja panna täytäntöön makrotaloudellisia ja rakenteellisia uudistuksia, joiden tarkoituksena on parantaa kilpailukykyä ja edistää kasvua ja työpaikkojen luomista. Se auttaa vahvistamaan pitkän aikavälin kestävästä kasvusta ja lähentymistä, helpottaa politiikan suunnittelua ja edistää jäsenyyden taloudellisten arviointiperusteiden täyttymistä. Omistajuuden lisäämiseen on kiinnitettävä aiempaa enemmän huomiota, jotta sovittujen uudistusten täytäntöönpanoa voidaan parantaa.

Taloudellista kehitystä ja kasvavaa työllisyyttä tarvitaan myös, jotta voidaan vastata Länsi-Balkanin maiden väestörakenteeseen liittyviin haasteisiin, kuten suureen maastamuuttoon ja alhaiseen syntyvytyteen. Nämä ilmiöt jatkuvat, jos alueen taloudet eivät vahvistu eikä alueella oteta käyttöön demokraattista hallintotapaa. Näihin ilmiöihin liittyvät myös yleisen pettymyksen vaara erityisesti nuorten parissa ja aivovuoto.

g) Alueellinen yhteistyö ja hyvät naapuruussuhteet

EU:n laajentumispolitiikan on jatkossakin edistettävä vakautta. Sen vuoksi EU ei voi eikä halua tuoda omalle alueelleen Länsi-Balkanin alueen **kahdenvälisiä riitoja** eikä niiden aiheuttamaa epävakautta. Tällaisiin riitoihin on löydettävä alueellista vakautta edistävät lopulliset ja sitovat ratkaisut, ja ne on pantava täytäntöön ennen kuin maa voi liittyä unioniin. Pohjois-Makedonian ja Kreikan välinen historiallinen sopimus, jolla ratkaistiin 27 vuotta jatkunut nimikiista, on esimerkki sovinnonteosta koko alueelle ja laajemminkin. Länsi-Balkanin alueella tarvitaan kuitenkin kipeästi määrätietoista ja vakuuttavia lisätoimia. Kosovon ja Serbian väliset suhteet heikkenivät näkyvimmin silloin, kun Kosovo päätti määrätä Serbiasta ja Bosnia ja Hertsegovinasta peräisin olevalle tuonnille 100 prosentin tullit Keski-Euroopan vapaakauppasopimuksen vastaisesti. Kyseessä on viimeisin monista maiden välisistä provokaatioista. Kosovon on kumottava tämä päätös kiireellisesti, ja molempien osapuolten on pidättäydyttävä toimista, joita voidaan pitää provosoivina. Pikaista edistystä kaivataan EU:n johdolla käytävässä vuoropuhelussa Serbian ja Kosovon välisten suhteiden normalisoimiseksi. Sen pitäisi johtaa kattavan, oikeudellisesti sitovan suhteiden normalisointia koskevan sopimuksen tekemiseen ja täytäntöönpanoon.

Hyvät naapuruussuhteet ja alueellinen yhteistyö ovat vakautus- ja assosiaatioprosessin ja laajentumisprosessin keskeisiä osatekijöitä. Sofian huippukokouksessa sitouduttiin jälleen vahvistamaan hyviä naapuruussuhteita, alueellista vakautta ja keskinäistä yhteistyötä. Säännöllistä hallitustenvälistä yhteydenpitoa ja teknistä vuoropuhelua sekä yhteistyötä kahdenvälisellä ja alueellisella tasolla on jatkettu. Lisätoimia kuitenkin tarvitaan erityisesti kaikkein herkimmillä aloilla. Alueellista yhteistyötä olisi tehostettava erityisesti sotarikosten osalta muun muassa sovintoaloitteilla, joista yksi esimerkki on alueellisen totuuskomission (RECOM) perustaminen. Lisätoimia tarvitaan myös kadonneiden henkilöiden löytämiseksi. Tässä yhteydessä alueellisen kehystoimintasuunnitelman hyväksyminen on tärkeä askel eteenpäin. Hyviä naapuruussuhteita vaarantavia lausuntoja tai toimia olisi vältettävä. EU:ssa ei ole sijaa provosoivalle retoriikalle eikä sotarikollisten ihannoinnille – kenenkään taholta.

Alueellinen yhteistyö jatkui, ja yhteenliitettävyyttä koskevalla EU:n toimintasuunnitelmalla on siinä tärkeä rooli. Yhteistyö perustuu etenkin alueellisesta talousalueesta sovittuun toimintasuunnitelmaan, liikenne- ja energiaverkkojen kehittämiseen, digitaalistrategiaan sekä alueellisen nuorisovaltuustojen yhteistyöjärjestön tukemien nuorten liikkuvuushankkeiden täytäntöönpanoon. Erasmus+ -ohjelmassa on edistetty edelleen kulttuurienvälisiä

vuoropuhelua korkeakoulutuksen alalla ja nuorten parissa. Kaakkois-Euroopan yhteistyöprosessi ja muut alueelliset aloitteet ovat myös osaltaan edistäneet vakauttamista ja yhteistyötä. Yhteenliitettävyyshankkeiden toteuttamisessa on edistytty jonkin verran. Merkittäviä lisäponnistuksia tarvitaan kuitenkin alueellisista sopimuksista ja sitoumuksista johtuvien jäljellä olevien velvoitteiden täyttämiseksi. Tämä koskee myös vuonna 2015 sovittujen, yhteenliitettävyyttä koskevien uudistustoimien täytäntöönpanoa. Alueen yhteenliitettävyyttä ja ympäristöä koskevat painopisteet edellyttävät vahvaa synergiaa ympäröivien jäsenvaltioiden kanssa. Siinä on avuksi muun muassa Adrian- ja Joonianmeren aluetta koskeva EU:n strategia. Kaikkien Länsi-Balkanin kumppanien olisi voitava osallistua esteettä ja täysipainoisesti alueellisiin yhteistyöaloitteisiin ja -tapahtumiin. Alueellista yhteistyötä ei yleensä voida määrätä ulkopuolelta, vaan sen on perustuttava alueen maiden aktiivisempaan toimintaan, sillä alueen maiden on sitouduttava toimiin, joilla edistetään vakautta, sovintoa ja taloudellisten mahdollisuuksien lisäämistä.

Helmikuun 2019 ministerikokouksessa allekirjoitetun puhtaaseen energiaan siirtymistä koskevan julistuksen pohjalta Länsi-Balkanin mailla on hyvät mahdollisuudet ottaa käyttöön ”**vihreä toimintasuunnitelma**” alueella vallitsevien ympäristöongelmien ratkaisemiseksi. Tällaisia ongelmia ovat muun muassa jätteen loppukäsittely ja ilman saastuminen sekä laajemmat ongelmat, kuten ilmastonmuutos. Näin edistettäisiin suoraan kansalaisten terveyttä ja hyvinvointia, houkuteltaisiin alueelle lisää investointeja ja matkailijoita ja mahdollistettaisiin vihreän kasvun ja kiertotalouden huomattavan taloudellisen potentiaalin hyödyntäminen.

On tärkeää ylläpitää edistystä, joka on saatu aikaan **YK:n johdolla käydyissä neuvotteluissa Kyproksen tilanteesta**, ja jatkaa oikeudenmukaisen, kokonaisvaltaisen ja toteuttamiskelpoisen ratkaisun, myös sen ulkoisten näkökohtien, valmistelua. On erittäin tärkeää, että Turkki on edelleen sitoutunut neuvotteluihin Kyproksen kysymyksen oikeudenmukaisesta, kokonaisvaltaisesta ja toteuttamiskelpoisesta ratkaisusta YK:n puitteissa ja että se edistää niitä konkreettisesti. Turkin on kiireesti täytettävä velvollisuutensa ja pantava EU:n ja Turkin assosiaatiosopimuksen lisäpöytäkirja kaikilta osin täytäntöön ja edistyttävä suhteiden normalisoinnissa Kyproksen kanssa. Komissio kehottaa Turkkia välttämään kaikkia sellaisia uhkauksia, kiistanaiheita ja toimia, jotka voisivat vahingoittaa hyviä naapuruussuhteita ja riitojen rauhanomaista ratkaisua. Komissio korostaa EU:n jäsenvaltioiden kaikkia suvereneja oikeuksia. Niihin kuuluu muun muassa oikeus tehdä kahdenvälisiä sopimuksia sekä kartoittaa ja hyödyntää luonnonvaroja EU:n säännösten ja kansainvälisen oikeuden, esimerkiksi YK:n merioikeusyleissopimuksen, mukaisesti.

h) Liittymistä valmisteleva rahoitustuki seuraavassa monivuotisessa rahoituskehyksessä

Komissio teki ehdotuksen **liittymistä valmistelevan tukivälineen (IPA III)** perustamisesta⁶. Seuraavan monivuotisen rahoituskehysten 2021–2027 aikana IPA III -välineessä sovelletaan politiikkalähtöistä lähestymistapaa. Tämä tarkoittaa, että **apu kohdennetaan aiempaa strategisemmin ja dynaamisemmin** jäsenyyden perusedellytyksiin. IPA III -ehdotuksen mukaan EU:n rahoitustuki kohdennetaan jatkossakin keskeisiin painopisteisiin. Näin väline tuottaa entistä suuremman vipuvaikutuksen uudistusten tukemiseen ja tuo kumppanit lähemmäksi unionin arvoja ja standardeja. Uuden IPA III:n odotetaan tasapainottavan kumppanien sisäistä suorituskykyä, ja sillä kannustetaan kumppaneita, jotka edistyvät, ja

⁶ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi liittymistä valmistelevan tukivälineen (IPA III) perustamisesta, [COM\(2018\) 465 final](#)

varmistetaan tasapuolisesti, että kaikki kumppanit saavat oikeudenmukaisen osuuden tuesta avuksi uudistusten tekemiseen.

Länsi-Balkanin investointikehys (WBIF) perustettiin 10 vuotta sitten. Tämä komission johtama menestyksenkäs yhteistyö- ja koordinoitufoorumi kokoaa yhteen kansainvälisiä ja kansallisia rahoituslaitoksia sekä kahdenvälisiä avunantajia ja edunsaajia. Vuosien mittaan kehys on ollut keskeisessä asemassa valmisteltaessa ja rahoitettaessa tärkeitä yhteenliitettävyyteen sekä ympäristö- ja sosiaalialaan liittyviä infrastruktuurihankkeita Länsi-Balkanin maissa. EU on myöntänyt 925 miljoonaa euroa liittymistä valmistelevaa tukea, jonka avulla on allekirjoitettu lainasopimuksia kaikkiaan 5,4 miljardin euron edestä ja tehty arviolta yli 18 miljardin euron investoinnit. Länsi-Balkanin strategian mukaisesti Länsi-Balkanin investointikehystä laajennetaan entisestään strategisessa ja taloudellisessa mielessä.

III. PÄATELMÄT JA SUOSITUKSET

EU:n laajentumisprosessi perustuu edelleen vakiintuneisiin kriteereihin, **oikeudenmukaisiin ja tiukkoihin ehtoihin** sekä **omien ansioiden** periaatteelle. EU:hun liittyminen edellyttää monimutkaisten uudistusten toteuttamista haastavassa toimintaympäristössä – tavoite, joka on mahdollista saavuttaa ainoastaan pitkällä aikavälillä.

Edellä esitetyn analyysin ja liitteenä oleviin maakohtaisiin yhteenvedoihin sisältyvien arvioiden perusteella komissio esittää seuraavat päätelmät ja suositukset:

I

1. Uskottava laajentumispolitiikka on **geostrateginen investointi rauhaan, vakauteen, turvallisuuteen ja talouskasvuun** koko Euroopassa. Se on myös osa laajempaa strategiaa, jolla unionia pyritään vahvistamaan vuoteen 2025 mennessä. EU:lla ja sen jäsenyyttä hakeneilla kumppaneilla on yhteisiä mahdollisuuksia mutta myös haasteita, kuten muuttoliike, järjestäytynyt rikollisuus ja terrorismi. Asianomaisten maiden valmistaminen täyttämään kaikki jäsenyysvaatimukset on edelleen yksi **EU:n tärkeimmistä poliittisista painopisteistä**.
2. **Turkki** on edelleen EU:n tärkeä kumppani monilla yhteisen edun mukaisilla aloilla. Helmikuussa 2018 julkaistu komission Länsi-Balkanin strategia antoi alueelle uutta pontta ja lisäsi EU:n ja sen jäsenvaltioiden sitoutuneisuutta. Maiden välillä on kuitenkin eroja siinä, miten ne ovat tarttuneet tähän historialliseen tilaisuuteen. **Albania** ja **Pohjois-Makedonia** ovat aktivoituneet ja toteuttaneet uudistuksia etenkin aloilla, jotka neuvosto määritteli yksimielisesti kesäkuussa 2018 antamissaan päätelmissä. **Montenegron** ja **Serbian** on toimittava määrätietoisemmin ja tehtävä enemmän avainaloilla. **Bosnia ja Hertsegovinalla** on monia rakenteellisia haasteita. Komission lausunnossa maan jäsenyyshakemuksesta esitetään uudistuksia koskeva kokonaisvaltainen etenemissuunnitelma, joka antaa maan liittymisprosessille uutta pontta. **Kosovossa** jäsenyysvalmistelujen edistäminen pitäisi palauttaa politiikan painopisteeksi.
3. Jotta prosessi etenisi, jäsen ehdokkaiden on ”perusasiat ensin” -periaatteen mukaisesti saatava nopeammin aikaan **aitoja ja kestäviä tuloksia seuraavilla avainaloilla**: oikeusvaltio, oikeuslaitoksen uudistaminen, korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta, turvallisuus, perusoikeudet, demokraattisten instituutioiden toiminta ja julkishallinnon uudistaminen sekä talouden kehitys ja kilpailukyky. Länsi-Balkanilla on tapahduttava pikaista edistymistä myös sovinnon, hyvien naapuruussuhteiden ja

alueellisen yhteistyön suhteen Pohjois-Makedonian ja Kreikan välillä tehdyn historiallisen sopimuksen siivittämänä.

4. EU on pitkään tukenut koko Länsi-Balkanin alueen eurooppalaista tulevaisuutta ja vahvasti tukensa viime vuonna. Kuten komission Länsi-Balkanin strategiassa todetaan, yksikään maista ei toistaiseksi täytä jäsenyyskriteerejä. Siihen vaaditaan tuloksia ja vuosien hellittämätöntä työtä. EU:n on oltava vahvempi ja yhtenäisempi ennen kuin se voi laajeta.⁷ **Vakaat ja uskottavat jäsenyysnäkökymät** ovat kuitenkin edelleen avainasemassa kunkin maan tapauksessa niiden pyrkiessä viemään läpi muutoksia, edistämään sovintoa ja vakautta alueella sekä levittämään EU:n arvoja, normeja ja standardeja. EU:n on noudatettava sitoumuksiaan ja reagoitava selkeästi ja myönteisesti objektiivisiin tuloksiin, jotka maat ovat saavuttaneet EU:n asettamien ehtojen osalta. Kyseessä on strateginen investointi paitsi alueen tulevaisuuteen, ennen kaikkea EU:n omiin poliittisiin ja taloudellisiin etuihin.
5. EU on edelleen merkittävin kasvua ja työllisyyttä Länsi-Balkanilla edistävä ulkoinen toimija. Alueen menestyksen kannalta on olennaista, että kaikessa ulkomaisessa talouden toiminnassa noudatetaan täysimääräisesti EU:n arvoja, normeja ja standardeja. Tämä koskee erityisesti oikeusvaltioperiaatetta, kilpailua, julkisia hankintoja, ympäristöä, energiaa ja infrastruktuuria. **Kiinan lisääntynyt liike- ja investointitoiminta** alueella voi periaatteessa tarjota mahdollisuuksia; hyvin usein näissä investoinneissa ei kuitenkaan huomioida sosioekonomista ja taloudellista kestävyttä. Tästä seuraa, että kumppanimaiden on noudatettava EU:n kanssa tehtyjen vakautus- ja assosiaatiosopimusten henkeä ja kirjainta edellä mainituilla aloilla ja asetettava asiaankuuluvat uudistukset liittymisprosessissaan etusijalle.

II

6. **Turkki** on edelleen EU:n tärkeä kumppani yhteisen edun mukaisilla aloilla, joita ovat muun muassa muuttoliike, terrorismin torjunta, energia, liikenne ja kauppa. Yleisten asioiden neuvosto totesi kesäkuussa 2018 antamissaan päätelmissä, että Turkin liittymisneuvottelut ovat tosiasiasa pysähdyksissä ja että uusien neuvottelulukujen avaamista tai avoinna olevien sulkemista ei voida harkita. Tämän arvioinnin perustana ovat tosiseikat pitävät edelleen paikkansa. Turkki ei ole toteuttanut toimenpiteitä ja uudistuksia, jotka olisivat linjassa sen toistuvasti ilmaiseman jäsenyystavoitteeseen sitoutumisen kanssa, eikä se ole vastannut EU:n vakavaan huoleen oikeusvaltioon, perusoikeuksiin ja oikeuslaitokseen liittyvästä kielteisestä kehityksestä.

Sen jälkeen kun poikkeustila kumottiin heinäkuussa 2018, Turkki on sisällyttänyt lainsäädäntöönsä monia kaikkein vakavimpia tukahduttamistoimia. Uudessa presidenttijohtoisessa järjestelmässä monet aiemmin käytössä olleet sisäiset valvontatoimet on poistettu. Se on johtanut siihen, että julkishallinto ja oikeuslaitos ovat aiempaa poliittisempia.

Äänestysprosentti oli korkea niin kesäkuussa 2018 järjestetyissä presidentin- ja parlamenttivaaleissa kuin maaliskuun 2019 kunnallisvaaleissakin. Äänestäjillä oli valinnanvaraa, vaikka ehdokkaat eivät selvästikään olleet voineet kilpailla tasavertaisin ja

⁷ Komissio on siksi esittänyt yhtenäisempää, vahvempaa ja demokraattisempaa unionia koskevan etenemissuunnitelmansa mukaisesti aloitteita, joilla pyritään parantamaan unionin demokraattista, institutionaalista ja poliittista kehystä vuoteen 2025 mennessä nykyisten perussopimusten pohjalta.

oikeudenmukaisin edellytyksin. Valtaapitävä puolue oli huomattavassa etuasemassa, se sai muun muassa runsaasti näkyvyyttä valtion omistamissa julkisissa ja yksityisissä tiedotusvälineissä. Kunnallisvaalien jälkeen korkein vaalilautakunta julisti, että Kaakkois-Turkissa valituiksi tulleista neljä pormestaria ja joitakin kunnallisvaltuuston jäseniä eivät ole virkaan soveltuvia, vaikka heidän ehdokkuutensa oli tarkastettu ja hyväksytty ennen vaaleja. Se myös mitätöi Istanbulin pormestarinvaalien tulokset ja ilmoitti, että vaalit uusitaan 23. kesäkuuta. Korkeimman vaalilautakunnan päätökset uusia Istanbulin vaalit ja nimittää toiseksi tullut ehdokas pormestariksi eräissä Kaakkois-Turkin kunnissa ovat vakava huolenaihe, koska ne vaarantavat vaaliprosessin laillisuuden ja koskemattomuuden ja kyseisten instituutioiden riippumattomuuden poliittiselta painostukselta. Ne ovat vastoin demokraattisen vaaliprosessin perimmäistä tavoitetta varmistaa kansan tahdon toteutuminen.

Taantuminen on ollut vakavaa sanan-, kokoontumis- ja yhdistymisvapauden osalta. Turkin on parannettava perusoikeuksien tosiasiallista suojelua ja uudistettava oikeuslaitoksensa kokonaisvaltaisella ja uskottavalla tavalla niin, että oikeuslaitoksesta tulee uudelleen riippumaton.

Turkin talouden vakava taantuminen jatkui, mikä syvensi huolta maan markkinatalouden toiminnasta. Turkin viranomaiset reagoivat kansalliseen valuuttaan kohdistuvaan voimakkaaseen paineeseen toteuttamalla erityyppisiä politiikkatoimia, jotka ovat vaikuttaneet kielteisesti markkinoiden toimintaan. Liiketoimintaympäristön parantamiseksi toteutettiin toimenpiteitä, mutta huoli oikeusvaltioperiaatteen toteutumisesta on pitänyt investoijat varovaisina.

Maaliskuussa 2016 annettu EU:n ja Turkin julkilausuma tuottaa edelleen tuloksia, ja molemmat osapuolet ovat sitoutuneet sen täytäntöönpanoon. Turkista EU:hun suuntautuvien sääntöjenvastaisten ylitysten määrä on ollut laskussa julkilausuman voimaantulosta alkaen. Turkin tehostettu toiminta on tukenut kehitystä. Turkki on jatkanut humanitaarista toimintaansa määrätietoisesti ja antanut apua maassa oleville yli 3,6 miljoonalle syyrialaispakolaiselle ja noin 370 000:lle muualta lähtöisin olevalle pakolaiselle. Turkki ja EU ovat lisänneet Turkin-pakolaisavun koordinoituvälineen puitteissa tekemäänsä hedelmällistä yhteistyötä. Toukokuuhun 2019 mennessä oli käynnistetty yli 80 hanketta, jotka rahoitetaan EU:n koordinoimilla 6 miljardin euron avustusvaroilla.

Turkki on ilmaissut tyytyväisyytensä siihen, että YK on aloittanut uudelleen sidosryhmien kuulemisen Kyproksen asemaa koskevien neuvottelujen jatkamista silmällä pitäen. On tärkeää ylläpitää edistystä, joka on toistaiseksi saavutettu YK:n johdolla käydyissä neuvotteluissa Kyproksen tilanteesta, ja jatkaa kokonaisvaltaisen, oikeudenmukaisen ja toteuttamiskelpoisen ratkaisun, myös sen ulkoisten näkökohtien, valmistelua. On erittäin tärkeää, että Turkki on edelleen sitoutunut näihin neuvotteluihin ja edistää niitä.

Hiilivetyjen etsinnän mahdollinen aloittaminen Kyproksen rannikon edustalla on lisännyt jännitteitä alueella. Tilannetta pahentavat Turkin toimet ja lausunnot, joilla se kyseenalaistaa Kyproksen tasavallan oikeuden hyödyntää hiilivetyresursseja talousvyöhykkeellään. Toukokuussa 2019 Turkki lähetti Kyproksen talousvyöhykkeelle porauslautan sota-alusten saattelemana. Komissio muistuttaa Eurooppa-neuvoston maaliskuussa 2018 antamasta lausunnosta, jossa Turkin laittoman toiminnan jatkuminen itäisellä Välimerellä ja Egeanmerellä tuomittiin vahvoihin sanakäänteihin. Lausunnossa Turkkiä muistutetaan sen velvoitteesta noudattaa kansainvälistä oikeutta, pitää yllä hyviä naapuruussuhteita ja kunnioittaa Kyproksen suvereniteettioikeuksia etsiä ja hyödyntää luonnonvarojaan EU:n säännösten ja kansainvälisen oikeuden mukaisesti. Maaliskuussa

2019 EU kehotti Turkia pidättymään kaikista tällaisista laittomista toimista, joihin se vastaisi asianmukaisesti ja täyttä solidaarisuutta Kyprosta kohtaan osoittaen.

Turkin on kiireesti täytettävä velvollisuutensa panna EU:n ja Turkin assosiaatiosopimuksen lisäpöytäkirja täytäntöön kokonaisuudessaan ja syrjimättömästi ja poistettava kaikki tavaroiden vapaan liikkuvuuden esteet, myös suoriin liikenneyhteyksiin Kyproksen kanssa kohdistuvat rajoitukset. Kahdenvälisen suhteiden normalisointi Kyproksen tasavallan kanssa ei edistynyt.

Muuttoliikeasioissa tehtävä operatiivinen yhteistyö Kreikan kanssa jatkui. Jännitteet Egeanmerellä ja itäisellä Välimerellä kuitenkin heikensivät alueellista vakautta ja turvallisuutta. Turkki loukkasi Kreikan ja Kyproksen aluevesiä ja ilmatilaa toistuvasti ja kiihtyvään tahtiin. Kahdenväliset suhteet useiden EU:n jäsenvaltioiden, erityisesti Itävallan, Saksan ja Alankomaiden, kanssa paranivat.

7. **Montenegron** kanssa avattiin vuonna 2018 kaksi uutta neuvottelulukua, joiden myötä avattujen neuvottelulukujen kokonaismäärä nousi 32:een. Niistä kolme on suljettu toistaiseksi. Seuraavana välitavoitteena – ja tärkeimpänä yleistavoitteena – on täyttää neuvottelulukuihin 23 ja 24 liittyvät oikeusvaltiota koskevat välitavoitteet. Montenegro on yli viisi vuotta jatkuneen työn tuloksena päässyt pitkälle alan oikeudellisen ja institutionaalisen kehityksensä uudistamisessa; useimmilla osa-alueilla on jo saavutettu ensimmäiset tulokset. Kun välitavoitteet on saavutettu, päättämisedellytysten määrittely on EU:lle tilaisuus asettaa selvät oikeusvaltiota koskevat vaatimukset, jotka Montenegron on täytettävä ennen kuin kyseiset neuvotteluluvut voidaan sulkea. Montenegro voi kuitenkin päästä tähän uuteen liittymisprosessin vaiheeseen, kunhan se korjaa puutteet kriittisillä tiedonvälityksen vapauden, korruption torjunnan ja ihmiskaupan aloilla. Edistyminen oikeusvaltioon liittyvissä luvuissa määrittää jatkossakin liittymisneuvottelujen yleisen tahdin.

Montenegron poliittinen kenttä on edelleen polarisoitunut, ja oppositio on pääosin jatkanut parlamentin toiminnan boikotointia, jonka se aloitti tuoreimpien, syyskuussa 2016 järjestettyjen vaalien jälkeen. Alkuvuodesta 2019 esitetyt väitteet korruptiosta ja laittomasta puoluerahoituksesta saivat kansalaiset aloittamaan rauhanomaiset protestit. Poliittisen keskustelun palauttaminen parlamenttiin on kaikkien puolueiden vastuulla. Vaalilainsäädännön ja muun lainsäädännön uudistamista valmistelevalle väliaikaiselle valiokunnalle on onnistuttava puolueiden välisen vuoropuhelun käynnistämiseksi. Poliittikan suunnittelun, ansioihin perustuvan rekrytoinnin ja valtionhallinnon organisaation rationalisoinnin alalla on edistytty hyvin, mutta julkishallinnon politisoituminen on edelleen erityinen haaste, myös paikallistasolla. Maa lujitti muuttoliike- ja turvapaikka-asioita koskevaa oikeudellista kehystään. Montenegron talouskasvu jatkui voimakkaana. Valtionvelan määrä nousi kuitenkin ennätysuudeksi. Yksityissektorin kehitystä rajoittavat edelleen liiketoimintaympäristön ja oikeuslaitoksen heikkoudet ja epävirallisen talouden yleisyys, mikä taas kertoo heikoista täytäntöönpanovalmiuksista niissä keskeisissä valtion instituutioissa, joiden tehtävänä on valvoa oikeusvaltioperiaatteen ja markkinakilpailun toteutumista.

8. **Serbian** kanssa avattiin raportointijaksolla neljä uutta neuvottelulukua, joiden myötä avattujen neuvottelulukujen kokonaismäärä nousi 16:een. Niistä kaksi on suljettu toistaiseksi. Edistyminen oikeusvaltiokysymyksissä ja suhteiden normalisoinnissa Kosovon kanssa on olennaisen tärkeää ja määrittää jatkossakin liittymisneuvottelujen yleisen tahdin. Serbian on nopeutettava huomattavasti oikeusvaltiota koskevien uudistusten toteuttamista erityisesti oikeuslaitoksen riippumattomuuden, korruption torjunnan, tiedonvälityksen vapauden, sotarikosten kansallisen käsittelyn ja

järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan osalta, jos se haluaa säilyttää liittymisneuvottelujensa yleisen tasapainon.

Serbian poliittinen kenttä on entistä polarisoituneempi, ja eriäviä poliittisia mielipiteitä siedetään entistä huonommin. Puolueet aidosti yhdistävälle keskustelulle on luotava kiireesti edellytykset, jotta saadaan aikaan laaja EU-myönteinen konsensus, joka on elintärkeä maan jäsenyysvalmistelujen etenemisen kannalta. Useat oppositiopuolueet aloittivat parlamenttityöskentelyn boikotoinnin maaliskuussa 2019. Valtaapitävän koalition toimintatavat parlamentissa heikensivät lainsäädännöstä käytävää keskustelua, lainsäädännön tarkastelua ja toimeenpanevien elinten parlamentaarista valvontaa. Belgradissa alettiin joulukuussa 2018 järjestää viikoittain hallituksen vastaisia mielenilmauksia oppositiopuolueen johtajaan kohdistuneen hyökkäyksen johdosta. Vaikka sananvapauden osalta ei kaiken kaikkiaan tapahtunut edistystä, uusi mediastrategia laadittiin läpinäkyvällä ja osallistavalla tavalla. Strategia on nyt hyväksyttävä ja pantava kiireesti täytäntöön, koska alalla on vakavia haasteita. Palvelujen tarjoamisessa kansalaisille saavutettiin jonkin verran edistystä, mutta tarvitaan toimia, joilla julkishallinnosta saadaan ammattimaisempi ja epäpoliittisempi. On erittäin tärkeää, että Serbia pystyy houkuttelemaan pätevää henkilöstöä EU-asioita käsitteleville hallinnonaloille ja saa heidät pysymään tehtävässään. Käynnissä oleva valtiosäännön uudistaminen perustuu lokakuussa 2018 laadittuun hallituksen tukemaan luonnokseen. Uudistuksen tavoitteena on taata oikeuslaitoksen riippumattomuus eurooppalaisten normien mukaisesti. Talousuudistukset tuottivat edelleen tuloksia, erityisesti makrotalouden vakauttamisen osalta. Hintapaineet pysyivät kurissa, ja työmarkkinoiden toimivuus on parantunut. Julkishallintoa, veroviranomaista ja valtionyrityksiä koskevat mittavat rakenneuudistukset etenivät kuitenkin hitaasti. Yksityissektoria vaivaavat ongelmat oikeusvaltioperiaatteen ja tasapuolisen kilpailun toteutumisessa. Serbia jatkoi osallistumistaan EU:hun suuntautuvien, eri ryhmistä muodostuvien muuttovirtojen hallintaan merkittävällä panoksella.

Serbia on jatkanut EU:n tukemaa vuoropuhelua Kosovon kanssa huolimatta Kosovon käyttöön ottamista tulleista. Serbian on ryhdyttävä merkittäviin lisätoimiin, varsinkin kansainvälisissä suhteissaan, luodakseen suotuisat olosuhteet kattavan ja oikeudellisesti sitovan sopimuksen tekemiseksi Kosovon kanssa. Tällainen sopimus on erittäin tärkeä ja se on tehtävä nopeasti, jotta Serbia ja Kosovo voivat edetä tahoillaan kohti EU-jäsenyyttä.

- Pohjois-Makedonia** on edistynyt harppauksin kohti strategista tavoitettaan liittyä EU:hun ja Natoon. Maa on osoittanut päättäväisyytensä edistäessään EU:n vaatimia uudistuksia, ja se on saavuttanut konkreettisia ja kestäviä tuloksia muun muassa kesäkuussa 2018 annetuissa neuvoston päätelmissä määriteltyjen jäsenyysneuvottelujen avaamisedellytysten osalta. Raportointijaksolla hallitus on osoittanut systemaattisesti ja oppositio vähitellen poliittista tahtoa edetä. Asenteissa on tapahtunut positiivinen muutos politiikan haasteista huolimatta. Kestävien uudistusten toteuttaminen on pitkän aikavälin prosessi ja edellyttää jatkuvaa sitoutumista. Asiaankuuluvat lakimuutokset on toteutettu pääosin avoimella ja opposition, kansalaisyhteiskunnan ja kansainväliset kumppanit osallistavalla tavalla. Oikeuslaitoksen riippumattomuuden lisäämisestä samoin kuin korruption ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien, myös runsaasti julkisuutta saaneiden tapausten tutkinnasta, syytetoimista ja lopullisista tuomioista on saatu ensimmäiset konkreettiset tulokset. Näitä ponnisteluja on jatkettava hellittämättä ja avoimesti sen varmistamiseksi, että oikeuslaitoksen asianomaiset yksiköt toimivat ammattimaisesti ja puolueettomasti. Korruption ehkäisemiseen keskittyvä valtiollinen komitea on toteuttanut merkittäviä toimia korruption torjumiseksi ennakoivasti ja ottanut mukaan korkean tason virkamiehiä politiikan kaikilta laidoilta. Tiedustelu- ja

turvallisuuspalvelujen osalta on otettu käyttöön varotoimia yhteistyössä Naton ja muiden strategisten kumppaneiden kanssa, jotta voidaan estää aiemmin koettujen vakavien ongelmien toistuminen. Julkishallinnon ammattimaisuuden parantamiseksi on toteutettu toimenpiteitä, ja korruption ehkäisemiseen keskittyvä valtiollinen komitea on ryhtynyt toimiin väitettyjen poliittisten nimitysten suhteen. Keskinäinen valvontajärjestelmä toimii taas, mikä on lujittanut demokratiaa ja oikeusvaltiota maassa. Presidentinvaalit järjestettiin 21. huhtikuuta ja 5. toukokuuta 2019 läpinäkyvällä tavalla, ja ne sujuivat rauhallisesti. Kreikan kanssa tehty historiallinen sopimus lopetti pitkään jatkuneen kiistan ja toimii esimerkkinä sovinnonteosta ympäröivälle alueelle ja koko Euroopalle. Komissio suhtautuu luottavaisesti siihen, että Bulgarian kanssa tehdyn ystävyyssopimuksen täytäntöönpano jatkuu. Vuosia jatkuneen pysähtyneisyyden jälkeen talous lähti uudelleen nousuun ja kasvoi 2,7 prosenttia vuonna 2018. Työttömyys laski entisestään, mutta on edelleen korkea. Hallitus hyväksyi tuloverotuksen ja eläkejärjestelmän uudistukset ja toteutti lisätoimenpiteitä julkisen varainhoidon parantamiseksi ja läpinäkyvyyden lisäämiseksi. Osaamisvaje, liiketoimintaympäristön rakenteelliset haasteet ja infrastruktuuriin liittyvä investointivaje heikentävät kilpailukykyä ja kotimaan yritysten liittymistä maailmanlaajuisiin arvoketjuihin.

Komissio suosittelee, että neuvosto aloittaisi liittymisneuvottelut Pohjois-Makedonian kanssa ottaen huomioon sen saavuttaman huomattavan edistyksen ja koska se täyttää neuvoston kesäkuussa 2018 yksimielisesti vahvistamat edellytykset. Komissio aikoo soveltaa tiukkaa lähestymistapaa oikeuslaitosta ja perusoikeuksia samoin kuin oikeus-, vapaus- ja turvallisuusasioita koskeviin neuvottelulukuihin tarkoituksenaan tukea uudistusten jatkumista.

- 10. Albanian** edistyminen on jatkunut hyvänä, ja maa osoitti jatkavansa määrätietoisesti jäsenyyden edellyttämiä uudistuksia. Se on saavuttanut konkreettisia ja kestäviä tuloksia liittymisneuvottelujen aloittamisedellytysten, jotka neuvosto vahvisti kesäkuussa 2018, osalta, vaikka maan poliittista ilmapiiriä leimaa edelleen vastakkainasettelu. Oppositio puolueiden olisi osallistuttava uudelleen demokraattisten instituutioiden toimintaan ja sitouduttava laajaan eurooppalaiseen konsensukseen. Niiden enemmistö ei ole osallistunut parlamentin toimintaan sen jälkeen, kun niiden jäsenet luopuivat valtakirjoistaan helmikuussa 2019. Oikeuslaitoksen uudistuksen täytäntöönpanoa on jatkettu johdonmukaisesti. Kokonaisuutena tarkasteltuna edistyminen on hyvää. Pohja oikeuslaitoksen ja sen riippumattomuuden, puolueettomuuden, ammattimaisuuden ja vastuuvollisuuden huomattavalle vahvistamiselle on valettu. Tuomareiden ja syyttäjien uudelleenarvioinnissa (taustaselvitykset) on saatu konkreettisia tuloksia. Myös oikeuslaitoksen institutionaalisia uudelleenjärjestelyjä on jatkettu. Oikeuslaitoksen itsehallinnon järjestämiseksi on perustettu uusia elimiä, minkä seurauksena on perustettu myös järjestäytyneen rikollisuuden ja korruption torjuntaan erikoistuneita oikeus- ja tutkintalaitoksia. Määrätietoinen työ korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi jatkui, mukaan lukien huumausaineiden viljelyn ja kaupan torjunta. Sen ansiosta ennakoivasta tutkinnasta, syytetoimista ja tuomioista on nyt vakuuttavaa näyttöä. Albania on viime vuosien ajan ollut vahvasti sitoutunut kannabiksen tuotannon ja kaupan torjuntaan. Kansainvälinen poliisiyhteistyö varsinkin EU:n jäsenvaltioiden kanssa on sekin lisääntynyt ja johtanut siihen, että useita laajamittaisia lainvalvontaoperaatioita on viety menestyksekkäästi päätökseen ja järjestäytyneiden rikollisverkostojen johtajia on pidätetty ja pantu syytteeseen. Vahva näyttö ennakoivasta tutkinnasta, syytetoimista ja tuomioista korruption torjunnan kaikilla tasoilla ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa on pitkän aikavälin haaste, joka edellyttää Albanialta tehostettuja ja

johdonmukaisia lisätoimia, mukaan lukien operatiivinen yhteistyö EU:n jäsenvaltioiden kanssa.

Julkishallinnon uudistaminen jatkui. Yleistavoitteena on lisätä virkamieskunnan ammattimaisuutta ja työhönottomenettelyjen läpinäkyvyyttä sekä tehostaa politiikantekoa vahvistamalla alakohtaisia koordinoitirakenteita ja luomalla sääntelykehysten vaikutusten arvioimista varten. Toimenpiteitä ihmisoikeuksien, myös vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden ja romanien oikeuksien, suojelun tehostamiseksi jatkettiin, samoin politiikkoja syrjinnän torjumiseksi. Talouskasvu kiihtyi 3,8 prosentista 4,2 prosenttiin vuodesta 2017 vuoteen 2018. Työttömyys laski ja budjettialijäämä pieneni, mutta työttömyys oli edelleen korkea ja alijäämä suuri. Puutteet tuotanto-osaamisessa, koulutustasossa ja teknologiansiirrossa heikentävät maan kilpailukykyä ja liittymistä kansainvälisiin arvoketjuihin.

Komissio suosittaa, että neuvosto aloittaisi liittymisneuvottelut Albanian kanssa ottaen huomioon sen saavuttaman huomattavan edistyksen ja koska se täyttää neuvoston kesäkuussa 2018 yksimielisesti vahvistamat edellytykset. Komissio aikoo soveltaa tiukkaa lähestymistapaa oikeuslaitosta ja perusoikeuksia samoin kuin oikeus-, vapaus- ja turvallisuusasioita koskeviin neuvottelulukuihin tarkoituksenaan tukea uudistusten jatkumista. Albanian on hankittava lisää näyttöä korruption torjunnasta kaikilla tasoilla ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta. Tarvitaan vahvempaa kansallista konsensusta maan perimmäisestä tavoitteesta eli EU-jäsenyydestä, jotta maa voisi pitää yllä ja vahvistaa saavuttamaansa edistystä. Sitä varten on päästävä vallitsevasta vastakkainasettelusta ja osoitettava poliittista tahtoa yli puoluerajojen.

11. **Kosovon** poliittinen tilanne osoittautui kaiken kaikkiaan haastavaksi. Eräissä keskeisissä EU:hun liittyvissä uudistuksissa saavutettua edistystä varjosti hallituksen päätös määrätä Serbiasta ja Bosnia ja Hertsegovinasta peräisin olevalle tuonnille 100 prosentin tulli. Päätös rikkoo CEFTA-sopimusta ja on vastoin vakautus- ja assosiaatiosopimuksen henkeä. Kosovon olisi kiireesti kumottava tämä toimenpide ja keskityttävä vakautus- ja assosiaatiosopimuksen täytäntöönpanon edistämiseen, johon tarvitaan vahvaa konsensusta yli puoluerajojen. Kosovon olisi pantava oikeusvaltiosta ja julkishallinnosta hiljattain antamansa lainsäädäntö täytäntöön ja vietävä eurooppalaisen uudistusohjelman toteutus päätökseen. Tarvitaan tiukkoja toimia, joilla estetään poliittinen vaikuttaminen korkeiden virkamiesten työhönottoon, ja yhtenäisempää toimintaa korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi. Sotarikoksista, korruptiosta tai järjestäytyneestä rikollisuudesta tuomittujen henkilöiden virkaan nimittäminen on ristiriidassa eurooppalaisten arvojen kanssa. Korruptio ja järjestäytyneet rikollisuus ovat erittäin yleisiä, ja niihin on tartuttava päättäväisesti, myös maan pohjoisosassa. Taloudessa on tapahtunut jonkin verran edistystä: kasvu on ollut kestävä ja liiketoimintaympäristössä on tapahtunut joitakin parannuksia. Toimenpiteitä tarvitaan kuitenkin taloudellisen toiminnan lisäämiseksi, työllisyysasteen nostamiseksi, epävirallisen talouden torjumiseksi ja sen varmistamiseksi, että talousarvio on finanssipolitiikan sääntöjen mukainen.

Komissio vahvisti heinäkuussa 2018, että Kosovo on täyttänyt kaikki neuvoston vahvistamat viisumivapauden edellytykset. Maaliskuussa 2019 Euroopan parlamentti tuki ensimmäisessä käsittelyssä komission ehdotusta viisumivapaudesta. Viisumivapautta koskevan ehdotuksen käsittely neuvostossa on kesken; se pitäisi käsitellä kiireellisenä. Kosovon olisi edelleen pyrittävä täyttämään kaikki arviointiperusteet, erityisesti oikeusvaltiota ja muuttoliikettä koskevat perusteet.

Kaiken kaikkiaan Kosovo on edelleen sitoutunut EU:n tukemaan vuoropuheluun Serbian kanssa. Kosovon on toteutettava uusia määrätietoisia toimia edellytysten luomiseksi

kattavan ja oikeudellisesti sitovan sopimuksen tekemiseksi Serbian kanssa. Sopimus on erittäin tärkeä ja se on tehtävä nopeasti, jotta Kosovo ja Serbia voivat edetä tahoillaan kohti EU-jäsenyyttä. Kosovon hallituksen on kumottava tullit, joita se soveltaa Serbiasta ja Bosnia ja Hertsegovinasta peräisin olevaan tuontiin.

IV. LIITTEET

- 1. Komission lausuntoon Bosnia ja Hertsegovinan hakemuksesta Euroopan unionin jäseneksi sisältyvät päätelmät ja suositukset**
- 2. Yhteenveto raporttien havainnoista**
- 3. Länsi-Balkanin strategian ja Sofian prioriteettiagendan täytäntöönpano: EU:n syvempi sitoutuminen**
- 4. Tilastoliite**

LIITE 1 - Komission lausuntoon Bosnia ja Hertsegovinan hakemuksesta Euroopan unionin jäseneksi sisältyvät päätelmät ja suositukset

Bosnia ja Hertsegovina ei vielä täytä riittävästi Kööpenhaminassa vuonna 1993 kokoontuneen Eurooppa-neuvoston vahvistamia kriteereitä vakaista instituutioista, jotka takaavat demokratian, oikeusvaltioperiaatteen ja ihmisoikeuksien noudattamisen sekä vähemmistöjen kunnioittamisen ja suojelemisen. Maan on tässä suhteessa kohdistettava huomattavia ponnisteluja kyseisten kriteereiden täyttämiseen. Sen on vahvistettava instituutioitansa demokratian, oikeusvaltioperiaatteen, ihmisoikeuksien noudattamisen sekä vähemmistöjen kunnioittamisen ja suojelemisen takaamiseksi. Bosnia ja Hertsegovinan on yhdenmukaistettava perustuslaillinen kehüksensä eurooppalaisten normien kanssa ja varmistettava, että sen instituutiot ovat toimintakykyisiä ja pystyvät täyttämään EU-velvoitteet. Vaikka hajautettu valtionhallinto soveltuu EU:n jäsenyyteen, Bosnia ja Hertsegovinan on uudistettava instituutionsa, jotta se voi tehokkaasti osallistua EU:n päätöksentekoon ja panna säännösten kaikilta osin täytäntöön ja valvoa sen noudattamista.

Bosnia ja Hertsegovinan on parannettava vaalijärjestelmäänsä ja oikeuslaitoksen toimintaa. Sen on myös vahvistettava korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden, mukaan luettuna rahanpesun ja terrorismin, ehkäisyä ja torjuntaa sekä varmistettava rajavalvonta-, maahanmuutto- ja turvapaikkajärjestelmien tehokas toiminta. Sen on tehostettava kaikkien kansalaisten perusoikeuksien suojelua muun muassa varmistamalla kansalaisyhteiskuntaa ja sovinnontekoa tukeva toimintaympäristö ja heikossa asemassa olevien ryhmien suojelu ja osallistaminen. Sen on myös saatava päätökseen julkishallinnon uudistuksen päävaiheet.

Taloudellisten jäsenyysehtojen osalta Bosnia ja Hertsegovina on onnistunut jonkin verran vakauttamaan talouttaan. Jotta Bosnia ja Hertsegovina voisi siirtyä kohti toimivaa markkinataloutta Kööpenhaminassa vuonna 1993 vahvistettujen kriteereiden mukaisesti, sen on kiinnitettävä erityistä huomiota päätöksentekomenettelyjensä vauhdittamiseen ja liiketoimintaympäristönsä parantamiseen sekä julkisen sektorin, erityisesti julkisten yritysten, tehokkuuteen ja avoimuuteen. Maan olisi puututtava markkinamekanismien toimivuutta ehkäiseviin seikkoihin, kuten heikkoon oikeusvaltioperiaateeseen, huomattavaan hallinnolliseen taakkaan, korruptioon, pitkiin ja monimutkaisiin hallinnollisiin menettelyihin sekä maan sisämarkkinoiden erittäin suureen hajanaisuuteen. Jotta Bosnia ja Hertsegovina voi selviytyä kilpailupaineista ja markkinavoimista unionissa keskipitkällä aikavälillä, sen on kiinnitettävä erityistä huomiota koulutuksen huonoon laatuun ja siihen, ettei koulutusta ole räätälöity työmarkkinoiden tarpeisiin, fyysisen pääoman laatuun, kuten liikenteen ja energiainfrastruktuurin riittämättömään kehitykseen, ja maan talousrakenteen hitaaseen mukauttamisvauhtiin.

Bosnia ja Hertsegovinan tuloksia vakautus- ja assosiaatiosopimuksen velvoitteiden täytäntöönpanossa on parannettava erityisesti sopimuksen parlamentaarisen ulottuvuuden osalta ja hyväksymällä kansallinen suunnitelma EU:n säännösten käyttöön ottamiseksi.

Bosnia ja Hertsegovinan valmiudet täyttää EU:n jäsenyysselvoitteet ovat yleisesti ottaen vasta alkuvaiheessa, ja maan on merkittävästi vauhditettava lainsäädännön yhdenmukaistamista EU:n säännösten kanssa ja pantava täytäntöön siihen liittyvää lainsäädäntöä ja valvottava sen noudattamista. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä tavaroiden vapaaseen liikkuvuuteen, sijoittautumisoikeuteen ja palvelujen tarjoamisen vapauteen, tietoyhteiskuntaan ja mediaan, maatalouteen ja maaseudun kehittämiseen, kalastukseen, liikennepolitiikkaan, energiaan, talous- ja rahapolitiikkaan, tilastoihin, sosiaalipolitiikkaan ja työllisyyteen, yritys- ja teollisuuspolitiikkaan, aluepolitiikkaan ja rakennepolitiikan välineiden koordinointiin, koulutukseen ja kulttuuriin, kuluttajien ja terveyden suojeluun sekä varainhoidon valvontaan.

Bosnia ja Hertsegovinan liittyminen Euroopan unioniin vaikuttaisi kaiken kaikkiaan varsin vähän EU:n politiikkoihin, eikä se vaikuttaisi EU:n kykyyn pitää yllä ja syventää omaa kehitystään. Bosnia ja Hertsegovinassa yksilöidyt toiminnalliset kysymykset, jotka liittyvät erityisesti sisäiseen päätöksentekoprosessiin sekä epävarmuuteen ja päällekkäisyyksiin tietyissä toimivaltuuksissa maan eri hallintotasoilla, voisivat vaikuttaa kielteisesti EU:n tason päätöksentekoprosessiin erityisesti niissä kysymyksissä, jotka edellyttävät EU:n jäsenvaltioiden yksimielisyyttä. Bosnia ja Hertsegovinan olisi sen vuoksi käynnistettävä prosessi, jolla puututaan toiminnallisiin kysymyksiin, jotta voidaan täyttää EU:n jäsenyyksivaatimukset ja niihin liittyvät velvoitteet.

Komissio katsoo, että Bosnia ja Hertsegovinan kanssa olisi aloitettava neuvottelut Euroopan unionin liittymisestä heti, kun maa on täyttänyt riittävän hyvin jäsenyysehdot ja erityisesti Kööpenhaminassa vahvistetut poliittiset arviointiperusteet, joissa edellytetään, että maassa on vakaat instituutiot, jotka takaavat demokratian ja oikeusvaltion. Bosnia ja Hertsegovinan on parannettava lainsäädännöllistä ja institutionaalista kehystään perusteellisesti, jotta voidaan varmistaa seuraavien tärkeimpien painopisteiden toteutuminen:

Demokratia / moitteeton toiminta

1. Varmistetaan, että vaalit järjestetään eurooppalaisten normien mukaisesti panemalla täytäntöön Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston (ODIHR) ja Venetsian komission suositukset, varmistamalla poliittisten puolueiden rahoituksen avoimuus ja järjestämällä kunnallisvaalit Mostarissa.
2. Varmistetaan EU-asioiden koordinoitumekanismien toiminnan tulokset kaikilla tasoilla muun muassa kehittämällä ja hyväksymällä kansallinen ohjelma EU:n säännösten käyttöön ottamiseksi.
3. Varmistetaan parlamentaarisen vakautus- ja assosiaatiovaliokunnan asianmukainen toiminta.
4. Parannetaan institutionaalista kehystä, myös perustuslakia, perusteellisesti, jotta voidaan
 - a) varmistaa oikeusvarmuus eri hallintotasojen toimivaltuuksien jakautumisen osalta,
 - b) ottaa käyttöön korvaamislauseke, jolla valtio voi EU:hun liittyessään väliaikaisesti käyttää muiden hallintotasojen toimivaltuuksia EU:n lainsäädännön rikkomisen estämiseksi ja rikkomusten korjaamiseksi,
 - c) taata oikeuslaitoksen ja sen itsehallintoelimen eli korkean tason tuomari- ja syyttäjäneuvoston riippumattomuus,
 - d) uudistaa perustuslakituomioistuin muun muassa ratkaisemalla kansainvälisiä tuomareita koskeva kysymys ja varmistaa sen päätösten täytäntöönpano,
 - e) varmistaa oikeusvarmuus muun muassa perustamalla elin, jonka tehtävänä on varmistaa lainsäädännön yhdenmukainen tulkinta koko Bosnia ja Hertsegovinassa,
 - f) varmistaa kansalaisten yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys erityisesti ottamalla huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö asiassa Sejdić-Finci,
 - g) varmistaa, että kaikki hallinnolliset elimet, joiden tehtävänä on EU:n säännösten täytäntöönpano, perustavat toimintansa ainoastaan ammattitaitoon ja estävät veto-oikeuden käytön päätöksenteossaan EU:n säännösten mukaisesti.
5. Toteutetaan konkreettisia toimia sovinnolle suotuisan ympäristön aikaansaamiseksi, jotta voidaan irrottautua sodan painolastista.

Oikeusvaltioperiaate

6. Parannetaan oikeuslaitoksen toimintaa hyväksymällä korkean tason tuomari- ja

- syyttäjäneuvostoa sekä Bosnia ja Hertsegovinan tuomioistuimia koskeva uusi lainsäädäntö eurooppalaisten normien mukaisesti.
7. Parannetaan korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden, mukaan luettuna rahanpesun ja terrorismin, ehkäisyä ja torjuntaa erityisesti seuraavin keinoin:
 - a) hyväksytään ja pannaan täytäntöön eturistiriitoja ja ilmiantajien suojelua koskevaa lainsäädäntöä,
 - b) varmistetaan korruption vastaisten elinten tehokas toiminta ja koordinointi,
 - c) yhdenmukaistetaan lainsäädäntöä ja vahvistetaan julkisiin hankintoihin liittyviä valmiuksia,
 - d) varmistetaan tehokas yhteistyö lainvalvontaviranomaisten ja syyttäjänvirastojen välillä,
 - e) osoitetaan edistymistä tulosten saavuttamisessa järjestäytyneen rikollisuuden ja korruption, myös korkean tason tapausten, ennakoivasta tutkinnasta, syytteistä ja lopullisista tuomioista,
 - f) torjutaan politisoitumista, uudistetaan julkisten yritysten rakenne ja varmistetaan yksityistämisen prosessien avoimuus.
 8. Varmistetaan rajavalvontaan ja muuttoliikkeen hallintaan tarvittavien valmiuksien tehokas koordinointi kaikilla tasoilla sekä turvapaikkajärjestelmien toiminta.

Perusoikeudet

9. Parannetaan kaikkien kansalaisten oikeuksien suojelua varmistamalla erityisesti syrjimättömyyttä ja sukupuolten tasa-arvoa koskevan lainsäädännön täytäntöönpano.
10. Varmistetaan oikeus elämään ja kidutuksen kieltäminen erityisesti a) poistamalla Serbitasavallan perustuslaissa oleva maininta kuolemanrangaistuksesta ja b) perustamalla kansallinen kidutuksen ja pahoinpitelyn ennaltaehkäisymekanismi.
11. Varmistetaan kansalaisyhteiskunnan kannalta suotuisa toimintaympäristö erityisesti siten, että vaalitaan yhdistymis- ja kokoontumisvapautta koskevia eurooppalaisia normeja.
12. Taataan sananvapaus ja tiedonvälityksen vapaus sekä toimittajien suojelu erityisesti siten, että a) varmistetaan asianmukaiset oikeudelliset jatkotoimet toimittajiin ja media-alan työntekijöihin kohdistuvien uhkien ja väkivallan johdosta ja b) varmistetaan julkisen yleisradiotoiminnan rahoituksen kestävyys.
13. Parannetaan haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien suojelua ja osallistamista erityisesti, kun kyseessä ovat vammaiset, lapset, hlbt-henkilöt, romaaniyhteisö, vangit, maahanmuuttajat ja turvapaikanhakijat sekä kotimaassaan siirtymään joutuneet henkilöt ja pakolaiset Bosnia ja Hertsegovinan rauhaa koskevan yleisen puitesopimuksen liitteen VII kumoamistavoitteen mukaisesti.

Julkishallinnon uudistaminen

14. Saatetaan päätökseen julkishallinnon yleisen toiminnan parantamiseksi toteutettavan uudistuksen keskeiset vaiheet siten, että varmistetaan ammattimainen ja epäpoliittinen virkamieskunta ja koordinoitu maanlaajuinen lähestymistapa politiikantekoon.

Komissio kannustaa Bosnia ja Hertsegovinaa sopimaan kaikilla hallinnon tasoilla sosioekonomisista uudistustoimenpiteistä ja panemaan ne täytäntöön talousuudistusohjelman poliittisen ohjeistuksen mukaisesti.

Komissio myös kannustaa Bosnia ja Hertsegovinaa jatkamaan osallistumista alueelliseen yhteistyöhön ja vahvistamaan kahdenvälisiä suhteita naapurimaiden kanssa muun muassa tekemällä rajasopimuksia ja pyrkimällä kohti kestävästä sovintoa Länsi-Balkanilla.

Komissio suosittaa, että neuvosto keskustelee tästä lausunnosta ja edellä mainittuja tärkeimpiä painopisteitä koskevista jatkotoimista Bosnia ja Hertsegovinan hallitusten muodostamisen jälkeen.

Komissio seuraa Bosnia ja Hertsegovinan edistymistä vakaus- ja assosiaatiosopimuksen institutionaalisen kehyksen osalta ja jatkaa maan taloudellista tukemista liittymistä valmistelevalta tukivälineestä.

Komissio esittää Bosnia ja Hertsegovinaa koskevan raportin osana vuoden 2020 laajentumispakettia. Raportissa tarkastellaan edellä mainittujen tärkeimpien painopisteiden toteutumista maan seuraavien vaiheiden määrittelemiseksi sen pyrkiessä EU:n jäseneksi.

LIITE 2 – Yhteenveto raporttien havainnoista

Turkki

Vallankaappausyrityksen johdosta 15. heinäkuuta 2016 julistettu poikkeustila päättyi 18. heinäkuuta 2018, jolloin sen viimeisin jatko aika umpeutui. Turkin parlamentti hyväksyi kuitenkin heti perään lain, jolla jatkettiin monia poikkeustilan aikaisia määräyksiä vielä kolmen vuoden ajan. Lailla rajoitetaan tiettyjä perusvapauksia. Erityisesti se sallii virkamiesten (myös tuomareiden) erottamisen, pidätysaikojen pidentämisen, liikkumis- ja kokoontumisvapauden rajoittamisen sekä hallituksen nimittämien kuvernöörien toimivaltuuksien laajentamisen.

EU tuomitsi vallankaappausyrityksen välittömästi ja vahvoin sanakääntein ja toisti täyden tukensa maan demokraattisille instituutioille. Se myös tunnusti Turkin oikeutuksen ryhtyä nopeisiin ja oikeasuhteisiin toimiin niinkin vakavan uhan edessä. Vallankaappausyrityksen jälkeen poikkeustilan nojalla toteutettujen toimenpiteiden laajuus ja kollektiivisuus – esimerkiksi laajamittaiset irtisanomiset, pidätykset ja vangitsemiset – ovat kuitenkin edelleen erittäin vakava huolenaihe.

Poikkeustilan aikana annettiin 36 asetusta, joilla rajoitettiin tiettyjä kansalais- ja poliittisia oikeuksia sekä puolustautumisoikeutta, laajennettiin poliisien ja syyttäjien toimivaltuuksia tutkinnan ja syytetoimien osalta sekä ennakoitiin yli 152 000 virkamiehen, muun muassa tutkijoiden ja opettajien, erottamista.

Perustuslakituomioistuimien on päättänyt, ettei sillä ole valtuuksia tarkastella kyseisten asetusten laillisuutta sille poikkeustilan aikana myönnetyn oikeudellisen toimivallan puitteissa. Parlamentti on tarkastellut niistä 32:tä. Turkin viranomaiset perustivat toukokuussa 2017 poikkeustilan aikaisia toimenpiteitä käsittelevän tutkintalautakunnan, jonka tehtävänä oli tutkia kaikki valitukset.

Toukokuuhun 2019 mennessä oli tehty 126 600 valitusta. Tutkintalautakunta on käsitellyt niistä 70 406, ja ainoastaan 5 250 on johtanut valituksen tekijän työsuhteen palauttamiseen. Hylättyjä valituksia on 65 156 ja käsittelyä odottavia 55 714. Käsittelytahti antaa aiheita epäilyyn, otetaanko jokainen tapaus sittenkään tutkittavaksi. Koska kuulemisia ei järjestetä, valituksen tekijöiltä puuttuvat prosessuaaliset takeet. Ja koska päätökset tehdään alkuperäistä irtisanomista koskevien asiakirjojen perusteella, tutkintalautakuntaa on vaikea mieltää tehokkaaksi oikeussuojakeinoksi.

Poikkeustilan päättyttyä Turkki on perunut poikkeukset, joita se oli soveltanut Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan kansainvälisen yleissopimukseen. Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous soveltaa kuitenkin edelleen kaikilta osin seurantamenettelyä, jonka se otti uudelleen käyttöön huhtikuussa 2017.

Poikkeustilan aikaisia toimenpiteitä käsittelevän tutkintalautakunnan lisäksi muut tekijät ovat heikentäneet Turkin valmiuksia varmistaa tehokkaat kansalliset oikeussuojakeinot Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tarkoittamassa mielessä. Useita tunnetuille vastaajille, muun muassa ihmisoikeusaktivisteille, suosiollisia tuomioita on kumottu nopeasti toisessa tai joskus jopa samassa tuomioistuimessa, joissain tapauksissa toimeenpanevien elinten niistä esittämien huomautusten johdosta.

Monia ihmisoikeus- ja kansalaisyhteiskunta-aktivisteja, toimittajia, tutkijoita, poliitikkoja, lääkäreitä, lakimiehiä, tuomareita sekä hlbt-henkilöitä (homot, lesbot, biseksuaalit, transihmiset ja intersukupuoliset) on edelleen pidätettyinä, joskus ilman syytettä, ja heihin kohdistuu median ja vaikutusvaltaisten poliitikkojen loanheittokampanjoita. Perusoikeuksia ja

-vapauksia edistävien kansalaisjärjestöjen toimintamahdollisuudet ovat kaventuneet entisestään muun muassa uusien hallinnollisten rajoitteiden myötä. Poikkeustilan aikana lakkautetuille oikeuksia puolustaville järjestöille ei ole tarjottu minkäänlaisia oikeussuojakeinoja niihin kohdistuneiden takavarikkojen johdosta. Parlamentin työjärjestystä muutettiin lokakuussa 2018, minkä jälkeen kansalaisjärjestöt eivät ole enää voineet osallistua lainsäädäntötyöhön liittyvään kuulemiseen parlamentin valiokunnissa. Osallistavia mekanismeja kansalaisten kuulemiseksi mahdollisimman laajasti ei yksinkertaisesti ole.

Turkki ei ole vielä ryhtynyt toimiin Euroopan neuvoston ja sen elinten antamien keskeisten suositusten johdosta. Väärinkäytössyytökset on tutkittava avoimilla menettelyillä ja tapauskohtaisesti. Yksilö voidaan asettaa rikosoikeudelliseen vastuuseen ainoastaan sillä edellytyksellä, että vallanjakoperiaatetta, oikeuslaitoksen riippumattomuutta ja yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kunnioitetaan kaikilta osin.

Uudessa presidenttijohtoisessa järjestelmässä valta on keskitetty toimeenpanoelimille ja parlamentin lainsäätämisen- ja valvontatehtäviä on kavennettu huomattavasti. Parlamentti on hyväksynyt heinäkuun 2018 jälkeen 17 säädöstä, muun muassa kiistanalaisia muutoksia työjärjestykseensä. Ministerit eivät enää saavu parlamentin kuultaviksi, vaan parlamentin jäsenet voivat esittää heille ainoastaan kirjallisia kysymyksiä.

Poliittinen kahtiajako on syventynyt entisestään, mikä näkyi varsinkin maaliskuussa 2019 järjestettyjen kunnallisvaalien alla. Se estää rakentavan vuoropuhelun käymistä parlamentissa. Opposition ja erityisesti HDP-puolueen (demokraattinen kansanpuolue) eristäminen jatkuu, ja monia HDP:n lainsäätäjiä on pidätetty. Parlamentaarisen koskemattomuuden pitkään tiedossa olleita puutteita ei ole korjattu.

Äänestysprosentti oli korkea niin kesäkuussa 2018 järjestetyissä presidentin- ja parlamenttivaaleissa kuin maaliskuun 2019 kunnallisvaaleissakin. Äänestäjillä oli valinnanvaraa, vaikka ehdokkaat eivät olleetkaan voineet kilpailla tasavertaisin edellytyksin. Valtaapitävä puolue oli huomattavassa etuasemassa, se sai muun muassa runsaasti näkyvyyttä valtion omistamissa julkisissa ja yksityisissä tiedotusvälineissä. Kunnallisvaalien jälkeen korkein vaalilautakunta julisti, että Kaakkois-Turkissa valituiksi tulleista neljä pormestaria ja joitakin kunnallisvaltuuston jäseniä eivät ole virkaan soveltuvia, vaikka kyseisten henkilöiden ehdokkuus oli tarkastettu ja hyväksytty ennen vaaleja. Se myös mitätöi Istanbulin pormestarinvaalien tulokset ja ilmoitti, että vaalit uusitaan 23. kesäkuuta. Korkeimman vaalilautakunnan päätökset uusista Istanbulin vaaleista ja nimittää toiseksi tullut ehdokas pormestariksi eräissä Kaakkois-Turkin kunnissa ovat vakava huolenaihe, koska ne vaarantavat vaaliprosessin laillisuuden ja koskemattomuuden ja kyseisten instituutioiden riippumattomuuden poliittiselta painostukselta. Ne ovat vastoin demokraattisen vaaliprosessin perimmäistä tavoitetta varmistaa kansan tahdon toteutuminen. Oppositiopuolueet vastustivat kiivaasti Istanbulin pormestarinvaalien tulosten mitätöintiä ja päätöstä niiden uudelleen järjestämisestä.

Presidenttijohtoisen järjestelmän voimaantulo kokonaisuudessaan on muuttanut toimeenpanoelimiä ja valtionhallintoa merkittävästi. Presidenttijohtoinen järjestelmä, mukaan lukien pääministerin salkun ja eräiden muiden virkojen, kuten ministeriöiden alivaltiosihteereiden, lakkauttaminen, on johtanut siihen, että julkishallinto on aiempaa poliittisempi. Presidentillä on nyt valta nimittää valtaosa sääntelyviranomaisten johtajista.

Jatkuvat paikallispoliitikkojen pidätykset ja erottamiset sekä uskottujen henkilöiden nimittäminen ja kyseisten nimitysten mielivaltaisuus ennen maaliskuun 2019 kunnallisvaaleja heikensivät äänestäjien poliittista edustusta ja olivat vakava uhka demokratian toteutumiselle paikallistasolla.

Hallitus on uudistanut siviili- ja sotilasviranomaisten suhteita säätelevää oikeuskehystä ja kasvattanut toimeenpanoelinten valtaa asevoimiin huomattavasti vahvistaen näin siviilivalvontaa. Korkeat sotilastuomioistuimet on käytännössä lakkautettu osana valtiosääntömuutoksia, mutta sotilas- ja tiedustelupalvelujen velvollisuus raportoida parlamentille on edelleen puutteellinen ja turvallisuushenkilöstö nauttii edelleen kattavaa oikeudellista suojaa. Lainvalvontaa valvovan parlamentin valiokunnan toiminta jatkui tehottomana. Sotilasmenojen valvontaa koskevaa oikeudellista kehystä ei ole edelleenkään uudistettu.

Tilanne maan kaakkoisosassa on jatkunut haastavana, vaikka turvallisuus onkin parantunut. Hallitus jatkoi turvallisuusoperaatioita Kurdistanin työväenpuolueen (PKK) toistuvien väkivallantekojen vuoksi. PKK kuuluu edelleen EU:n luetteloon terroritekoihin osallistuneista henkilöistä, ryhmistä ja yhteisöistä. Vaikka hallituksella on perusteltu oikeus torjua terrorismia, sen vastuulla on myös varmistaa, että se tapahtuu oikeusvaltioperiaatetta, ihmisoikeuksia ja perusvapauksia kunnioittaen. Terrorismin vastaisten toimenpiteiden on oltava oikeasuhteisia. Jälleenrakentamista on jatkettu, mutta vain muutamat maan sisäiset pakolaiset ovat toistaiseksi saaneet korvauksia. Konkreettisiin toimiin rauhanomaiseen ja kestävään ratkaisuun tarvittavan uskottavan poliittisen prosessin uudelleen käynnistämiseksi ei ole ryhdytty.

Turkki on valmistautunut kohtuullisen hyvin **julkishallinnon uudistamiseen**, mutta julkisten palvelujen ja henkilöstöhallinnon alalla on tapahtunut merkittävää taantumista, jonka vaikutus näkyy myös politiikassa ja vastuuvollisuudessa. Virkamiesjärjestelmään tehdyt muutokset ovat tehneet hallinnosta entistä poliittisemmän. Ansioihin ja kilpailuun perustuvat nimitykset ylempiin johtotehtäviin ovat edelleen poikkeus. Vakavat prosessuaaliset puutteet herättävät kysymyksen siitä, miten tehokkaana oikeussuojakeinona poikkeustilan aikaisia toimenpiteitä käsittelevää tutkintalautakuntaa voidaan pitää erotettujen virkamiesten näkökulmasta.

Turkin valmistelut **oikeuslaitoksen** osalta ovat alkuvaiheessa. Vakava taantuminen on jatkunut, ja aiempien raporttien suosituksia ei ole hyväksytty eikä pantu täytäntöön. Tuomareihin ja syyttäjiin kohdistuu edelleen poliittista painostusta ja lukuisia tuomareita ja syyttäjiä on siirretty vastoin tahtoaan. Tämä vaikuttaa kielteisesti oikeuslaitoksen riippumattomuuteen, laatuun ja tehokkuuteen. Uusien tuomareiden ja syyttäjien suuri määrä aiheuttaa huolta, koska nykyjärjestelmässä ei ole tehty mitään objektiivisten, ansioihin perustuvien ja yhtenäisten nimitys- ja ylentämiskriteereiden määrittelemiseksi. Poikkeustilan aikana lakkautettu Turkin oikeusakatemia avattiin uudelleen presidentin määräyksellä. Tuomareiden viraltapanojen ja pakkosiirtojen lamauttava vaikutus on havaittavissa edelleen ja saattaa johtaa laajamittaiseen itsensensuuriin. Turkki ei ole ryhtynyt toimenpiteisiin oikeudellisten takeiden palauttamiseksi, oikeuslaitoksen riippumattomuuden varmistamiseksi suhteessa toimeenpanoelimiin eikä tuomari- ja syyttäjäneuvoston riippumattomuuden lisäämiseksi. Elokuussa 2018 ilmoitettiin oikeuslaitoksen uudistusstrategiasta vuosiksi 2019–2023, mutta sitä ei ole vielä hyväksytty. Turkki on kuullut Euroopan neuvostoa ja komissiota strategialuonnoksesta.

Maa on varhaisessa vaiheessa **korruption torjunnassa**. Taantumista on tapahtunut, koska lakkautettuja ennaltaehkäiseviä elimiä ei ole korvattu riippumattomalla elimellä Yhdistyneiden kansakuntien korruption vastaisen yleissopimuksen, jonka osapuoli Turkki on, mukaisesti. Niin oikeudellinen kuin institutionaalinenkin kehys mahdollistivat edelleen sen, että toimeenpanevat elimet voivat vaikuttaa sopimattomalla tavalla paljon julkisuutta saaneiden korruptiotapausten tutkinta- ja syytetoimiin. Aiemmissa korruptiontorjuntastrategioissa esitettyjä lainsäädäntömuutoksia ei ole pantu täytäntöön. Julkisia hankintoja koskeva lainsäädäntö on edelleen ristiriidassa EU:n säännösten kanssa, ja

poikkeuksia julkisista hankinnoista annettuun lakiin laajennettiin entisestään. Se, että Turkilta puuttuu vakavasti otettava korruptiontorjuntastrategia ja siihen liittyvä toimintasuunnitelma, osoittaa, ettei maasta löydy poliittista tahtoa korruption torjumiseksi määrätietoisesti. Maassa ei ole pysyvää ja riippumatonta korruptiontorjuntaelintä eikä erityisyyttäjävirastoa, joka voisi johtaa korruptiotapausten tutkintaa – vain muutama asiaan erikoistunut tuomioistuin. Korruptio on laajalle levinnyttä ja siksi edelleen huolenaihe.

Turkki on jossain määrin valmistautunut **järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan**, mutta kaiken kaikkiaan edistymisen on vähäistä. Maan on parannettava kyberrikollisuutta, omaisuuden menetetyksi tuomitsemista ja todistajien suojelua koskevaa lainsäädäntöään. Turkin tietosuoja ei vielääkään vastaa eurooppalaisia normeja. Sitä on tarkistettava sen varmistamiseksi, että Europolin kanssa parhaillaan neuvoteltava operatiivinen sopimus voidaan panna täytäntöön. Turkin olisi suunniteltava ja pantava täytäntöön kattavampi ja johdonmukaisempi oikeudellinen kehys rikoksen tuottaman hyödyn menetetyksi tuomitsemista varten ja parannettava jäädytettyjen varojen hoitoa.

Turkki on edistynyt hyvin **muuttoliike- ja turvapaikkapolitiikan** alalla ja jatkanut maaliskuussa 2016 annetun EU:n ja Turkin julkilausuman tehokasta täytäntöönpanoa. Turkista Egeanmeren saarille suuntautuvien sääntöjenvastaisten ylitysten määrä on ollut laskussa julkilausuman voimaantulosta alkaen. Turkin lainvalvontaviranomaisten tehostettu toiminta on tukenut kehitystä. Turkissa on maailman eniten pakolaisia. Maa on jatkanut määrätietoista toimintaansa heidän tukemisekseen ja antanut humanitaarista apua yli 3,6 miljoonalle rekisteröidylle syyrialaispakolaiselle ja noin 370 000:lle muualta lähtöisin olevalle rekisteröidylle pakolaiselle. Avun määrä on suurempi kuin koskaan aiemmin. Turkki on perustanut seitsemän asiantuntijoista muodostettua työryhmää täyttämään viisumivapautta koskevan vuoropuhelun jäljellä olevat edellytykset. Turkin viisumipolitiikan yhdenmukaistamisessa EU:n yhteisen viisumipolitiikan kanssa ei ole kuitenkaan tapahtunut edistystä.

Vakava taantuminen on jatkunut **ihmis- ja perusoikeuksien** suhteen. Oikeudellisella kehyksellä taataan ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittaminen yleisesti ottaen, mutta kehys ei edelleenkään vastaa Euroopan ihmisoikeussopimusta eikä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä. Taantuminen on ollut vakavaa sanan-, kokoontumis- ja yhdistymisvapauden sekä prosessuaalisten oikeuksien ja omistusoikeuksien osalta. Välittömästi poikkeustilan kumoamisen jälkeen annettuun lainsäädäntöön ei ole tehty muutoksia. Kyseisellä lainsäädännöllä poistettiin olennaiset suojatoimet muun muassa ihmisoikeusaktivisteihin, toimittajiin ja tutkijoihin kohdistuvilta loukkauksilta. Oikeuksien toteutumisen valvontaa heikentää oikeuksien ja vapauksien suojelusta vastuussa olevien instituutioiden hajanaisuus ja täyden riippumattomuuden puuttuminen samoin kuin riippumattoman oikeuslaitoksen puuttuminen. Ammattiliittoihin kohdistuu edelleen kovaa painostusta. Poikkeustilan aikaisten vakavien ihmisoikeusloukkausten tutkimiseksi, niistä syyttämiseksi tai niihin osallistuneiden rankaisemiseksi ei ryhdytty toimiin. Koko yhteiskunnassa vallitsi pelon ilmapiiri, kun eriävien ja vaihtoehtoisten mielipiteiden esittämistä vaikeutettiin poikkeustilan varjolla. Joulukuussa 2018 oli vangittuina yhteensä 57 000 henkilöä, joita vastaan ei ollut nostettu syytettä tai jotka odottivat oikeudenkäyntiä. Koko vankipopulaatiosta heidän osuutensa oli yli 20 prosenttia. Vankilat ovat ylikansoitettuja ja niiden olosuhteet huononemassa. Sananvapautta rajoitettiin edelleen ankarasti, ja presidenttiä solvanneita kirjailijoita, sosiaalisen median käyttäjiä ja muita suuren yleisön edustajia – jopa lapsia – vastaan nostettujen syytteiden määrä on noussut jyrkästi. Median omistusjärjestelyihin liittyvä läpinäkyvyyden puute herättää epäilyksen julkaistun sisällön

riippumattomuudesta. Romanit⁸ elävät edelleen hyvin alkeellisesti, jäävät usein peruspalvelujen ulkopuolelle ja ovat riippuvaisia sosiaalietuuksista. Hankkeet kaupunkiympäristön uudistamiseksi kohdistuvat ensisijaisesti romaniyhteisöihin ja pakottavat kokonaisia perheitä siirtymään asuinalueiltaan. Kaikkein haavoittuvimpien väestöryhmien ja vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeudet on turvattava paremmin. Sukupuoleen perustuva väkivalta, syrjintä, vähemmistöihin kohdistuva vihapuhe, viharikokset sekä hlbtihenkilöiden ihmisoikeusloukkaukset ovat edelleen vakava huolenaihe.

Turkki on ilmaissut tyytyväisyytensä siihen, että YK on aloittanut uudelleen sidosryhmien kuulemisen Kyproksen asemaa koskevien neuvottelujen jatkamista silmällä pitäen. Hiilivetyjen etsinnän mahdollinen aloittaminen Kyproksen rannikon edustalla on lisännyt jännitteitä alueella. Tilannetta pahentavat Turkin toimet ja lausunnot, joilla se kyseenalaistaa Kyproksen tasavallan oikeuden hyödyntää hiilivetyresursseja omalla talousvyöhykkeellään. Toukokuussa 2019 Turkki lähetti Kyproksen talousvyöhykkeelle porauslautan sota-alusten saattamana. Komissio muistuttaa Eurooppa-neuvoston maaliskuussa 2018 antamasta lausunnosta, jossa Turkin laittoman toiminnan jatkuminen itäisellä Välimerellä ja Egeanmerellä tuomittiin vahvoin sanakääntein. Lausunnossa Turkkiä muistutetaan sen velvoitteesta noudattaa kansainvälistä oikeutta, pitää yllä hyviä naapuruussuhteita ja kunnioittaa Kyproksen suvereniteettioikeuksia etsiä ja hyödyntää luonnonvarojaan EU:n säännösten ja kansainvälisen oikeuden mukaisesti. Maaliskuussa 2019 EU kehotti Turkkiä pidättymään kaikista tällaisista laittomista toimista, joihin se vastaisi asianmukaisesti ja täyttää solidaarisuutta Kyprosta kohtaan osoittaen.

EU on toistuvasti korostanut, että sen jäsenvaltioilla on suvereniteettioikeudet, joihin kuuluu oikeus tehdä kahdenvälisiä sopimuksia sekä etsiä ja hyödyntää luonnonvaroja EU:n säännösten ja kansainvälisen oikeuden, esimerkiksi YK:n merioikeusyleissopimuksen, mukaisesti. Turkki ei ole edelleenkään täyttänyt velvollisuuttaan panna EU:n ja Turkin assosiaatiosopimuksen lisäpöytäkirja täytäntöön kokonaisuudessaan ja syrjimättömästi, eikä se ole poistanut kaikkia tavaroiden vapaan liikkuvuuden esteitä, joita ovat muun muassa suoriin liikenneyhteyksiin Kyproksen kanssa kohdistuvat rajoitukset. Kahdenvälisten suhteiden normalisointi Kyproksen tasavallan kanssa ei ole edistynyt.

Muuttoliikeasioissa tehtävä operatiivinen yhteistyö Kreikan kanssa jatkui. Jännitteet Egeanmerellä ja itäisellä Välimerellä eivät kuitenkaan edistäneet hyviä naapuruussuhteita vaan heikensivät alueellista vakautta ja turvallisuutta. Kahdenväliset suhteet useiden EU:n jäsenvaltioiden, erityisesti Itävallan, Saksan ja Alankomaiden, kanssa ovat parantuneet. Alankomaat ja Turkki normalisoivat suhteensa. Turkki loukkasi Kreikan ja Kyproksen aluevesiä ja ilmatilaa toistuvasti ja kiihtyvään tahtiin. Toinen vakava huolenaihe oli kahden Turkin ja Kreikan välisellä maarajalla partioineen kreikkalaisittilaan kuusi kuukautta jatkunut pidätys, mutta suhteet paranivat huomattavasti sen jälkeen, kun sotilaat vapautettiin elokuussa 2018 ja Kreikan pääministeri vieraili Turkissa helmikuussa.

EU on tässä yhteydessä ilmaissut jälleen syvän huolestuneisuutensa ja kehottanut Turkkiä pidättymään kaikenlaisesta jäsenvaltionsa kohdistuvasta uhkailusta tai jäsenvaltionsa vastaisesta toiminnasta ja välttämään kiistanaiheita ja toimia, jotka voisivat vahingoittaa hyviä naapuruussuhteita ja haitata riitojen rauhanomaista ratkaisemista.

Jäsenyyden taloudellisten arviointiperusteiden osalta voidaan todeta, että Turkin talouden vakava taantuminen jatkui, mikä syvensi huolta maan markkinatalouden toiminnasta. Ulkoisen rahoituksen ehdot heikkenivät vuonna 2018 jyrkästi paljastaen vuosien mittaan

⁸ Eurooppalaisten instituutioiden käyttämän terminologian mukaisesti 'romaneilla' tarkoitetaan tässä useita eri ryhmiä niiden erityispiirteitä kieltämättä.

kumuloituneet haavoittuvuustekijät. Turkin viranomaiset reagoivat tilanteeseen toteuttamalla erityyppisiä politiikkatoimia, jotka ovat vaikuttaneet kielteisesti markkinoiden toimintaan. Kielteisin vaikutus on ollut puuttumisella hintojen muodostukseen sekä ulkomaanvaluutan vapaan käytön rajoittamisella. Huoli tärkeimpien taloudellisten instituutioiden riippumattomuudesta on syventynyt. Vaihtotaseen alijäämä oli huipussaan vuoden 2018 alkupuoliskolla, minkä jälkeen se kutistui voimakkaasti talouden heikkenemisen ja liiran kurssin laskun seurauksena. Inflaatio nousi reilusti tavoitevaihteluvälin ylärajan yläpuolelle valuuttakriisin, vuosia voimakkaana jatkuneen luotonannon kasvun, rahamäärän voimakkaan kasvun ja alhaisten reaalkorkojen seurauksena. Valtiontukien läpinäkyvyyden parantamisessa ei tapahtunut edistystä.

Mitä tulee kykyyn selviytyä kilpailupaineista ja markkinavoimista EU:ssa, Turkki on saavuttanut jonkin verran edistystä ja se on hyvin valmistautunut. Turkki on integroitunut hyvin EU:n markkinoihin sekä kaupan että investointien osalta. Parannuksia on tapahtunut energia-alalla, ja tutkimukseen ja kehitykseen, koulutukseen ja fyysiseen pääomaan käytetyt menot ovat kasvaneet jonkin verran. Koulutuksen laatuun ja sukupuolten tasa-arvoon liittyy kuitenkin sitkeitä ongelmia.

Mitä tulee **kykyyn selviytyä jäsenysvelvoitteista**, Turkki on jatkanut lainsäädäntönsä mukauttamista EU:n säännöstöön, joskin hitaasti. Lisätaantumista on tapahtunut useissa pääomien vapaaseen liikkuvuuteen, julkisiin hankintoihin, kilpailuun, tietoyhteiskuntaan, talous- ja rahapolitiikkaan sekä ulkosuhteisiin liittyvissä keskeisissä seikoissa. Turkin valmistelut ovat pitkällä yhtiöoikeuden, Euroopan laajuisten verkkojen sekä tieteen ja tutkimuksen aloilla, ja se on valmistautunut hyvin tavaroiden vapaan liikkuvuuden, immateriaalioikeuksien, rahoituspalvelujen, yritys- ja teollisuuspolitiikan, kuluttajien ja terveyden suojelun, tulliliiton ja varainhoidon valvonnan aloilla. Julkisten hankintojen suhteen Turkki on valmistautunut kohtuullisesti; alan lainsäädännön lähentämisessä on edelleen merkittäviä puutteita. Myös pääomien vapaan liikkuvuuden, tilastojen, energian, verotuksen, talous- ja rahaliiton, aluepolitiikan, koulutuksen ja kulttuurin, yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ja liikennepolitiikan aloilla Turkki on valmistautunut kohtuullisesti. Niiden osalta tarvitaan huomattavia lisätoimia. Turkki on valmistautunut jossain määrin kilpailun, maatalouden, elintarvikkeiden turvallisuuden, eläinlääkintä- ja kasvinsuojelupolitiikan, sosiaalipolitiikan ja työllisyyden sekä ympäristön ja ilmastomuutoksen aloilla, joilla on laadittava kunnianhimoisempia politiikkoja ja pantava ne täytäntöön. Kaikilla aloilla on kiinnitettävä enemmän huomiota lainsäädännön noudattamisen valvontaan, ja monilla aloilla tarvitaan vielä merkittäviä edistysaskelia lainsäädännön lähentämiseksi EU:n säännöstöön, sääntelyviranomaisten riippumattomuuden lisäämiseksi ja hallinnollisten valmiuksien parantamiseksi.

Montenegro

Raportointijaksolle oli **jäsenyyden poliittisten arviointiperusteiden** osalta leimallista se, että luottamus vaalijärjestelmää kohtaan pysyi heikkona. Järjestelmää on muutettava kokonaisvaltaisella ja osallistavalla tavalla. Tämän vuoksi parlamenttiin perustettiin syksyllä 2018 väliaikainen valiokunta valmistelemaan lainsäädännön uudistamista muun muassa vaalien osalta. Kunnianhimoisesta toimeksiannostaan huolimatta valiokunta ei ole vielä saanut aikaan tuloksia. Raportointijaksolla järjestettiin presidentinvaalit sekä kunnallisvaalit 11 kunnassa ja yhdessä kaupunkikunnassa. Kunnallisvaalit järjestetään edelleen rotaatioperiaatteella, mikä tekee niiden kansainvälisestä tarkkailusta vaikeaa ja johtaa usein väitteisiin sääntöjenvastaisuuksista, joita on mahdoton tutkia riippumattomasti.

Poliittinen kenttä on edelleen hajanainen ja kahtiajakautunut, ja aito poliittinen vuoropuhelu puuttuu. Parlamentissa käytävän poliittisen vuoropuhelun palauttamisessa edistyi hieman vuoden 2018 aikana, kun valtaosa oppositiopuolueista palasi parlamenttiin väliaikaisesti ja osittain ja parlamenttiin perustettiin väliaikainen valiokunta. Suurin osa oppositiosta jatkoi kuitenkin parlamentin boikotoimista sen jälkeen, kun yksi oppositioon kuuluva parlamentin jäsen pidätettiin loppuvuodesta 2018 ja kun väitteet korruptiosta ja laittomasta puoluerahoituksesta (nk. kirjekuoritapaus) levisivät alkuvuodesta 2019. Nämä väitteet saivat myös kansalaiset kaduille osoittamaan mieltä ja opposition vaatimaan virkamieshallituksen muodostamista. Lisäksi poliittista vuoropuhelua pyrittiin käymään parlamentin ulkopuolella.

Parlamentissa käytävän poliittisen keskustelun palauttaminen on kaikkien poliittisten toimijoiden vastuulla. Kaikkien puolueiden on osallistuttava aktiivisesti ja rakentavasti parlamentin vastuuvollisuuden kasvattamiseen, toimeenpaneuvien elinten valvontaan, demokraattiseen valvontaan ja lainsäädännön laadun parantamiseen. Julkisten varojen puoluepoliittisiin tarkoituksiin vuonna 2012 tapahtuneen väitetyn väärinkäytön poliittinen ja oikeudellinen seuranta ei edistynyt. Syyttäjä on aloittanut tutkinnan osasta viimeaikaisia väitteitä, ja korruptiontorjuntavirasto on määrännyt sakon puolueelle, jonka on paljastettu vastaanottaneen laittomia käteislahjoituksia. Näiden väitteiden johdosta tarvitaan uskottavia, riippumattomia ja vaikuttavia institutionaalisia toimia.

Hallintotavan osalta on tarpeen vahvistaa avoimuutta, sidosryhmien osallistumista ja hallituksen kykyä panna uudistukset täytäntöön. Strategista suunnittelua koskevan uuden oikeuskehityksen ja metodiikan pitäisi parantaa seuranta, täytäntöönpanoa ja strategisen suunnittelun laatua. Kansalaisjärjestöjen oikeudelliset, institutionaaliset ja taloudelliset toimintaedellytykset kohentuivat. Kansalaisjärjestöjen mahdollisuudet päästä käytännössä mukaan politiikantekoon on kuitenkin varmistettava.

Montenegro on valmistautunut kohtuullisesti **julkishallintonsa** uudistamiseen. Kokonaisuutena edistymistä on tapahtunut jonkin verran. Varsinkin politiikan suunnittelua koskevassa keskipitkän aikavälin kehityksessä, ansioihin perustuvassa työhönotossa ja valtionhallinnon organisaation rationalisoinnissa on edistytty hyvin. Tarvitaan kuitenkin edelleen vahvaa poliittista tahtoa, jotta voidaan tehokkaasti puuttua julkishallinnon politisoitumiseen, optimoida valtionhallinto sekä varmistaa osallistava ja näyttöön perustuva politiikan suunnittelu, päätöksenteon delegointi ja johdon vastuuvollisuus.

Montenegro on valmistautunut **oikeuslaitoksen** osalta kohtuullisesti, ja edistystä on tapahtunut jonkin verran. Lainsäädäntökehystä, jolla pyritään lisäämään oikeuslaitoksen riippumattomuutta ja ammattimaisuutta, ei vielä ole pantu kaikilta osin täytäntöön. Institutionaalisia valmiuksia on vahvistettu.

Korruption torjuntaan Montenegro on valmistautunut jossain määrin. Raportointijaksolla tapahtui vähäistä edistymistä. Korruptiota esiintyy kuitenkin useilla aloilla, ja se aiheuttaa edelleen huolta. Instituutioiden toimintavalmiudet ovat parantuneet, mutta kaikkien instituutioiden olisi oltava toiminnassaan ennakoivampia. Korruptiontorjuntaviraston uskottavuuteen, riippumattomuuteen ja priorisointiin liittyviin ongelmiin ei ole vielä puututtu. Talousrikosten tutkintaa sekä omaisuuden takavarikointia ja menetetyksi tuomitsemista on lisättävä. Paljon julkisuutta saaneiden korruptiotapausten tutkinnasta, syytetoimista ja lopullisten tuomioiden langettamisesta on saatu ensimmäiset tulokset, mutta rikosoikeudelliset toimet korkean tason korruption torjumiseksi ovat edelleen liian vaatimattomia. Lisäparannukset ovat mahdollisia ainoastaan toimintaympäristössä, jossa riippumattomat instituutiot on suojattu sopimattomalta vaikuttamiselta ja niitä kannustetaan käyttämään valtuuksiaan täysimittaisesti.

Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan Montenegro on edelleenkin valmistautunut kohtuullisesti. Edistystä on tapahtunut jonkin verran oikeudellisessa yhteistyössä ja joillakin järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan osa-alueilla. Rahanpesun ja muiden talousrikosten tutkinnasta sekä rikoksella hankittujen varojen tilapäisestä takavarikoinnista on saatu ensimmäiset tulokset. Kansainvälisen poliisiyhteistyön tehostaminen kantaa sekä hedelmää, mistä ovat osoituksena eräät korkean profiilin kansainväliset operaatiot, pidätykset ja huumetakavarikat. Tarvitaan kuitenkin lisää vakuuttavia tuloksia järjestäytyneen rikollisuuden monitahoisemmista muodoista, joihin liittyy paikallisia intressejä (esim. rahanpesu, ihmiskauppa ja tupakan salakuljetus), sekä rikoksen tuottaman hyödyn menetetyksi tuomitsemisesta.

Perusoikeuksien osalta Montenegro jatkoi lainsäädäntönsä mukauttamista EU:n normeihin. Erityisesti oikeusasiamiehen ja kansallisen valvontaelimen valmiudet ovat parantuneet, mutta lisätoimia tarvitaan institutionaalisen kehyksen vahvistamiseksi ja ihmisoikeuksien suojelemiseksi tehokkaasti. Montenegron on varmistettava, että käytettävissä on riittävät institutionaaliset mekanismit haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien suojelemiseksi syrjinnältä. Lainsäädännön täytäntöönpano on edelleen heikkoa, ja ihmisoikeuksiin liittyviä institutionaalisia valmiuksia on lisättävä. Romani- ja egyptiläisvähemmistö on edelleen kaikkein heikoimmassa asemassa oleva ja eniten syrjitty yhteisö. Sukupuoleen perustuva ja lapsiin kohdistuva väkivalta on Montenegrossa edelleen vakava ongelma.

Montenegro on valmistautunut jossain määrin **sananvapauden** suhteen, mutta raportointijakson aikana ei saavutettu edistystä. Toimittajiin kohdistunutta väkivaltaa koskevien tapausten tutkinnassa on tapahtunut hyvin vähän edistystä. Viimeaikainen poliittinen puuttuminen kansallisen yleisradioneuvoston ja sähköisen viestinnän viraston toimintaan on vakava huolenaihe. Mediaympäristö on hyvin polarisoitunut, ja vapaan median tehtävän ymmärtäminen on edelleen haasteellista. Itsesäätelemekanismit ovat edelleen heikkoja.

Jäsenyyden taloudellisia arviointiperusteita tarkasteltaessa voidaan todeta, että Montenegro on saavuttanut jonkin verran edistystä ja on kohtuullisesti valmistautunut luomaan toimivan markkinatalouden. Talouskasvu jatkui voimakkaana, mikä paransi työmarkkinatuloksia olkoonkin, että työttömyysaste pysyi korkeana. Vienti kehittyi myönteisesti, mutta voimakas kotimainen kysyntä johti siihen, että vaihtotaseen alijäämä pysyi erittäin suurena. Suorien ulkomaisten sijoitusten nettovirrasta oli vain osittain apua sen tasoittamisessa. Rahoitussektorin vakavaraisuus ja maksuvalmius paranivat, mutta pienten yritysten on edelleen vaikea saada rahoitusta tiukkojen lainaehtojen takia. Julkisen talouden vakauttamista jatkettiin vuonna 2018, mutta budjettialijäämää koskevaan tavoitteeseen ei päästy ja julkisen velan määrä nousi ennätyslukemiin. Osasyys siihen oli kiinalaisella lainalla rahoitettava mittava moottoritiehanke ja siihen liittyvät rahoitustarpeet. Yksityissektorin kehitystä rajoittivat edelleen liiketoimintaympäristön ja oikeuslaitoksen heikkoudet ja epävirallisen talouden yleisyys, mikä taas kertoo heikoista täytäntöönpanovalmiuksista niissä keskeisissä valtion instituutioissa, joiden tehtävänä on valvoa oikeusvaltioperiaatteen ja markkinakilpailun toteutumista.

Mitä tulee kykyyn selviytyä kilpailupaineista ja markkinavoimista EU:ssa, Montenegro on saavuttanut jonkin verran edistystä ja se on valmistautunut kohtuullisesti. Infrastruktuurin rakentaminen useilla aloilla luo asteittain edellytykset talouden kilpailukykyyn kohentumiselle. Tarvitaan kuitenkin lisätoimia inhimillisen pääoman edelleen kehittämiseksi samoin kuin koulutustulosten ja työmarkkinoiden tarpeiden välisen epäsuhdan korjaamiseksi. Paikallisten yritysten on kasvettava ja tehtävä enemmän kansainvälisen kilpailukykyä parantamiseksi.

Hyvien naapuruussuhteiden ja alueellisen yhteistyön osalta voidaan todeta, että Montenegro oli edelleen rakentavalla tavalla sitoutunut kahdenvälisiin suhteisiin muiden laajentumismaiden ja naapureina olevien EU:n jäsenvaltioiden kanssa ja että se osallistui aktiivisesti alueelliseen yhteistyöhön.

Mitä tulee Montenegron **kykyyn selviytyä jäsenyysvelvoitteista**, useimmilla aloilla on tehty paljon työtä lainsäädännön yhdenmukaistamiseksi ja unionin säännösten täytäntöönpanon valmistelemiseksi. Maa on hyvin valmistautunut esimerkiksi yhtiöoikeuden, immateriaalioikeuksia koskevan lainsäädännön, energian sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikan aloilla. Se on valmistautunut kohtuullisesti useiden neuvottelulukujen, kuten tavaroiden vapaan liikkuvuuden, kilpailupolitiikan, maatalouden ja maaseudun kehittämisen, elintarviketurvallisuuden, eläinlääkintä- ja kasvinuojelupolitiikan sekä yritys- ja teollisuuspolitiikan, osalta. Montenegro on valmistautunut jossain määrin ympäristön ja ilmastonmuutoksen, sosiaalipolitiikan ja työllisyyden aloilla. Sijoittautumisoikeuden, palvelujen tarjoamisen vapauden, immateriaalioikeuksia koskevan lainsäädännön, maatalouden ja maaseudun kehittämisen, elintarviketurvallisuuden sekä eläinlääkintä- ja kasvinuojelupolitiikan aloilla on edistytty hyvin. Montenegron olisi jatkossa keskityttävä erityisesti kilpailupolitiikkaan, ympäristöön ja ilmastonmuutokseen sekä julkisiin hankintoihin. Hallinnollisten valmiuksien vahvistaminen unionin säännösten soveltamisen varmistamiseksi on Montenegrolle edelleen merkittävä haaste. Montenegro on jatkanut kantojensa mukauttamista kaikkiin EU:n yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskeviin kantoihin ja julkilausumiin.

Muuttoliikkeestä voidaan todeta, että Montenegroon suuntautui voimakas sääntöjenvastaisen muuttoliikkeen aalto, kun alueen muuttovirroissa tapahtui osittainen siirtyminen nk. rannikkoreitille, joka kulkee Albanian, Montenegron ja Bosnia ja Hertsegovinan kautta. Montenegron viranomaiset ottivat kiinni 4 753 maahan sääntöjenvastaisesti tullutta henkilöä (460 prosentin lisäys vuoteen 2017 verrattuna), mikä koetteli ankarasti maan vastaanottokapasiteettia ja hallinnollisia valmiuksia. Oikeudellinen kehys vahvistui edelleen merkittävän muuttoliike- ja turvapaikka-asioita koskevan lainsäädäntöpaketin voimaantulon myötä. Lisäksi toteutettiin joitakin toimenpiteitä vastaanottokapasiteetin ja operatiivisten valmiuksien lisäämiseksi. Montenegro allekirjoitti tärkeät rajayhteistyösopimukset naapurimaiden kanssa ja parafoi Euroopan raja- ja merivartiostalon asemaa koskevan sopimuksen EU:n kanssa. Seuraavalla raportointikaudella Montenegron olisi parannettava edelleen valmiuksiaan selviytyä erilaisista ryhmistä koostuvista muuttovirroista ja pakolaisten kotouttamisesta ja osoitettava lisää henkilöstöä ja kalustoa rajavalvontaan ja maahanmuuttajien rekisteröimiseen.

Serbia

Mitä tulee **jäsenyyden poliittisiin arviointiperusteisiin**, Serbian on kiireesti luotava edellytykset puolueet aidosti yhdistävälle keskustelulle, jotta saadaan aikaan laaja EU-myönteinen konsensus, joka on edellytys maan etenemiselle kohti EU-jäsenyyttä. Useat oppositiopuolueet aloittivat parlamenttityöskentelyn boikotoinnin vuoden 2019 alussa. Valtaapitävän koalition toimintatavat parlamentissa ovat heikentäneet lainsäädännöstä käytävää keskustelua, lainsäädännön tarkastelua ja toimeenpanevien elinten parlamentaarista valvontaa.

Belgradissa käynnistyivät joulukuussa 2018 viikoittaiset hallituksen vastaiset mielenilmaukset oppositiopuolueen johtajaan kohdistuneen hyökkäyksen johdosta. Yleisesti rauhanomaisina pysyneet protestit, joissa peräänkuulutettiin tiedonvälityksen vapautta sekä vapaita ja rehellisiä vaaleja, kasvoivat ajan mittaan. Useat oppositiopuolueet ovat ilmoittaneet aikovansa

boikotoida parlamenttivaaleja, jos vaatimukset vapaista ja rehellisistä vaaleista eivät täyty. Serbian on toteutettava kaikki kansainvälisten tarkkailijoiden antamat vaalisuositukset ensi tilassa.

Serbia on valmistautunut **julkishallinnon** uudistamiseen kohtuullisesti. Jonkin verran edistystä tapahtui palvelujen tarjoamisen alalla ja useiden uusien lakien hyväksymisen myötä. Poliittinen vaikuttaminen ylempiin johtotehtäviin nimitysten osalta on edelleen vakava huolenaihe; erityisesti on vähennettävä ylemmässä johtoportaan virkaa väliaikaisesti hoitavien ylenpalttista määrää. On erittäin tärkeää, että Serbia pystyy houkuttelemaan pätevää henkilöstöä EU-asioita käsitteleville hallinnonaloille ja saamaan heidät pysymään tehtävässään. Maalta puuttuu edelleen julkishallinnon uudistamisstrategian koordinoitua seuranta- ja raportointia koskeva järjestelmä ja julkisen varainhoidon uudistusohjelma.

Serbian **oikeuslaitos** on jossain määrin valmistautunut. Raportointijaksolla tapahtui jonkin verran edistystä. Viime vuonna annetut suositukset on toteutettu vain osittain. Jonkin verran edistystä tapahtui vanhojen täytäntöönpanoasioiden suman purkamisessa sekä toimenpiteissä, joilla yhdenmukaistetaan tuomioistuinkäytäntöjä. Maassa on aloitettu perustuslain uudistamisprosessi, jonka tarkoituksena on lähentää perustuslakia oikeuslaitosta koskeviin eurooppalaisiin normeihin. Perustuslakimuutosten hyväksymisen lisäksi on tarkistettava tuomareiden ja syyttäjien nimitys- ja arviointijärjestelmää, jotta työhönotto ja urakehitys oikeuslaitoksessa perustuisi pelkästään ansioihin. Poliittisen ohjailun yleisyys on edelleen huolenaihe.

Korruption torjuntaan Serbia on valmistautunut jossain määrin. Edistystä siinä on tapahtunut vain vähän. Korruptiota ehkäisevillä uudistuksilla ei ole mitattavissa olevia vaikutuksia. Tarkistettu laki korruption ehkäisemisestä (joka tunnetaan myös lakina korruptiontorjuntavirastosta) hyväksyttiin toukokuussa 2019. Järjestäytyneen rikollisuuden, terrorismin ja korruption torjuntaan osallistuvien valtion viranomaisten organisaatiota ja lainkäyttövaltaa koskeva laki tuli voimaan maaliskuussa 2018. Lain täytäntöönpano on aloitettu, mutta on liian aikaista arvioida sen kokonaisvaikutusta. Lainvalvonta- ja oikeusviranomaisilta vaaditaan edelleen vakuuttavaa näyttöä riippumattomasti hoidetuista syytetoimista ja paljon julkisuutta saaneiden korruptiotapausten käsittelyn loppuun saattamisesta. Korruptiota esiintyy useilla aloilla, ja se aiheuttaa edelleen huolta.

Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan Serbia on valmistautunut jossain määrin. Raportointijaksolla tapahtui jonkin verran edistystä. Serbia aloitti rikoslain uuden talousasioita käsittelevän luvun sekä järjestäytyneen rikollisuuden, terrorismin ja korruption torjuntaan osallistuvien valtion viranomaisten organisaatiosta ja lainkäyttövallasta annetun lain täytäntöönpanon ja hyväksyi kyberrikollisuutta koskevan strategian vuosiksi 2019–2023. Edellisen raportin suositusten täytäntöönpanossa ei kuitenkaan tapahtunut edistystä. Serbiassa ei ole vielä vakuuttavaa näyttöä tehokkaista tutkinta- ja syytetoimista ja lopullisista tuomioista järjestäytyneestä rikollisuudesta koskevissa tapauksissa. Sama koskee talousrikostutkintaa: rikoksella hankittujen varojen jäädyttämisestä ja menetetyksi tuomitsemisesta tarvitaan näyttöä. Tuomioiden määrä järjestäytyneestä rikollisuudesta (pääasiassa ihmiskauppaa) koskevissa tapauksissa on edelleen alhainen.

Perusoikeuksien kunnioittamisen takaava lainsäädäntö ja institutionaalinen kehys ovat pääpiirteissään olemassa. Muutokset, joilla parannetaan kansallisia vähemmistöjä koskevaa lainsäädäntöä, hyväksyttiin. Lainsäädännön ja politiikkojen johdonmukainen ja tehokas täytäntöönpano on varmistettava. Vaikka Serbia on jonkin verran valmistautunut **sananvapauden** osalta, sen suhteen ei ole tapahtunut edistystä, mikä on vakava huolenaihe. Uusi mediastrategia laadittiin avoimella ja osallistavalla tavalla; se on hyväksyttävä ja pantava täytäntöön. Serbian on tehtävä enemmän suojellakseen syrjinnän uhrien oikeuksia,

mukaan lukien hlbt-henkilöt, vammaiset, hiv-positiiviset, aidsia sairastavat ja muut sosiaalisesti haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt.

Jäsenyyden taloudellisia arviointiperusteita tarkasteltaessa voidaan todeta, että Serbia on saavuttanut jonkin verran edistystä ja että se on kohtuullisesti valmistautunut luomaan toimivan markkinatalouden. Ulkoiset epätasapainotilat ovat yleistymässä, mutta niiden rahoitus on edelleen terve. Hintapaineet ja inflaatio pysyivät kurissa. Aiempina vuosina tehdyt julkisen talouden mittavat sopeuttamistoimet ovat parantaneet velanhoitokykyä tuntuvasti. Rahoitussektori pysyi vakaana ja työmarkkinoiden toimivuus on parantunut lukuun ottamatta nuorten työssäkäyntiastetta, joka laski. Julkishallintoa, veroviranomaista ja valtionyrityksiä koskevat mittavat rakenneuudistukset etenivät hitaasti, minkä seurauksena pitkään jatkunut tehottomuus pitkittyi edelleen. Viranomaiset ovat puuttuneet hitaasti talousarviokehyksen ja sen hallinnoinnin heikkouksiin. Valtiolla on vahva jalansija talouselämässä ja yksityissektori on alikehittynyt. Kehityksen esteenä ovat ongelmat oikeusvaltioperiaatteen ja tasapuolisen kilpailun toteutumisessa.

Mitä tulee kykyyn selviytyä kilpailupaineista ja markkinavoimista EU:ssa, Serbia on saavutettu jonkin verran edistystä ja se on kohtuullisesti valmistautunut. Talouden rakenne kehittyi edelleen suotuisasti, ja taloudellinen yhdentymisen EU:n kanssa on edennyt pitkälle. Vaikka edistymistä on tapahtunut jonkin verran, koulutuksen laatu, tasapuolisuus ja sisältö eivät täytä työmarkkinoiden tarpeita kaikilta osin. Investoinnit lisääntyivät, mutta vuosia jatkuneen ali-investoinnin takia ne eivät edelleenkään riitä infrastruktuurissa olevien aukkojen paikkaamiseen. Vaikka pienten ja keskisuurten yritysten lainanotto on viime aikoina laskenut, niillä on edelleen monia haasteita, kuten epävakaa liiketoimintaympäristö ja vilpallinen kilpailu.

Serbia oli edelleen rakentavalla tavalla sitoutunut kahdenvälisiin suhteisiin muiden laajentumismaiden ja naapureina olevien EU:n jäsenvaltioiden kanssa, ja se osallistui aktiivisesti **alueellisen yhteistyöhön**. Nyt kun liikenneyhteisösopimuksen sihteeristön päätoimipaikka on luvattu Serbialle, maan olisi lisättävä tukeaan luodakseen edellytykset sille, että sihteeristö voi aloittaa toimintansa nopeasti.

Mitä tulee **suhteiden normalisointiin Kosovon kanssa**, Serbia on jatkanut vuoropuhelua ja reagoinut pidättyvästi Kosovon käyttöön ottamiin tulleihin. Serbian on kuitenkin ryhdyttävä merkittäviin toimiin, varsinkin kansainvälisissä suhteissaan, luodakseen oikeat olosuhteet oikeudellisesti sitovan sopimuksen tekemiseksi Kosovon kanssa. Sopimus on erittäin tärkeä ja se on tehtävä nopeasti, jotta Serbia ja Kosovo voivat edetä tahoillaan kohti EU-jäsenyyttä.

Mitä tulee **kykyyn selviytyä jäsenyysvelvoitteista**, Serbia on jatkanut lainsäädäntönsä mukauttamista EU:n säännöstöön kaikilla aloilla. Jotta uudistuksia voidaan jatkaa nykyistä tahtia, on äärimmäisen tärkeää, että käytössä on riittävät taloudelliset ja inhimilliset resurssit sekä asianmukaiset strategiakehykset. Serbia on hyvin valmistautunut muun muassa yhtiöoikeuden, immateriaalioikeuksien, liikenteen, tieteen ja tutkimuksen, koulutuksen ja kulttuurin sekä tullin aloilla. Serbia paransi investointisuunnittelunsa kytkemistä talousarvion täytäntöönpanoon, mutta sen on vielä luotava yhtenäinen mekanismi investointien asettamiseksi tärkeysjärjestykseen rahoituslähteeseen katsomatta hallituksen julkisen varainhoidon uudistusohjelman mukaisesti. Muun muassa julkisten hankintojen, tilastojen, ulkosuhteiden, sosiaalipolitiikan ja työllisyyden, rahapolitiikan ja rahoituspalvelujen aloilla Serbia on valmistautunut kohtuullisesti. Edistyminen maataloudessa ja lainsäädännön mukauttamisessa EU:n säännöstöön liikenteen alalla jatkui hyvänä; energian alalla edistyminen oli vähäistä. Poliitiikanaloista ympäristöön ja ilmastonmuutokseen on panostettava enemmän.

Serbian on ensi tilassa ratkaistava vakautus- ja assosiaatiosopimuksen noudattamatta jättämisestä koskevat kysymykset, joista tärkeimmät liittyvät valtiontukien valvontaan, tuotujen väkevien alkoholijuomien verosyrjintään ja korttipohjaisen maksujärjestelmän kilpailunrajoituksiin. Serbian on mukautettava ulko- ja turvallisuuspolitiikkansa asteittain EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan ennen liittymistä.

Serbia jatkoi EU:hun suuntautuvien, **eri ryhmistä muodostuvien muuttovirtojen** vaikutusten hallintaa; tulijoiden määrät ovat tasaantuneet vuoden 2018 mittaan. Se edistyi jonkin verran yhdenmukaistettua rajaturvallisuutta koskevan strategian täytäntöönpanossa. Euroopan raja- ja merivartioston asemaa koskeva sopimus EU:n kanssa parafoitiin. Strategia ja toimintasuunnitelma sääntöjenvastaisen muuttoliikkeen torjumiseksi on hyväksytty. Serbian on noudatettava EU:n kanssa tekemänsä takaisinottosopimuksen mukaista velvoitetta ottaa takaisin kolmansien maiden kansalaiset. Serbian olisi myös pidättäytyttävä uusista poikkeamista EU:n viisumipolitiikasta.

Pohjois-Makedonia

Jäsenyyden poliittisten arviointiperusteiden osalta voidaan todeta, että Pohjois-Makedonia jatkoi EU-uudistusten täytäntöönpanoa tasaiseen tahtiin raportointijaksolla. Hallitus on toteuttanut toimia keskinäisen valvontajärjestelmän palauttamiseksi sekä demokratian ja oikeusvaltion vahvistamiseksi. Maassa tapahtuu perustavanlaatuisia poliittisia muutoksia osallistavammassa ja avoimemmassa ilmapiirissä. Maa on saanut aikaan uusia konkreettisia tuloksia neuvoston päätelmissä nimetyillä keskeisillä aloilla, joita ovat muun muassa oikeuslaitos, korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta, tiedustelupalvelun uudistaminen ja julkishallinto. Poliittisen kentän kompromissialttius on lisääntynyt, koska hallitus pyrkii huomioimaan kaikki sidosryhmät, myös opposition ja kansalaisyhteiskunnan, osallistavalla ja läpinäkyvällä tavalla. Prespan sopimuksen nimellä kulkeva historiallinen sopimus Kreikan kanssa allekirjoitettiin kesäkuussa 2018. Syyskuussa 2018 järjestettiin neuvoo-antava kansanäänestys, jossa äänestäneiden ylivoimainen enemmistö kannatti EU:n ja Naton jäsenyyttä hyväksymällä sopimuksen. Presidentinvaalien järjestelyt onnistuivat ja perusvapauksia kunnioitettiin, eli kansalaiset pystyivät tekemään valvotuneita päätöksiä ehdokkaiden välillä. Parlamentti on parantanut toimintaansa rakentavan poliittisen vuoropuhelun foorumina ja tehostanut valvonta- ja lainsäätämistehtäviään muun muassa rajoittamalla nopeutetun menettelyn käyttöä.

Tilanne eri kansanryhmien välillä säilyi yleisesti ottaen rauhallisena ajoittaisista jännitteistä huolimatta. Hallitus piti kiinni sitouksestaan parantaa yhteisöjen välistä luottamusta. Perustuslain johdanto-osassa mainitun Ohridin puitesopimuksen täytäntöönpanoa jatkettiin. Sopimus päätti vuoden 2001 konfliktin ja tarjoaa puitteet yhteiskunnan säilyttämiselle monietnisenä.

Kansalaisjärjestöjen toimintaedellytykset ovat edelleen kohentuneet. Kansalaisyhteiskunnan rakentava rooli demokraattisten prosessien tukijana jatkui. Maassa on hyväksytty strategia-asiakirjoja, joissa annetaan ohjeita hallituksen ja kansalaisyhteiskunnan välisestä yhteistyöstä. Sekä valtiollisten että valtiosta riippumattomien toimijoiden olisi pyrittävä mielekkääseen kuulemisprosessiin.

Tiedustelupalvelunsa uudistamisessa Pohjois-Makedonia on edistynyt hyvin. Telekuuntelujärjestelmän uudistuksen seurauksena perustettu operatiivinen tekninen virasto on täydessä toimintavalmiudessa. Maa on myös ryhtynyt uudistamaan tiedustelupalveluaan yhteistyössä Naton ja muiden kumppanien kanssa. Malli on valittu, ja uuden kansallisen turvallisuusviraston perustamista koskeva oikeudellinen kehys on hyväksytty.

Pohjois-Makedonia on valmistautunut kohtuullisesti **julkishallintonsa** uudistamiseen. Se on edistynyt hyvin varsinkin julkishallinnon uudistamista koskevan strategiakehyksen täytäntöönpanossa, julkisten kuulemisten laadun parantamisessa ja avoimuuden lisäämisessä niin poliittisessa päätöksenteossa kuin politiikan suunnittelussa ja koordinoinnissakin. Maassa on ryhdytty toimenpiteisiin väitettyihin poliittisiin nimityksiin puuttumiseksi. Lisätoimia kuitenkin tarvitaan hallinnon vastuuvollisuuden lisäämiseksi ja sen politisoitumisen estämiseksi. On edelleen tärkeää varmistaa avoimuutta, ansioperusteisuutta ja tasapuolista edustusta koskevien periaatteiden noudattaminen.

Oikeuslaitoksen suhteen maa on valmistautunut jossain määrin / kohtuullisesti. Se on edistynyt hyvin Venetsian komission ja järjestelmätason oikeusvaltiokysymyksiä käsittelevän johtavien asiantuntijoiden ryhmän esittämien kiireellisten uudistustavoitteiden ja suositusten toteuttamisessa. Maa jatkoi oikeuslaitoksensa määrätietoista kehittämistä, ja uuden oikeuskehyksen käyttöönotto on hyvä lähtökohta edistymisen jatkumiselle. Uusi laki erikoissyyttäjän viraston integroimisesta syyttäjälaitokseen on valmisteilla. Tuomioistuimet ovat antaneet tuomioita eräissä erikoissyyttäjän nostamissa laajaa julkisuutta saaneissa tapauksissa. Oikeudellisten muutosten lisäksi kaikkien oikeusalan instituutioiden on toimittava esimerkillisesti ja toteutettava lisätoimia luottamuksen palauttamiseksi oikeuslaitosta kohtaan.

Korruption torjuntaan Pohjois-Makedonia on valmistautunut jossain määrin. Maa on edistynyt hyvin esittämällä lisää tuloksia paljon julkisuutta saaneiden korruptiotapausten tutkinnasta ja syytetoimista ja tekemällä muutoksia lainsäädäntökehykseen. Korruption ehkäisyä koskeva uusi oikeuskehys on parempi ja korruption ehkäisemiseen keskittyvän valtiollisen komitean uusien jäsenten nimittäminen on ollut paljon avoimempaa kuin aiempina vuosina. Komitea on toteuttanut merkittäviä toimia korruption torjumiseksi ennakoivasti ja ottanut mukaan korkean tason virkamiehiä politiikan kaikilta laidoilta. Erikoissyyttäjänvirasto on vakiinnuttanut johtavan asemansa paljon julkisuutta saaneiden korruptiotapausten tutkinnassa ja niistä syyttämisessä. Viranomaisten on tehostettava toimiaan osoittaakseen, että korruption torjunta on kansallinen prioriteetti kaikilla vallankäytön tasoilla. Korruptiota esiintyy kuitenkin useilla aloilla, ja se aiheuttaa edelleen huolta.

Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan maa on valmistautunut jossain määrin. Oikeuskehys on pääpiirteissään eurooppalaisten normien mukainen. Toimia järjestäytyneen rikollisuuden vastaisten strategioiden täytäntöön panemiseksi ja niiden vaikutusten aktiiviseksi mittaamiseksi on jatkettava. Jonkin verran edistymistä on tapahtunut tulosten parantamisesta, lainvalvontayhteistyön tehostamisesta ja ihmiskaupan torjunnan operatiivisten valmiuksien tuntuvasta parantamisesta viime vuosina annettujen suositusten täytäntöönpanossa. Operatiivisella tasolla saavutettiin lisäedistystä parantamalla järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan keskittyvän kansallisen koordinoitikeskuksen tuloksellisuutta ja osallistamalla yhteisiin operaatioihin EU:n jäsenvaltioiden ja naapurimaiden kanssa.

Perusoikeuksien suojelua koskeva oikeuskehys vastaa pääpiirteissään eurooppalaisia normeja, ja maa on edistynyt asiassa hyvin. Se paransi viharikoksilta ja syrjinnältä suojelua tekemällä muutoksia rikoslakiin ja säätämällä lain syrjinnän ehkäisemisestä ja siltä suojelusta. Lisäksi se laati kunnianhimoisen strategian laitoshoidon purkamiseksi ja kirjasi naiseen kohdistuvan väkivallan torjuntatavoitteet toimintasuunnitelmaan, jolla Istanbulin yleissopimus pannaan täytäntöön. Poliisin ulkoista valvontaa koskeva mekanismi ei ole kuitenkaan vielä täydessä toimintavalmiudessa, ja maan on jatkettava vaihtoehtoisten seuraamusten ja ehdollisen vankeusrangaistuksen käyttöä. Maan on tehtävä enemmän eurooppalaisten ja kansainvälisten ihmisoikeuselinten antamien, varsinkin vankien, naisten ja

vammaisten kohtelua koskevien suositusten levittämiseksi ja noudattamiseksi johdonmukaisesti. Maa on valmistautunut **sananvapauden** osalta jossain määrin / kohtuullisesti, ja se on edistynyt siinä hyvin kuluneen vuoden aikana. Tiedonvälityksen vapauden ja sananvapauden kehitys jatkui myönteisenä. On erittäin tärkeää, että virkamiehillä ja poliittisella eliitillä on hyvä kritiikin sietokyky, koska se tukee sananvapautta. Maan on pyrittävä määrätietoisesti edistämään yleisradioyhtiön riippumattomuutta, ammatillisia normeja ja rahoituksen kestävyyttä. Muutokset auditiivisia ja audiovisuaalisia mediapalveluja koskevaan lakiin on hyväksytty. Niiden täytäntöönpano edellyttää vahvaa poliittista sitoutumista, jotta voidaan taata ammattimaisuus sekä avoimuutta, nimitysten ansioperusteisuutta ja tasapuolista edustusta koskevien periaatteiden noudattaminen.

Mitä tulee **alueelliseen yhteistyöhön**, maa piti yllä hyviä suhteita muihin laajentumismaihin ja osallistui aktiivisesti alueellisiin aloitteisiin. Naapurussuhteiden parantamiseksi on otettu historiallisia askeleita, mukaan lukien Prespan sopimuksen voimaantulo ja täytäntöönpano. Sopimus päätti yhden alueen vanhimmista kiistoista. Komissio suhtautuu luottavaisesti Bulgarian kanssa tehdyn kahdenvälisen sopimuksen täytäntöönpanon jatkumiseen.

Mitä tulee **jäsenyyden taloudellisiin arviointiperusteisiin**, Pohjois-Makedonia on edistynyt jonkin verran, ja sen valmistelut toimivan markkinatalouden luomiseksi ovat hyvällä tasolla. Talous elpyi vuoden kestäneen pysähtyneisyyden jälkeen, tosin investoinnit jatkuivat varovaisina. Valtio ryhtyi toimenpiteisiin julkisten varojen hoidon ja läpinäkyvyyden parantamiseksi. Tuloverotusta ja eläkejärjestelmää uudistettiin. Menorakenne kuitenkin heikkeni, ja julkista taloutta on vakautettava kunnianhimoisemmin toimin, jotta siitä saadaan kestävä. Sitkeät rakenteelliset ongelmat haittaavat työmarkkinoiden toimintaa. Liiketoiminnan kannalta haasteena ovat edelleen sopimusten täytäntöönpano ja laajamittainen epävirallinen talous.

Mitä tulee kykyyn selviytyä kilpailupaineista ja markkinavoimista EU:ssa, Pohjois-Makedonia on saavuttanut jonkin verran edistystä ja se on kohtuullisesti valmistautunut. Integroituminen EU:n kauppaan ja investointeihin syveni edelleen. Viennin ja teollisuustuotannon osalta kehitys jatkui kohti lisäarvoltaan suurempia tuotteita. Työvoiman tuottavuus ja talouden kilpailukyky kärsivät kuitenkin osaamisvajeesta ja ammattitaidon kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuudesta, mikä on seurausta puutteellisista koulutusohjelmista. Investoinneissa julkiseen infrastruktuuriin on edelleen merkittäviä puutteita.

Mitä tulee **kykyyn selviytyä jäsenyysvelvoitteista**, maa on valmistautunut kohtuullisesti useimmilla aloilla, esimerkiksi kilpailun, julkisten hankintojen, liikenteen ja energian aloilla. Maa on hyvin valmistautunut yhtiöoikeuden, tulliliiton, Euroopan laajuisten verkkojen sekä tieteen ja tutkimuksen aloilla. Lisätoimia tarvitaan kautta linjan, erityisesti niillä muutamilla aloilla, joilla valmistelut ovat alkuvaiheessa, esimerkiksi työntekijöiden vapaa liikkuvuus sekä varainhoitoa ja talousarviota koskevat määräykset. Myös hallinnollisiin valmiuksiin ja tulokselliseen täytäntöönpanoon on panostettava enemmän. Maa on jatkanut mukautumistaan yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskeviin EU:n julkilausumiin ja neuvoston päätöksiin.

Pohjois-Makedonialla on edelleen aktiivinen ja rakentava rooli **eri ryhmistä koostuvien muuttovirtojen** hallinnassa. Se tekee tuloksellista yhteistyötä EU:n jäsenvaltioiden ja naapurimaiden kanssa. Huomattavat ponnistelut peruselinolosuhteiden ja -palvelujen varmistamiseksi maassa oleskeleville siirtolaisille jatkuivat. Muuttovirtojen laajuuteen ja koostumukseen liittyy edelleen epävarmuutta. Epäjohdonmukaisuus kiinni otettujen, maahan sääntöjenvastaisesti tulleiden siirtolaisten rekisteröinnissä estää systemaattisen, riittävän ja suojelunäkökohdat huomioon ottavan profiloinnin sekä ohjaamiseen kansallisten

suojelumekanismien piiriin. Etelärajan pätevä valvonta on varmistettu muun muassa EU:n jäsenvaltioiden paikalle lähettämien vierailevien virkamiesten avustuksella. Euroopan raja- ja merivartiostoviraston asemaa koskeva sopimus EU:n kanssa parafoitiin. Pohjoisrajalla usein tapahtuvan salakuljetustoiminnan torjumiseksi tarvitaan kuitenkin lisätoimia. Sijaintinsa vuoksi maahan kohdistuu edelleen ankara muuttopaine.

Albania

Jäsenyyden poliittisten arviointiperusteiden osalta voidaan todeta, että Albania jatkoi edistymistä EU-uudistusten täytäntöönpanossa koko raportointijakson ajan. Maan politiikassa jatkui voimakas vastakkainasettelu. Parlamentin toimintaa vaikeutti oppositiopuolueiden pitkittynyt boikotti. Kyseisiä puolueita edustavat parlamentin jäsenet luopuivat valtakirjoistaan kollektiivisesti helmikuussa 2019. Keskusvaalilautakunta on myöntänyt uudelleen yli puolet luovutetuista parlamentin valtakirjoista, ja parlamentin täysipainoisen toiminnan edellyttämä päätösvaltaisuus on pystytty säilyttämään. Tärkeimmät oppositiopuolueet päättivät olla rekisteröitymättä paikallisvaaleihin, jotka on määrä pitää 30. kesäkuuta 2019. Tärkeimpien oppositiopuolueiden etäännyminen on haitannut puoluekenttää yhdistävän vaaliuudistuksen läpimenoa, vaikka parlamentin enemmistö onkin pyrkinyt edistämään sitä. Oppositiopuolueiden pitäisi osallistua rakentavalla tavalla demokraattisten instituutioiden toimintaan.

Albania on valmistautunut kohtuullisesti **julkishallintonsa** uudistamiseen. Työ useilla siihen liittyvillä aloilla jatkui ja johti jonkinasteiseen edistymiseen julkisten palvelujen tarjonnan tehokkuudessa ja avoimuudessa. Lisäksi politiikkojen vaikutustenarviointia koskevaa sääntelykehystä parannettiin, työhönottomenettelyistä saatiin avoimempia ja hallinnon kyky noudattaa virkamiesten suhteen ansioihin perustuvia menettelyjä parani. Nämä saavutukset olisi vakiinnutettava, jotta voidaan varmistaa tehokkaampi, epäpoliittisempi ja ammattimaisempi julkishallinto.

Albanian **oikeuslaitos** on jossain määrin valmistautunut. Oikeuslaitoksen perusteellisen uudistuksen täytäntöönpanoa on jatkettu johdonmukaisesti, ja kokonaisuutena tarkasteltuna edistyminen on hyvää. Oikeuslaitoksen uudet itsehallintoelimet – ylin tuomarineuvosto, ylin syyttäjäneuvosto ja oikeuslaitoksen nimityksistä vastaava neuvosto – on perustettu. Kyseessä on ratkaiseva askel pyrittäessä lisäämään oikeuslaitoksen riippumattomuutta ja vastuuvollisuutta. Tuomareiden ja syyttäjien väliaikaista uudelleenarviointia (taustaselvityksiä) on jatkettu tasaiseen tahtiin, ja se tuottaa konkreettisia tuloksia. Euroopan komission johdolla toteutettava kansainvälinen operaatio prosessin valvomiseksi on jatkunut. Yli 140 tapausta on käsitelty. Tuloksena oli 88 tuomarin erottaminen/eroaminen virasta ja 53 tuomarin virkanimityksen vahvistaminen. Useimmat irtisanomiset tehtiin perusteettomaan varallisuuteen liittyvistä syistä. Nämä konkreettiset ja uskottavat tulokset ovat merkittäväällä tavalla lujittaneet oikeuslaitosta ja sen riippumattomuutta, puolueettomuutta, ammattimaisuutta ja vastuuvollisuutta.

Korruption torjuntaan Albania on valmistautunut jossain määrin. Edistyminen oli hyvää: maassa hyväksyttiin korruption torjunnan monialaisen strategian täytäntöönpanoa koskeva toimintasuunnitelma (2018–2020), muutokset varallisuusilmoituksista ja varallisuuden tarkastuksista annettuun lakiin, laki julkista hankinnoista ja parlamentin jäsenten menettelytapasäännöt. Korruptiontorjunnan työryhmän perustaminen on lisännyt hallinnollisten tutkimusten ennakoivuutta. Syyttäjien ja poliisin suora pääsy tietokantoihin parani edelleen. Edistyminen on jatkunut hyvänä maan parantaessa näyttöä paljon julkisuutta saaneiden korruptiotapausten tutkinnasta ja syytetoimista. Esimerkkejä korruption torjunnan konkreettisista tuloksista ovat taustaselvitykset, jotka ovat johtaneet eräiden korkea-arvoisten

tuomareiden virasta erottamiseen, myös perustuslakituomioistuimessa ja korkeimmassa oikeudessa. Ylimmän syyttäjäneuvoston perustamisen myötä on voitu käynnistää valmistelut korruption torjuntaan erikoistuneiden elinten (korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntayksikkö SPAK ja keskusrikospoliisi) perustamiseksi. Ne voivat aloittaa toimintansa sen jälkeen, kun ehdokkaiden taustat on selvitetty. Näin valmiudet tutkia korruptiota ja nostaa siitä syytteitä paranevat. Korruptiota esiintyy kuitenkin useilla aloilla, ja se aiheuttaa edelleen huolta.

Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan Albania on valmistautunut jossain määrin. Poliisioperaatioita rikollisjärjestöjen hajottamiseksi on lisätty. Monet poliisioperaatiot johtivat useiden henkilöiden pidätyksiin, ja syytteitä nostettiin ja tuomioita annettiin eräissä merkittävässä tapauksissa. Nämä operaatiot johtivat järjestäytyneiden rikollisryhmien tunnettujen johtajien pidätyksiin ja syytteenpanoon. Kansainvälinen poliisiyhteistyö varsinkin EU:n jäsenvaltioiden kanssa on lisääntynyt ja johtanut siihen, että useita laajamittaisia lainvalvontaoperaatioita on viety menestyksekkäästi päätökseen. Albania on viime vuosina sitoutunut voimakkaasti vastustamaan kannabiksen tuotantoa ja kauppaa. Albania sallii EU:n jäsenvaltion käyttää erittäin tungettelevaa seurantamekanismia (Italian *Guardia di Finanza* -poliisin ilmakuvaus, jonka rahoitukseen EU osallistuu). Viimeisten kahden kasvukauden aikana ilmakuvaus on voitu varmentaa, ettei Albaniassa viljellä kannabista. Nämä toimet edustavat konkreettista edistystä näytön kerryttämistä koskevien, viime vuonna annettujen suositusten täytäntöönpanossa. Ponnisteluja on jatkettava erityisesti torjumalla rahanpesua ja tuomitsemalla rikoksella saatua ja muuta perusteetonta varallisuutta menetetyksi.

Perusoikeuksien osalta Albania noudattaa yleisesti ottaen kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia, ja se on muokannut oikeuskehystään vastaamaan eurooppalaisia normeja. Raportointijaksolla Albania on pyrkinyt noudattamaan kansainvälisistä sopimuksista johtuvia velvoitteita. Kaiken kaikkiaan kyseisten sopimusten täytäntöönpanoa on kuitenkin tehostettava. Oikeuskehystä parannettiin lapsen oikeuksien ja perheväkivallan osalta. Parlamentti hyväksyi toukokuussa 2018 tuettua asumista koskevan uuden lain, jonka tarkoituksena on parantaa romani- ja egyptiläisyhteisöjen⁹ kaikkien haavoittuvimpien jäsenten asumisoikeuden suojelua. Lisätoimia tarvitaan omistusoikeuksien vakiinnuttamiseksi. Lainsäädäntö tukee **sananvapauden** toteutumista, mutta lakien täytäntöönpano edellyttää lisätoimia.

Jäsenyyden taloudellisia arviointiperusteita tarkasteltaessa voidaan todeta, että Albania on saavuttanut jonkin verran edistystä ja se on kohtuullisesti valmistautunut luomaan toimivan markkinatalouden. Talouskasvu kiihtyi edelleen ja työttömyys laski, mutta se on edelleen korkea. Vienti kasvoi tuntuvasti ja vaihtotaseen alijäämä supistui. Julkisen talouden velkasuhde pieneni edelleen, mutta julkisen talouden vakauttaminen eteni hitaasti. Pankit jatkoivat järjestämättömien lainojen määrän ja ulkomaan valuutan käytön vähentämistä. Pankkiala pysyi vakaana, mutta yritysluottojen määrä ei lähtenyt nousuun. Rahoitusmarkkinoiden kehittämiseksi on toteutettu toimenpiteitä. Liiketoimintaympäristö on parantunut vain joiltakin osin. Edistymisen oikeuslaitoksen kokonaisvaltaisen uudistuksen täytäntöönpanossa odotetaan osaltaan parantavan liiketoimintaympäristöä ja houkuttelevan investointeja. Työmarkkinoille osallistumisen lisäämisessä sekä työmarkkinailaitosten ja -palvelujen laadun ja vaikuttavuuden parantamisessa tapahtui jonkin verran edistystä, mutta työllisyysaste ja työvoimaosuus ovat pysyneet alhaisina ja epävirallinen talous on edelleen merkittävä työllistäjä.

⁹ Eurooppalaisten instituutioiden käyttämän terminologian mukaisesti 'romaneilla' tarkoitetaan tässä useita eri ryhmiä niiden erityispiirteitä kieltämättä.

Albania on saavuttanut jonkin verran edistystä ja on jossain määrin valmistautunut selviytymään kilpailupaineista ja markkinavoimista unionissa. Se on edistynyt jonkin verran energian, liikenteen ja digitaali-infrastruktuurin aloilla, mutta puutteet tuotanto-osaamisessa, koulutustasossa ja teknologiansiirrossa heikentävät Albanian kilpailukykyä ja liittymistä kansainvälisiin arvoketjuihin. Viennin ja alueellisen yhdentymisen kaikkia mahdollisuuksia ei ole hyödynnetty. Koulutuksen parantamisessa on saatu aikaan joitakin tuloksia, mutta uudistuksia on jatkettava ja niissä on huomioitava erityisesti maaseutualueet ja haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät paremmin. Albanian tutkimus-, kehitys- ja innovointivalmiudet ovat edelleen erittäin heikot.

Albania on jatkanut aktiivista osallistumista **alueelliseen yhteistyöhön** ja pitänyt yllä **hyviä naapuruussuhteita**. Kahdenvälisten kysymysten ratkaisemiseksi Kreikan kanssa on toteutettu merkittäviä toimia.

Albania jatkoi lainsäädäntönsä mukauttamista EU:n vaatimuksiin useilla aloilla, mikä parantaa sen **kykyä selviytyä jäsenyysvelvoitteista**. Maa on valmistautunut monilla aloilla kohtuullisesti (esim. varainhoidon valvonta, koulutus, kulttuuri ja tilastot) tai jossain määrin (esim. julkiset hankinnat ja Euroopan laajuiset verkot). Albanian on jatkettava yleisiä valmisteluja EU:n säännösten ottamiseksi käyttöön ja panemiseksi täytäntöön. Julkisen sektorin varainhoidon sisäistä valvontaa koskevan kokonaisvaltaisen politiikan käyttöönotto ja sen täytäntöönpanon koordinointi sekä käynnissä olevat julkishallintoa ja julkista varainhoitoa koskevat uudistukset ovat edelleen avainasemassa, kun maahan pyritään luomaan toimiva julkisen sektorin sisäisen valvonnan järjestelmä. Albanian olisi jatkettava työtä liikenne- ja energiaverkkojen ja niihin liittyvien, liitettävyyttä koskevien uudistustoimenpiteiden laatimiseksi. Yhtenä tavoitteena on parantaa yhteenliitettävyyttä koko alueella.

Unionin säännösten täytäntöönpanosta vastaavien elinten hallinnollisia valmiuksia on parannettava ja ammattitaitovaatimuksia tiukennettava ja sääntelyelinten riippumattomuus turvattava. On edelleen erittäin tärkeää lisätä avoimuutta ja vastuuvollisuutta ja huolehtia varsinkin julkisten hankintamenettelyjen ja julkisen varainhoidon tuloksellisuudesta, tehokkuudesta ja läpinäkyvyydestä. Albania on jatkanut täydellistä mukautumista kaikkiin EU:n yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskeviin kantoihin ja julkilausumiin.

Muuttoliikkeen osalta tapahtui jonkin verran edistystä institutionaalisten valmiuksien parantamisessa rajavalvonnan ja turvapaikka-asioiden suhteen. Albania allekirjoitti lokakuussa 2018 Euroopan raja- ja merivartioviraston asemaa koskevan sopimuksen EU:n kanssa. Valmiuksia eri ryhmistä koostuvien muuttovirtojen vastaanottamiseksi parannettiin entisestään. Albanian kansalaisten EU:ssa tekemien perusteettomien turvapaikkahakemusten määrä on laskenut, mutta se on edelleen korkea ja edellyttää jatkuvia ja määrätietoisia toimia, joilla puututaan muun muassa ilman huoltajaa saapuvien alaikäisten ilmiöön.

Kosovo

Jäsenyyden poliittisten arviointiperusteiden osalta voidaan todeta, että Kosovo edistyi eräiden EU:hun liittyvien keskeisten uudistusten täytäntöönpanossa, erityisesti oikeusvaltiota ja julkishallintoa koskevan oikeudellisen kehityksen parantamisessa. Osa toimenpiteistä ja tapauskohtaisista päätöksistä ei kuitenkaan vastannut hallituksen esittämiä uudistustavoitteita. Hallituksen ylimitoitus, mukaan lukien varaministerien määrän kasvattaminen entisestään, haittaa edelleen hallituksen uskottavuutta ja tuloksellisuutta.

Parlamentissa saatiin muodostettua enemmistö eräissä kansallisesti strategisissa kysymyksissä, mistä on osoituksena Montenegron kanssa tehdyn rajasopimuksen ratifiointi ja

tärkeiden EU:hun liittyvien lainsäädäntöuudistusten hyväksyminen. Parlamentin toimintaympäristö oli kuitenkin edelleen erittäin polarisoitunut, ja sen yleistä toimintaa leimasivat edelleen heikkoudet, esimerkiksi toistuva päätösvaltaisuuden puuttuminen, mikä viivästytti lainsäädäntötoimintaa.

EU:n vaalitarkkailijat ovat esittäneet vuonna 2017 järjestettyjä parlamentti- ja kunnallisvaaleja koskevia päätelmiä ja suosituksia; niiden osalta on tapahtunut vähän edistymistä.

Kosovon pohjoisosan tilanne on edelleen erityisen haastava.

Julkishallinnon uudistamiseen on valmistauduttu jossain määrin. Raportointijaksolla on kaiken kaikkiaan edistytty jonkin verran, mutta tarvitaan kuitenkin ankaria ponnisteluja korkeiden virkamiesten rekrytointiin kohdistuvaan poliittiseen vaikuttamiseen puuttumiseksi. Hyvää edistymistä edusti julkishallinnon toimintaa ja organisaatiota, virkamiehiä ja palkkoja koskevan lakipaketin hyväksyminen. Muita saavutuksia ovat muun muassa strategista suunnittelua koskevien suuntaviivojen hyväksyminen ja virastojen rationalisointia koskevan toimintasuunnitelman täytäntöönpanon aloittaminen. Tarkistettu oikeuskehys on tärkeä askel pyrittäessä luomaan nykyaikainen ja ammattimainen virkamieskunta ja lisäämään vastuuvollisuutta. Palkkalain myötä virkamiesten palkkajärjestelmästä tulee läpinäkyvämpi ja tasa-arvoisempi, mutta sen keskipitkän aikavälin vaikutus talousarvioon herättää huolta.

Kosovon **oikeuslaitos** on alkuvaiheessa. Jonkin verran edistystä on tapahtunut tuomareiden ja syyttäjien kurinpidollisesta vastuusta ja sovittelusta annettujen lakien hyväksymisen myötä, ja oikeustapausten sähköisen hallintajärjestelmän käyttöönotto eteni. Henkilöstön määrä kasvoi vuonna 2018 niin syyttäjänvirastoissa, myös erikoissyyttäjän virastossa, kuin tuomioistuimissakin. Kosovon serbituomareiden, -syyttäjien ja -avustajien integrointi Kosovon oikeuslaitokseen saatiin muodollisesti päätökseen vuonna 2017, mutta lisätyötä tarvitaan täyden toimintakyvyn varmistamiseksi, varsinkin muutoksenhakutuomioistuimissa. Oikeuslaitos on edelleen altis perusteettomalle poliittiselle vaikuttamiselle. Oikeudenkäyttö on edelleen hidasta ja tehotonta, ja oikeusvaltioon kuuluvilta instituutioilta tarvitaan määrätietoisia toimia valmiuksiensa parantamiseksi.

Kosovon valmistelut **korruption torjunnan** osalta ovat alkuvaiheessa / edenneet jossain määrin. Kosovo on edistynyt jonkin verran tekemällä merkittäviä lainsäädäntöuudistuksia oikeusvaltion sekä paljon julkisuutta saaneiden tapausten tutkinnan ja syytetoimien osalta. Myös omaisuuden alustavassa takavarikoinnissa tapahtui edistystä, mutta lopullisten takavarikointien määrä on pysynyt vähäisenä. Korruptiota esiintyy laajasti, ja se aiheuttaa edelleen huolta.

Kosovo on varhaisessa vaiheessa **järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa**. Se on edistynyt jonkin verran tekemällä merkittäviä lainsäädäntöuudistuksia, jotka koskevat oikeusvaltiota, paljon julkisuutta saaneiden tapausten tutkintaa ja syytetoimia sekä omaisuuden alustavaa jäädyttämistä. Edistyminen omaisuuden lopullisessa takavarikoinnissa oli kuitenkin vähäistä, ja talousrikoksia tutkitaan ja lopullisia tuomioita annetaan edelleen liian vähän. Tarvitaan toimenpiteitä, jotta voidaan varmistaa aukottomasti, ettei lainvalvonta- ja syyttäjäviranomaisten toimintaan kohdistu poliittista vaikuttamista. Järjestäytyneen rikollisuuden osalta tilanne Kosovon pohjoisosassa on edelleen haasteellinen lainvalvontaviranomaisille.

Terrorismin torjunnassa tapahtui edistystä. Erityisesti parannettiin edellytyksiä terrorismiin syyllistyneiden vierastaistelijoiden ja heidän perheenjäsentensä kuntouttamiselle ja yhteiskuntaan uudelleen sopeuttamiselle. Kosovon viranomaisten on tehostettava rahanpesun

torjuntaa, ja asiaa koskeva laki olisi saatettava EU:n säännösten ja kansainvälisten normien mukaiseksi.

Oikeuskehitys turvaa pääosin ihmisoikeuksien ja **perusoikeuksien** suojelun eurooppalaisten normien mukaisesti. Ihmisoikeuksia koskevien lakien ja strategioiden täytäntöönpanoa heikentävät usein riittämättömät taloudelliset ja muut resurssit, varsinkin paikallistasolla, sekä poliittisen priorisoinnin ja koordinoinnin puuttuminen. Ihmisoikeuksien koordinointi- ja täytäntöönpanomekanismit ovat tehottomia. Maa on edelleen erittäin riippuvainen ulkomaisista rahoittajista. Lisäponnisteluja tarvitaan vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden, myös romanien, aškaalien ja maan sisäisten pakolaisten, oikeuksien takaamiseksi, tasa-arvon varmistamiseksi käytännössä, integroidun lastensuojelujärjestelmän luomiseksi ja kulttuuriperinnön suojelun edistämiseksi. Kosovo on jossain määrin valmistautunut **sananvapauteen**, joka on kirjattu perustuslakiin. Kosovon media on virkeä ja moniarvoinen. Oikeusvaltioon kuuluvat instituutiot puuttuvat entistä useammin toimittajiin kohdistuviin uhkiin ja hyökkäyksiin, ja niiden määrä onkin vähentynyt. Yleisradion rahoitus on ratkaistava kestäväällä tavalla. Yleisradio on edelleen alttiina poliittiselle painostukselle ja vaikuttamiselle.

Jäsenyyden taloudellisista arviointiperusteista voidaan todeta, että Kosovo on alkuvaiheessa ja että se on edistynyt jonkin verran toimivan markkinatalouden luomisessa. Talous kasvoi voimakkaasti, mutta erittäin haasteellinen työmarkkinatilanne aiheuttaa edelleen huolta. Hallitus piti kiinni finanssipolitiikan säännöistä, mutta tiettyjen väestöryhmien sosiaalietuihin ja julkisen sektorin työntekijöiden palkkoihin kohdistuvat menopaineet ovat riski julkiselle taloudelle ja hidastavat yksityissektorin kehittymistä. Liiketoimintaympäristö kehittyi jonkin verran, mutta joitakin sitkeitä haasteita on jäljellä, kuten laajalle levinnyt epävirallinen talous, hidas ja tehoton oikeuslaitos, korruption yleisyys ja oikeusvaltioon kuuluvien instituutioiden yleinen heikkous. Palvelujen viennin vahvasta kasvusta huolimatta talouden monipuolistaminen on edennyt hitaasti.

Mitä tulee kykyyn selviytyä kilpailupaineista ja markkinavoimista EU:ssa, Kosovo on varhaisvaiheessa ja se on edistynyt jonkin verran. Kosovo on edistynyt jonkin verran tiestön parantamisessa, mutta rautatie- ja energiainfrastruktuurissa on huomattavia puutteita. Energiahuollon turvaamisessa edistyttiin vähän, mutta sähköhävikki on valtava. Kosovo on edistynyt jonkin verran talouden digitalisoinnissa. Koulutuksen laadun parantamisessa ja työmarkkinoilla vallitsevan osaamisvajeen korjaamisessa tapahtui vähän edistystä. Rakennemuutokset etenevät hitaasti, ja talous nojaa edelleen vahvasti kotimaan kauppaan. Viennin kasvu perustuu pääasiassa ulkomailla asuville albanialaisille suunnattujen palvelujen vientiin; tavaraviennin kasvua hidastaa tuotevalikoiman yksipuolisuus.

Mitä tulee **hyviin naapuruussuhteisiin** ja **alueelliseen yhteistyöhön**, Kosovo jatkoi osallistumistaan useimpien alueellisten foorumien toimintaan. Kosovon päätös määrätä Serbiasta ja Bosnia ja Hertsegovinasta peräisin olevalle tuonnille 100 prosentin tulli on kuitenkin heikentänyt alueellista yhteistyötä.

Kosovo on jatkanut vuoropuhelua **suhteiden normalisoimiseksi Serbian kanssa**. Kosovon hallituksen on kuitenkin kumottava tullit, joita se soveltaa Serbiasta ja Bosnia ja Hertsegovinasta peräisin olevaan tuontiin. Kosovon on toteutettava uusia määrätietoisia toimia edellytysten luomiseksi oikeudellisesti sitovan sopimuksen tekemiseksi Serbian kanssa. Sopimus on erittäin tärkeä ja se on tehtävä nopeasti, jotta Kosovo ja Serbia voivat edetä tahoillaan kohti EU-jäsenyyttä.

Kosovo on valmistautunut jossain määrin **eurooppalaisten normien** käyttöönottoon. Lainsäädännön yhdentämistä on jatkettu joillakin aloilla, mutta täytäntöönpano on heikkoa. Edistymistä on tapahtunut jonkin verran tavaroiden, palvelujen ja pääomien vapaan liikkuvuuden, rahoituspalvelujen, julkisten hankintojen ja kilpailun aloilla. Hyvää edistymistä

on tapahtunut tilastojen ja varainhoidon valvonnan aloilla. Verotuksen ja tullin alalla tapahtui jonkin verran edistymistä veronkannon, harmaan talouden kitkemisen ja immateriaalioikeuksien suojaamiseksi tarkoitettujen tullitoimenpiteiden täytäntöönpanon osalta. Kosovon olisi kuitenkin tehostettava epävirallisen talouden ja veropetosten torjuntaa. Ympäristökysymysten käsittelyssä on tapahtunut jonkin verran edistymistä, mutta täytäntöönpano laahaa. Energiasektorilla on edelleen vakavia haasteita huolimatta jonkinasteisesta edistymisestä energiatehokkuudessa. Kaiken kaikkiaan Kosovon on parannettava hallinnollisia valmiuksia ja koordinointia kaikilla aloilla EU:n säännösten tuloksellisen täytäntöönpanon varmistamiseksi.

Viranomaiset ovat edistyneet sääntöjenmukaisen ja sääntelemättömän **muuttoliikkeen** hallinnassa. Toteutettuja toimia on jatkettava ja kehitettävä edelleen. Kosovon on otettava käyttöön mekanismi maahan sääntöjenvastaisesti tulleiden palauttamiseksi EU:n normien ja käytäntöjen mukaisesti.

LIITE 3 - Länsi-Balkanin strategian ja Sofian prioriteettiagendan täytäntöönpano: EU:n syvämpi sitoutuminen

Länsi-Balkanin strategia, joka hyväksyttiin 6. helmikuuta 2018, on tuonut uutta pontta EU:n ja Länsi-Balkanin välisiin suhteisiin. Strategia keskittyy aloihin, joilla Länsi-Balkanin kumppaneiden on toteutettava lisää uudistuksia ja toimia, sekä EU:n tehostettuun tukeen alueelle. Tuki muodostuu 57 sitoumuksesta, jotka on ryhmitelty kuuden lippulaiva-aloitteen alle. EU:n jäsenvaltiot ja Länsi-Balkanin kumppanit ovat sittemmin hyväksyneet merkittävän osan näistä toimista Sofian prioriteettiagendassa, joka esitettiin Sofiassa 17. toukokuuta 2018 järjestetyssä huippukokouksessa.

Strategian esittämisen jälkeen komissio on keskittynyt lunastamaan sitoumuksensa syventämällä poliittista sitoutumistaan, tiivistämällä operatiivisia kytköksiä yhtäältä Länsi-Balkanin ja toisaalta EU:n ja sen virastojen välillä, helpottamalla rahoituksen ja teknisen avun saantia ja kohdentamalla uudelleen liittymistä valmistelevalle tukivälille (IPA) rahoitusapua, josta Länsi-Balkanille myönnetyn avun määrä oli pelkästään vuonna 2018 yli 1,1 miljardia euroa.

Strategian ensimmäisen täytäntöönpanovuoden aikana edistymistä on tapahtunut kaikissa kuudessa lippulaiva-aloitteessa. Alue on saanut paljon poliittista huomiota. Sofiassa järjestettiin toukokuussa 2018 ensimmäinen EU:n ja Länsi-Balkanin huippukokous sitten Thessalonikin vuoden 2003 huippukokouksen. Eurooppa-neuvoston ja Euroopan komission puheenjohtajat ovat vierailleet alueella, jossa on myös järjestetty useita ministeritason ja muita korkean tason tapaamisia. Näillä tapahtumilla pyritään luomaan poliittista tahtoa edistää uudistuksia ja tehostaa alueellista yhteistyötä.

Lippulaiva-aloitteessa 1 – Tuen lisääminen oikeusvaltiolle on kolme painopistettä: oikeudellisten uudistusten parempi seuranta, kohdennetumpi tekninen apu lainvalvontaan ja tuen lisääminen kansalaisyhteiskunnalle, demokratia-aktivismille ja riippumattomalle medialle. Oikeus- ja sisäministeriöiden tasolla järjestetty EU:n ja Länsi-Balkanin tapaaminen Tiranassa lokakuussa 2018 osoittautui edistyksen kannalta käänntekeväksi. Tärkeimpiä saavutuksia olivat yhteistyön lisääminen oikeus- ja sisäasioiden alalla toimivien EU:n virastojen kanssa sekä tarkoituksenmukaisten indikaattorien laatiminen oikeusjärjestelmiä varten.

Oikeudellisten uudistusten seurannan osalta komissio on muuttanut lähestymistapansa painopistettä niin, että EU:n korkeat lainvalvontaviranomaiset tapaavat kaikkien kuuden kumppanin virkaveljiä samanaikaisesti järjestettävillä käynneillä, joissa käydään läpi tietyt hallintoasiat (vertaisarviointi). Vuonna 2018 saatiin valmiiksi joukko arviointeja, jotka koskivat siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanoa. Tällä hetkellä on käynnissä julkisia hankintoja koskevia arviointeja, ja myöhemmin vuonna 2019 on tarkoitus järjestää vielä yksi arviointi järjestäytyneestä rikollisuudesta. Komissio on myös kehittämässä uusia tapoja kerätä yhdenmukaistetumpia tietoja kumppaneiden oikeusjärjestelmistä. Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (Etyj) kanssa toteutettava alueellinen hanke on siihen liittyen merkittävä edistysaskel. Hankkeessa on tarkoitus seurata korruptiota ja järjestäytyneitä rikollisuutta koskevia oikeudenkäyntejä. Maailmanpankilta on tilattu joukko alueellisia oikeuslaitosarviointeja, ja oikeuslaitoksen toimivuutta tarkasteleva Euroopan neuvoston pysyvä komitea (Cepej) avustaa yhdenmukaistettujen tietojen keräämisessä alueelta.

Komissio on myös antanut tarkemmin räätälöityä teknistä apua neuvontaoperaatioiden muodossa. Niissä keskitytään oikeudellisiin uudistuksiin sekä järjestäytyneen rikollisuuden ja korruption torjuntaan. Tällainen operaatio on käynnissä Montenegrossa ja Albaniassa ja

sellaisen on määrä alkaa Kosovossa ja Bosnia ja Hertsegovinassa vuonna 2019. Vastaava operaatio on tarkoitus toteuttaa Pohjois-Makedoniassa ja mahdollisesti myös Serbiassa.

Komissio tekee tiivistä yhteistyötä eurooppalaisen demokratia-rahaston kanssa tukeakseen riippumattomia media-alustoja, kansalaisyhteiskuntaa ja demokratia-aktivisteja. Vuonna 2018 rahasto pystyi EU:n 6 miljoonan euron lisärahoituksen ansiosta ulottamaan toimintansa Länsi-Balkanille, jossa se on myöntänyt 14 uutta alan apurahaa.

Lippulaiva-aloitteessa 2 – Yhteistyön lujittaminen turvallisuus- ja muuttoliikekysymyksissä on kyse alueen kanssa tehtävästä yhteistyöstä, jolla torjutaan yhteisiä turvallisuusuhkia, kuten terrorismia, väkivaltaista ääriliikehdintää, radikalisoitumista, järjestäytyneitä rikollisuutta, ihmiskauppaa, laitonta asekauppaa ja hybridiuhkia, ja parannetaan kumppaneiden valmiuksia selvitä muuttoliikkeeseen ja turvallisuuteen liittyvistä haasteista. Tämä toiminta sai tukea Lontoossa heinäkuussa ja Tiranassa lokakuussa 2018 järjestetyissä ministeritapaamisissa, joissa onnistuttiin tiivistämään turvallisuuden ja asevarastojen tiimoilta tehtävää yhteistyötä ja suunniteltiin yhteisiä toimenpiteitä terrorismin torjumiseksi.

Tiranassa järjestetyssä EU:n ja Länsi-Balkanin oikeus- ja sisäministeriöiden foorumissa komissio ja kuusi Länsi-Balkanin kumppania sopivat yhteisestä toimintasuunnitelmasta terrorismin torjumiseksi. Komissio tukee parhaillaan alueellisiin painopisteisiin sovitettujen maakohtaisten toimintasuunnitelmien valmistelua. Komissio on myös perustanut väkivaltaisen ääriliikehdinnän ehkäisemistä varten kansallisten koordinaattoreiden alueellisen verkoston, joka kokoontui vuonna 2018 kaksi kertaa ja maaliskuussa 2019.

Komissio on viimeistelemässä EU:n ja Kaakkois-Euroopan välisen laitonta asekauppaa koskevan toimintasuunnitelman (2015–2019) arviointia. EU on myöntänyt yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan budjettikohdasta rahoitusta pienaseita ja kevyitä aseita koskevan alueellisen etenemissuunnitelman täytäntöönpanoon. Suunnitelma hyväksyttiin Lontoossa heinäkuussa 2018 järjestetyssä sisäministeriöiden tapaamisessa.

EU on pyrkinyt saamaan Länsi-Balkanin kumppanit mukaan järjestäytyneitä ja vakavaa kansainvälistä rikollisuutta koskevaan EU:n toimintapoliittiseen sykliin sekä asiaankuuluvien vuotuisten toimintasuunnitelmien valmisteluun ja täytäntöönpanoon. Euroopan ulkosuhdehallinto (EUH) käy entistä tiheämmin vuoropuhelua yhteisestä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta rohkaistakseen aluetta jatkamaan kantojensa sovittamista EU:n yhteisiin kantoihin. EUH on kannustanut kaikkia Länsi-Balkanin kumppaneita osallistumaan hybridiuhkien kartoitukseen voidakseen arvioida niiden haavoittuvuustekijöitä ja kohdentaa EU:n apu paremmin. Tähän mennessä kartoitus on aloitettu neljän kumppanin kanssa.

Komissio jatkaa yhteistyössä muuttoliikekysymyksiin keskittyneiden EU:n virastojen ja kansainvälisten järjestöjen kanssa kunnianhimoisia hankkeita, joilla parannetaan kumppaneiden valmiuksia hallita eri ryhmistä muodostuvia muuttovirtoja, otetaan käyttöön turvapaikkamenettelyt ja palautusmekanismi ja edistetään tiedonvaihtoa. Komissio on myös käynnistänyt aloitteita, joilla parannetaan alueelle lähetettyjen muuttoliikkeyhteys henkilöiden työn koordinoitua ja operatiivisten tietojen vaihtoa.

Komissio on helpottanut oikeus- ja sisäasioihin erikoistuneiden virastojen toimintaa Länsi-Balkanilla tavoitteenaan parantaa yhteisvaikutuksia turvallisuuden ja muuttoliikkeen alalla. Tähän kuului yhteistyöjärjestelyistä sopiminen Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskuksen (EMCDDA) kanssa, yhteistyösopimuksen allekirjoittaminen Eurojustin ja Albanian välillä (Montenegron ja Pohjois-Makedonian kanssa on jo tehty vastaavat sopimukset) sekä neuvottelujen loppuun saattaminen Euroopan raja- ja merivartiostojen asemaa koskevasta sopimuksesta niiden alueen viiden maan kanssa, joilla

on yhteinen raja EU:n kanssa. Albanian kanssa tehty sopimus on tullut voimaan, ja ensimmäiset rajavartijat on lähetetty maahan. Komissio on perustanut oikeus- ja sisäasioiden alalla toimivien EU:n virastojen välisen työryhmän tukeakseen kyseisten virastojen toimintaa Länsi-Balkanilla ja koordinoidakseen sitä paremmin.

Oikeusvaltioon, turvallisuuteen ja muuttoliikkeeseen liittyviin toimiin on myönnetty vuodeksi 2018 kaikkiaan yli 145 miljoonaa euroa.

Lippulaiva-aloitteessa 3 – Sosioekonomisen kehityksen tukeminen keskittyy tukemaan edistymistä alueellisen talousalueen luomisessa, mukauttamaan investointikehyksiä alueella tehtävien investointien lisäämiseksi, hyödyntämään talouden uudistusohjelmia entistä strategisemmin sekä tukemaan koulutus- ja sosiaalialan uudistuksia. Koulutusministereiden tapaaminen Brysselissä kesäkuussa ja talousministereiden tapaaminen Wienissä heinäkuussa 2018 edistivät lippulaiva-aloitteen etenemistä – ensin mainittu ammattikoulutukseen, opiskelijoiden liikkuvuuteen ja tutkintojen tunnustamiseen liittyviä aloitteita ja jälkimmäinen alueellisen talousalueen täytäntöönpanoa. EU aloittaa vuonna 2019 järjestelmälliset tapaamiset Länsi-Balkanin työllisyysministereiden kanssa.

Komissio jatkoi alueellista talousaluetta koskevan monivuotisen toimintasuunnitelman täytäntöönpanon edistämistä yhdessä alueellisen yhteistyöneuvoston kanssa. Siihen liittyviä saavutuksia olivat kaupan helpottamista koskevan, Keski-Euroopan vapaakauppasopimuksen (CEFTA) lisäpöytäkirjan 5 voimaantulo huhtikuussa 2018, investointien alueellisen uudistusohjelman hyväksyminen sekä rahoitusmarkkinoiden monipuolistamiseen ja integroimiseen tähtäävän alueohjelman käynnistäminen. Neuvottelut palvelukaupan vapauttamisesta saatiin päätökseen ja neuvottelut ammatillisesta liikkuvuudesta alueella aloitettiin.

Länsi-Balkanin investointikehyksen (WBIF) strategian ja rahoituksen laajentaminen on kehitteillä. Sen tueksi toteutettu väliarviointi saatiin valmiiksi vuonna 2018. Ranskan valtion kehitysyhteistyövirastosta (AFD) tuli joulukuussa 2018 WBIF:ään osallistuva kansainvälinen rahoituslaitos ja Maailmanpankkiryhmästä huhtikuussa 2019. Yksityisten investointien houkuttelemiseen tarkoitetun Länsi-Balkanin takausmekanismin käyttöönotto etenee: ennakoarvio saatiin valmiiksi vuonna 2018 ja vuoropuhelu kansainvälisten rahoituslaitosten kanssa on aloitettu.

Komissio on myös tehostanut tukeaan yksityissektorin kehittämiseen; painopiste on startup-yrityksissä ja nuorten yrittäjien rahoituksen saannin helpottamisessa. Nuorten yrittäjyyden tukemiseksi ja työllistymismahdollisuuksien tarjoamiseksi on otettu käyttöön uusi alueellinen nuorisotakuujärjestely. Sen 10 miljoonan euron määrärahoilla on mahdollista houkutella rahoitusta jopa 80 miljoonaa euroa. Serbiassa komissio on käynnistänyt vastaavan, 20 miljoonan euron takuuohjelman, jonka odotetaan johtavan uusien lainojen myöntämiseen serbialaisille startup-yrityksille ja innovatiivisille yrityksille jopa 180 miljoonan euron arvosta. Komissio valmistele parhaillaan älykkään erikoistumisen strategioiden laatimiseen tarkoitetun tuen laajentamista niin, että jäsenvaltioiden lisäksi sitä voitaisiin myöntää Länsi-Balkanille.

EU on toteuttanut toimia, jotta kumppanit tehostaisivat talouden uudistusohjelmien strategista hyödyntämistä saattamalla valmistelunsa talouspolitiikan EU-ohjausjakson mukaisiksi. Työllisyys- ja sosiaalieuudistusten seuranta on parantunut talouden uudistusohjelmien ansiosta, mutta myös sen myötä, että EU:n ja Länsi-Balkanin välillä järjestetään vuosittain ministeritason tapaaminen, seuraavan kerran kesäkuussa 2019. Lisäksi EU:n rahoitustukea työllisyyden, koulutuksen, sosiaalisen osallisuuden ja terveyden edistämiseen on lisätty perustamalla uusia kahdenvälisiä avustusohjelmia sekä ammattikoulutusta koskeva

alueellinen liikkuvuusohjelma. EU on asteittain kasvattamassa Erasmus+ -ohjelmasta myöntämäänsä tukea, jonka määrä kaksinkertaistaan vuoteen 2020 mennessä.

Liittymistä valmistelevalle tukivälille (IPA) kokonaismäärärahat kilpailukykyyn, kasvuun ja koulutukseen liittyville toimille olivat vuonna 2018 yli 260 miljoonaa euroa.

Lippulaiva-aloitteessa 4 – Liitettävyyden parantaminen keskitytään alueen liikenne- ja energiayhteyksien kehittämiseen kaupan helpottamiseksi ja talouskasvun edistämiseksi. Aloitteen toimiin kuuluvat infrastruktuurin suunnittelu ja infrastruktuuri-investoinnit sekä asianmukaisen sääntely-ympäristön luominen markkinoiden alueellista yhdentymistä varten.

Liikenneministereiden tapaamiset Ljubljanassa huhtikuussa ja Brysselissä joulukuussa 2018 edesauttoivat ratkaisevalla tavalla useiden liikenteen uudistamista koskevien julkilausumien antamista. Podgoricassa järjestetyssä energia- ja ympäristöministeriöiden tapaamisessa taas hyväksyttiin käänteentekevä julkilausuma energiasiirtymästä.

Energiasektorilla komissio helpottaa EU:n energiaunionin ulottamista Länsi-Balkanille ja yhtenäisen sääntely-ympäristön luomista energiayhteisösovimuksen puitteissa. Lisäedistymisen energia-alalla edellyttää edistysaskelia Serbian ja Kosovon välisessä alan vuoropuhelussa.

Puhtaaseen energiaan siirtymistä koskeva yhteinen julkilausuma, jonka Länsi-Balkanin energia- ja ympäristöministerit allekirjoittivat Podgoricassa helmikuussa 2019 järjestetyssä tapaamisessaan, oli merkittävä saavutus. Komissio on osoittanut energiatehokkuuden kehittämiseen 30 miljoonaa euroa avustuksina energiatehokkuuden alueellisesta rahoitusvälineestä jo myönnettyjen 50 miljoonan euron lisäksi. Komissio tuki vuonna 2018 Bulgarian ja Serbian välisen kaasuyhdysputkihankkeen allekirjoittamista. Putki rahoitetaan osittain IPA-väliseen ja Euroopan aluekehitysrahaston varoista. Liikennesektorilla komissio on jatkanut liikenneyhteisösovimuksen täytäntöönpanon ja liikenneyhteisön sihteeristön toiminnan tukemista. Liikenneyhteisön toimielimet perustettiin (alueellinen ohjauskomitea ja ministerineuvosto), ja Serbian kanssa allekirjoitettiin toimipaikkasopimus; vt. johtaja nimitettiin alkuvuodesta 2019.

Komissio on tukenut ministeritason julkilausumaa, jonka tarkoituksena on poistaa rajoilla olevia esteitä rakentamalla tie- ja rautatieliikenteen integroituja ylityspaikkoja. Julkilausuma perustuu EU:n rahoittamaan selvitykseen, jossa alueen rajanylityspaikoista 32 määriteltiin integrointiin parhaiten soveltuviksi. Niistä on laadittu kahdenväliset sopimukset asianomaisten maiden välillä, ja sopimukset ovat nyt allekirjoitusvaiheessa.

Asiaankuuluvat ministeritason julkilausumat annettiin Ljubljanassa järjestetyssä TEN-T-ministeritapaamisessa ja Sofian huippukokouksessa. Komissio tukee myös uuden alueellisen rautatieliikenteen strategian ja tieturvallisuuden toimintasuunnitelman laatimista. Jälkimmäisen tavoitteena on vähentää tieliikennekuolemia muuttamalla paljon onnettomuuksia aiheuttaneita kohtia tiestössä. Vuonna 2018 komissio rahoitti 24 Connectan asiantuntijoiden tarkastuskäyntiä tällaisiin kohtiin.

Infrastruktuuri-investoinneista todettakoon, että Länsi-Balkanin investointikehyksestä (WBIF) jatkettiin liitettävyyssuunnitelman tukemista vuonna 2018. Sofian huippukokouksessa komissio ilmoitti avustuksista 11 uudelle liikennehankkeelle. Avustusten yhteenlaskettu arvo on 192,7 miljoonaa euroa. Komissio on myöntänyt WBIF:stä sen perustamisesta lukien 700 miljoonaa euroa avustuksina 31 ensisijaiselle hankkeelle. Avustukset ovat johtaneet yli 2,4 miljardin euron ulkoisiin investointeihin.

Lippulaiva-aloitteessa 5 – Länsi-Balkanin digitaalistrategia keskittyy digitaalitalouden ja -yhteiskunnan kehittämiseen alueella. Strategia julkaistiin kesäkuussa 2018 järjestetyssä EU:n digitaalistrategian vuotuisessa yleiskokouksessa. Se perustuu komission yksiköiden valmisteluasiakirjaan, jossa esitetään keskeiset aloitteet. Komissio on myös aloittanut Länsi-Balkanin kumppaneiden kanssa tieto- ja viestintäteknikkaa koskevan vuoropuhelun, johon kuuluu digitaalitaloudesta ja -yhteiskunnasta vastaavan komissaarin vierailut useimmissa alueen pääkaupungeissa.

Komissio myös tuki voimakkaasti neuvotteluja uudesta alueellisesta verkkovierailusopimuksesta, jonka ansiosta verkkovierailumaksut poistuvat Länsi-Balkanin alueen sisällä. Sopimus hyväksyttiin digitaaliasioista vastaavien ministereiden tapaamisessa huhtikuussa 2019, ja se tulee voimaan heinäkuussa 2019.

Komissio on varannut WBIF-välineestä 30 miljoonaa euroa tekniseen apuun laajakaistayhteyksiin tehtävien investointien valmistelemiseksi ja 8 miljoonaa euroa aloitteeseen, jolla parannetaan kyberturvallisuutta alueella.

EU tekee työtä myös sen eteen, että Länsi-Balkanin kumppanit voisivat osallistua alan eurooppalaisten foorumien ja ryhmien toimintaan. Kumppaneita on otettu tarkkailijoiksi audiovisuaalisten mediapalvelujen eurooppalaisten sääntelyviranomaisten ryhmään (ERGA), digitaalisten sisämarkkinoiden korkean tason ryhmään ja Euroopan sähköisen viestinnän sääntelyviranomaisten yhteistyöelimeen (BEREC).

Komissio on ottanut kumppaneita mukaan moniin yhteisöaloitteisiin digiosaamisen sekä sähköisten viranomais- ja terveystalouden aloilla. Esimerkkejä tällaisista aloitteista ovat laajakaistaa käsittelevän viraston verkosto, Digital Opportunity Traineeship -ohjelma, EU:n koodausviikon lähettiläät, ISA2-ohjelma, eHealth-verkosto, European Artificial Intelligence Alliance ja EU:n lohkoketjuteknologian seurantakeskus ja foorumi.

IPA-välineen kokonaismäärärahat liikenneyhteyksiin, energiaan ja digialaan liittyville toimille olivat 450 miljoonaa euroa vuonna 2018.

Lippulaiva-aloitteessa 6 – Sovinnon ja hyvien naapuruussuhteiden tukeminen keskittyy pysyvän rauhan edistämiseen alueella tekemällä työtä kolmella aihealueella: menneisyyden painolastista irrottautuminen, ihmisten välisen yhteydenpidon palauttaminen kansanryhmien välille ja yhteistyön lisääminen yhteisen edun mukaisilla aloilla. Näitä kysymyksiä käsitellään järjestelmällisesti Länsi-Balkanin ulkoministereiden tapaamisissa sekä kahdenvälisissä korkean tason tapaamisissa, joiden järjestäminen aloitettiin Itävallan puheenjohtajakaudella vuonna 2018.

Komissio jatkaa kansainvälisiä rikostuomioistuimia koskevan mekanismin ja Kosovon tuomioistuinlaitoksen erityisjaostojen tukemista. Komissio tukee yhdessä kansainvälisen kadonneiden henkilöiden komission ja Punaisen Ristin kansainvälisen komitean kanssa ponnisteluja jäljellä olevien tapausten ratkaisemiseksi ja kadonneiden henkilöiden perheenjäsenten tarpeisiin vastaamiseksi. Komissio on myös lisännyt tukeaan alueellisen totuuskomission perustamiselle.

EU antaa rahoitusapua alueelliselle nuorisotalouden yhteistyöjärjestölle, koska se on tärkeä toimija liikkuvuuden ja yhteistyön edistämässä nuorten keskuudessa. Länsi-Balkanin nuorisohanke perustettiin antamaan nuorille mahdollisuuksia vaikuttaa politiikantekoon. Luova Eurooppa -ohjelman tukea kulttuuriteollisuuden ja luovien alojen väliseen yhteistyöhön on lisätty.

Alueellista yhteistyötä tuetaan useiden maita yhdistävien toimien lisäksi rajatylittävän yhteistyön ohjelmasta, jonka puitteissa voidaan toteuttaa yhteisiä käytännön yhteisöprojekteja esimerkiksi luonnonvarojen hoidon, matkailun ja kulttuurin aloilla. EU:n yleinen tuki

institutionaalisille ja sosioekonomisille uudistuksille auttaa palauttamaan kansalaisten ja yhteisöjen luottamuksen ja edistää siten sovittelulle otollisen ilmapiirin syntymistä.

IPA-välineestä myönnettiin hyvien naapuruussuhteiden ja sovittelun tukemiseen kaiken kaikkiaan lähes 80 miljoonaa euroa vuonna 2018.

Komissio aikoo jatkaa kuuden lippulaiva-aloitteen edellä mainittujen saavutusten parantamista lähivuosina lunastaakseen Länsi-Balkanin strategiaan kirjatut sitoumukset. Se jatkaa kumppaneiden ja jäsenvaltioiden osallistamista ja ajan tasalla pitämistä poliittisen vuoropuhelun, säännöllisten tilannekatsausten ja työryhmätason tapaamisten avulla. Länsi-Balkanin kumppaneiden jatkuva sitoutuneisuus ja rakentava alueellinen yhteistyö ovat avainasemassa, kun pyritään saavuttamaan strategian ja sen toimintasuunnitelman kunnianhimoiset tavoitteet.

LIITE 4 – Keskeiset tilastot

TILASTOTIEDOT (tilanne 29.4.2019)

Väestönkehitys	Huom.	Montenegro		Pohjois-Makedonia		Albania		Serbia		Turkki		Bosnia ja Hertsegovina		Kosovo*		EU-28	
		2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Koko väestö (tuhansia)		622,2	622,4	2071,3	2 073,7	2 875,6	2 876,6	7 076,4	7 040,3	78 741	79 815	3 516,0	3 509,7	1 771,6	1 785,5	510 182 p	511 373 bp
15–64-vuotiaiden osuus koko väestöstä (%)		67,6	67,4		70,2	68,7	68,7	66,6	66,3	67,8	68	:	:	65,6p	66,8	65,3	65,0b
Luonnollisen väestönmuutoksen yleinen luku (1 000 asukasta kohden)		1,8	1,5	1,2	0,7	3,6	3,0	-5,1	-5,5	11,2	10,8	-1,8p	-2,0	8,4p	8,2	0,0p	-0,4bp
Miesten elinajanodote syntymähetkellä (vuosina)		74,1	73,9	73,4	74,1	77,1	77,1	73,2	73,1	75,4	75,7	:	:	75,9p	:	78,2	78,3b
Naisten elinajanodote syntymähetkellä (vuosina)		78,9	79,2	77,5	77,9	80,1	80,1	78,3	78,1	81	81,3	:	:	81,6p	:	83,6	83,5b

Työmarkkinat	Huom.	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
20–64-vuotiaiden työvoimaosuus: työvoimaan kuuluvien prosenttiosuus 20–64-vuotiaista (koko väestö)	1)	69,1	69,3	69,6	70,3	73,3e	73,9	70,0	71,2	60,9	61,9	58,8	58,4	44,0	49,0	77,6	78,0
20–64-vuotiaiden miesten työvoimaosuus: työvoimaan kuuluvien prosenttiosuus 20–64-vuotiaista miehistä	1)	76,7	77,0	83,8	84,4	82,5e	84,3	78,0	78,8	83,3	83,7	72,0	71,3	66,8	75,1	83,7	84,1
20–64-vuotiaiden naisten työvoimaosuus: työvoimaan kuuluvien prosenttiosuus 20–64-vuotiaista naisista	1)	61,6	61,7	54,9	55,7	64,2e	63,5	62,0	63,6	38,5	40,0	45,3	45,6	20,9	22,6	71,4	72,0
20–64-vuotiaiden työllisyysaste (prosenttia väestöstä)																	
Yhteensä		57,1	58,2	53,3	54,8	62,1e	63,9	59,1	61,5	54,3	55,3	44,2	46,6	32,3	34,4	71,1	72,2
Miehet		63,0	65,2	63,7	65,6	69,4e	72,1	66,3	68,5	75,5	76,1	56,4	58,1	49,9	54,0	76,9	78,0
Naiset		51,3	51,4	42,5	43,7	55e	55,6	51,9	54,5	33,2	34,4	32,0	35,1	14,6	14,6	65,3	66,5

Työmarkkinat (jatkuu)	Huom	Montenegro		Pohjois-Makedonia		Albania		Serbia		Turkki		Bosnia ja Hertsegovina		Kosovo*		EU-28	
		2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien 15–24-vuotiaiden prosenttiosuus samanikäisestä väestöstä		18,4	16,7	24,3	24,9	26,9e	25,9	17,7	17,2	24,0	24,2	26,4	24,3	30,1	27,4	11,6	10,9
Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien 15–29-vuotiaiden prosenttiosuus samanikäisestä väestöstä		22,3	21,4	31,3	31,1	30e	29,7	22,3	21,7	27,8	27,5	31,4	28,8	37,3	35,0	14,2	13,4
Työllisyys toimialoitain																	
Maa-, metsä- ja kalatalous (%)		7,7	7,9	16,6	16,2	40,2e	38,2e	18,6	17,2	19,5	19,4	18,0	18,9	4,2	4,4	4,3	4,2
Teollisuus (%)		9,8	9,5	23,1	22,5	12,8e	12,5e	20,2	21,2	19,5	19,1	22,7	22,2	18,0	17,4	17,3	17,3
Rakentaminen (%)		7,7	7,6	7,2	7,2	6,5e	6,9e	4,3	4,1	7,3	7,4	8,6	7,3	11,5	12,9	6,7	6,8
Palvelut (%)		74,8	75,0	53,1	54,1	40,5e	42,4e	57,0	57,5	53,7	54,1	50,8	51,6	66,3	65,3	71,7	71,7
Julkisen sektorin palveluksessa olevien 20–64-vuotiaiden prosenttiosuus kokonaistyövoimasta	2)	31,2	32,6	:	:	15,6e	16,4e	28,3	27,8	13,8	13,3	17,8	18,4	30,8	28,4	:	:
Yksityisen sektorin palveluksessa olevien 20–64-vuotiaiden prosenttiosuus kokonaistyövoimasta	2)	47,0	45,5	:	:	84,4e	83,6e	71,7	72,2	86,2	86,7	82,2	81,6	69,2	71,6	:	:
Työttömyysaste (prosenttia työvoimasta)																	
Yhteensä	1)	17,8	16,1	23,7	22,4	15,2e	13,7e	15,4	13,6	10,9	10,9	25,5	20,7	27,5	30,3	8,6	7,6
Miehet	1)	18,3	15,4	24,4	22,7	15,9e	14,6e	14,8	13,0	9,6	9,4	22,6	19,0	26,2	28,5	8,4	7,4
Naiset	1)	17,1	16,9	22,7	21,8	14,4e	12,6e	16,2	14,4	13,6	13,9	30,2	23,3	31,7	36,4	8,8	7,9
15–24-vuotiaat nuoret	1)	35,9	31,7	48,2	46,7	36,5e	31,9e	34,9	31,9	19,5	20,5	54,3	45,8	52,4	52,7	18,7	16,8
Pitkäaikaistyöttömät (>12 kk)	1)	13,4	12,4	19,2	17,4	10,1e	8,9e	10,0	8,2	2,2	2,4	21,7	17,0	18,0	21,7	4,0	3,4
Keskimääräinen nimellinen kuukausipalkka (euroa)	3)	499	510	363	372	397	446	516	544	607	555	429	435	:	:	:	:

Koulutus	Huom	Montenegro		Pohjois-Makedonia		Albania		Serbia		Turkki		Bosnia ja Hertsegovina		Kosovo*		EU-28	
		2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Koulutuksen keskeyttäneet: niiden 18–24-vuotiaiden prosenttiosuus väestöstä, joilla on enintään alemman keskiasteen koulutus ja jotka eivät osallistu seuraavan asteen koulutukseen		5,5	5,4	9,9	8,5	19,6e	19,6	7,0	6,2	34,3	32,5	4,9	5,1	12,7	12,2	10,7	10,6
Julkiset koulutusmenot suhteessa BKT:hen (%)		:	:	:	:	3,1p	3,1p	3,6	3,7	4,7	4,2	:	:	4,6	4,4	:	:
Niiden 20–24-vuotiaiden prosenttiosuus väestöstä, joilla on enintään alemman keskiasteen koulutus, yhteensä		6,8	4,9	12,0	9,3	:	:	7,8	6,8	43,9	42,8	5,8u	6,1u	14,6	13,8	16,8	16,6
Niiden 20–24-vuotiaiden miesten prosenttiosuus väestöstä, joilla on enintään alemman keskiasteen koulutus		5,8	4,9	10,9	8,8	:	:	8,6	7,3	44,2	42,9	5,5u	6,1u	12,5	12,8	19,1	19,1
Niiden 20–24-vuotiaiden naisten prosenttiosuus väestöstä, joilla on enintään alemman keskiasteen koulutus		7,9	4,9	13,1	9,8	:	:	7,0	6,3	43,7	42,7	6,3u	6,2u	17,0	14,9	14,4	14,1
Niiden 20–24-vuotiaiden prosenttiosuus väestöstä, joilla on keskiasteen koulutus tai keskiasteen jälkeinen koulutus, joka ei ole korkea-asteen koulutusta, yhteensä		82,2	86,9	77,2	80,3	:	:	84,9	85,0	35,7	36,1	86,6	86,9	70,5	70,8	65,3	65,1
Niiden 20–24-vuotiaiden miesten prosenttiosuus väestöstä, joilla on keskiasteen koulutus tai keskiasteen jälkeinen koulutus, joka ei ole korkea-asteen koulutusta		86,9	90,6	82,5	83,7	:	:	86,3	86,3	38,3	39,4	89,0	89,4	74,5	74,2	66,1	65,8
Niiden 20–24-vuotiaiden naisten prosenttiosuus väestöstä, joilla on keskiasteen koulutus tai keskiasteen jälkeinen koulutus, joka ei ole korkea-asteen koulutusta		77,2	82,9	71,8	76,7	:	:	83,3	83,5	33,3	32,9	83,7	84,0	66,0	66,9	64,4	64,4
Niiden 30–34-vuotiaiden prosenttiosuus väestöstä, joilla on korkea-asteen koulutus,		33,9	34,0	29,1	30,5	20,9e	23,5e	29,9	31,4	26,5	27,3	23,1	23,8	19,1	21,8	39,0	39,8

yhteensä																	
Niiden 30–34-vuotiaiden miesten prosenttiosuus väestöstä, joilla on korkea-asteen koulutus		31,8	30,0	24,5	24,6	18,0e	21,1e	24,7	25,4	28,3	28,6	16,6u	19,4	18,9	22,4	34,3	34,8
Niiden 30–34-vuotiaiden naisten prosenttiosuus väestöstä, joilla on korkea-asteen koulutus		35,9	37,7	33,8	36,8	23,9e	26,0e	35,3	37,6	24,6	26,0	29,4	28,4	19,4	21,2	43,8	44,8

Kansantalouden tilinpito	Huom.	Montenegro		Pohjois-Makedonia		Albania		Serbia		Turkki		Bosnia ja Hertsegovina		Kosovo*		EU-28	
		2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Bruttokansantuote																	
Käyvin hinnoin (miljardia euroa)		4,0	4,3	9,7p	10,0p	10,7	11,6p	36,7	39,2	780,2	753,9	15,3	:	6,1	6,4	14 958,3	15 382,6
BKT/asukas (euroa)		6 400	6 900	4 700e	4 800p	3 700	4 000p	5 200	5 600	9 800	9 400	4 400	4 700	3 400	3 600	29 300	30 000
Ostovoimakorjattu BKT/asukas		13 000	13 700	10 800e	10 800p	8 600	9 100p	11 400	11 600	19 200	19 900	9 000	9 500	:	:	29 300	30 000
Ostovoimakorjattu BKT/asukas verrattuna EU:n keskiarvoon (EU-28 = 100)		44	46	37e	36p	30	30p	39	39	65	66	31	32	:	:	-	-
BKT:n vuotuinen reaali muutos (volyymi) edelliseen vuoteen verrattuna (%)		2,9	4,7	2,8	0,2p	3,3	3,8p	3,3	2,0	3,2	7,4	3,1	:	4,1	4,2	2,0	2,4
Bruttoarvonlisäys toimialoittain																	
Maa-, metsä- ja kalatalous (%)		9,0	8,4	10,6	9,1p	22,6	21,8p	8,2	7,3	7,0	6,9	7,5	:	13,0	11,4	1,6	1,7
Teollisuus (%)		12,2	11,2	19,7	20,6p	14,0	12,8p	26,3	26,5	22,3	23,2	22,6	:	21,5	21,8	19,5	19,7
Rakentaminen (%)		6,7	8,2	8,0	7,2p	10,2	10,5p	4,7	5,0	9,7	9,7	4,6	:	8,1	9,9	5,3	5,4
Palvelut (%)		72,1	72,2	61,7	63,1p	53,2	54,9p	60,8	61,2	61,0	60,2	65,3	:	57,4	56,9	73,6	73,2

Maksutase																	
Nettomääräiset (maahan tulevat ja maasta lähtevät) ulkomaiset suorat sijoitukset (miljoonaa euroa)		371,6	484,3	316,9	180,0	936,5	993,8	1 899,2	2 418,1	9 211,3	7 277,2	256,8	330,1	177,2	212,0	30 664,7	- 72 791,5
Nettomääräiset (maahan tulevat ja maasta lähtevät) ulkomaiset suorat sijoitukset (% suhteessa BKT:hen)		9,4	11,3	3,3	1,8p	8,7p	8,6	5,2	6,2	1,2	1,0	1,7	:	2,9	3,3	0,2	-0,5
Nettomääräiset (maahan tulevat ja maasta lähtevät) ulkomaiset suorat sijoitukset suhteessa EU-28:aan (miljoonaa euroa)		-25,6	174,1	199,1	100,2	274,7	:	1 304,4	1 756,7	3 166,7	1 786,0	214,9	217,0	15,6	107,3	-	-
Nettomääräiset (maahan tulevat ja maasta lähtevät) ulkomaiset suorat sijoitukset suhteessa EU-28:aan (% suhteessa BKT:hen)		-0,6	4,0	2,1	1,0p	2,6	:	3,6	4,5	0,4	0,2	1,4	:	0,3	1,7	-	-
Rahalahetykset, prosenttia suhteessa BKT:hen		4,8	4,7	2,0	1,9p	5,7p	5,5	7,3	7,6	0,1	0,0	8,2	:	11,4	11,8	0,1	0,1

Tavaroiden ulkomaankauppa	Huom.	Montenegro		Pohjois-Makedonia		Albania		Serbia		Turkki		Bosnia ja Hertsegovina		Kosovo*		EU-28	
		2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
EU-28-maihin suuntautuvan viennin osuus viennin kokonaisarvosta (%)		37,4	34,8	80,0	81,1	77,9	77,2	67,6	67,6	47,9	47,0	71,3	71,2	22,6	24,9	-	-
EU-28-maista tulevan tuonnin osuus tuonnin kokonaisarvosta (%)		48,2	47,4	61,9	62,9	63,1	61,7	58,7	58,9	39,0	36,4	61,9	60,9	43,1	43,1	-	-
Kauppataase (miljoonaa euroa)		-1 736	-1 932	-1 786	-1 818	-2 399	-2 622	-2 483	-3 194	-50 676	-67 771	-3 448	-3 646	-2 480	-2 669	37 238	21 099
Kansainvälinen tavara- ja palvelukauppa suhteessa BKT:hen																	
Tuonti (% suhteessa BKT:hen)		63,1	64,5	65,5	69,2p	45,8	46,6p	53,4	57,1	24,9	29,3	52,3	:	50,9	52,5	40,4	42,0
Vienti (% suhteessa BKT:hen)		40,6	41,1	50,7	55,4p	29,0	31,6p	48,6	50,5	22,0	24,8	35,4	:	23,7	26,7	43,9	45,7

Julkinen talous	Huom.	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
** Julkisen talouden ylijäämä (+) / alijäämä (-) (% suhteessa BKT:hen)		-2,8	-5,6	-2,7	-2,7	-1,8	-2,0	-1,2	1,1	-1,1	-2,8	1,2	2,6	:	:	-1,7	-1,0
** Julkinen velka (% suhteessa BKT:hen)		64,4	64,2	39,9	39,5	68,6	66,8	68,8	58,7	28,3	28,3	40,5	36,1	14,6e	16,6e	83,4	81,7

Taloudelliset indikaattorit	Huom.	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Kuluttajahintojen vuotuinen muutos (%)	4)	0,1	2,8	0,2	2,1	1,5	3,3	1,3	3,3	7,7	11,1	-1,1	1,2	0,3	1,5	0,2	1,7
** Yksityinen velka, konsolidoitu, suhteessa BKT:hen (%)	5)	:	:	:	:	:	:	:	:	84,8	85,1	84,5	83,3	:	:	141,9	140,3
Ulkomainen velka suhteessa BKT:hen (%)		:	:	74,7	73,6p	73,4p	68,7	72,1	65,3	47,4	53,4	:	:	33,2	32,6	:	:
Valuuttamääräinen velka suhteessa BKT:hen (%)	6)	:	:	:	:	73,5	68,7	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Vuotuinen lainakorko (%)	7)	7,45	6,81	4,25	3,75	5,89	5,98	5,50	5,00	15,79	18,12	4,97	3,88	7,47	6,83	:	:
Vuotuinen talletuskorko (%)	8)	0,93	0,69	0,25	0,25	0,80	0,75	2,50	2,00	10,33	13,53	0,09	0,06	1,01	1,04	:	:
Varantojen (myös kultavarannon) arvo (miljoonaa euroa)		803,0	897,7	2 613,4	2 336,3	2 945,0	2 995,9	10 204,6	9 961,6	95 863,2	95 361,6	4 873,2	5 397,5	605,1	683,4	:	:
Valuuttavaranto/kuukausituonti		3,9	3,9	4,9	4,0	7,2	6,7	6,2	5,4	6,0	5,2	7,3	7,2	2,3	2,4	:	:

Elinkeinoelämä	Huom.	Montenegro		Pohjois-Makedonia		Albania		Serbia		Turkki		Bosnia ja Hertsegovina		Kosovo*		EU-28	
		2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Teollisuustuotannon indeksi (2010 = 100)		84,4s	81,8s	122,0	122,2	143,8	142,9	111,7	115,8	126,3	134,3	112,0	115,5	:	:	105,6	109,1s

Infrastruktuuri	Huom.	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Rataverkon tiheys (käytössä olevia raiteita / tuhat km ²)	9)	18,4	18,4	27,4	27,4	12,2	12,2	48,6	48,5	13,2	13,3	20,0	20,0	30,9	30,9	:	:
Moottoriteiden pituus (km)		0	0	259	259	:	:	741	963	2542	2657	163	172	98	108	:	:

Energia	Huom.	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Energian nettotuonti suhteessa BKT:hen		3,4	4,9	5,2	5,9	1,3	2,5	3,4	4,3	1,0	1,5	4,3	:	4,1	5,4	1,3	1,5

: = ei saatavilla
b = katkos aikasarjassa
e = arvio
p = alustava luku
s = Eurostatin arvio/laskelma
u = luotettavuus heikko
- = ei sovelleta

* = Tämä nimitys ei vaikuta asemaa koskeviin kantoihin, ja se on YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1244 ja Kansainvälisen tuomioistuimen Kosovon itsenäisyysjulistuksesta antaman lausunnon mukainen.

** = Laajentumismaiden julkisen talouden alijäämää ja velkaa koskevat tiedot julkaistaan "sellaisina kuin ne ovat" ilman minkäänlaisia takeita niiden laadusta tai EKT:n sääntöjen mukaisuudesta.

Alaviitteet:

- 1) Turkki: työttömyys perustuu seuraaviin kriteereihin: henkilö on ollut työttömänä neljä viikkoa ja käyttää ainoastaan aktiivisia työnhakumenetelmiä.
- 2) Bosnia ja Hertsegovina: julkinen sektori kattaa NACE Rev. 2:n pääluokat O, P ja Q ja yksityinen sektori kattaa NACE Rev. 2:n muut pääluokat. Montenegro: kansalaisjärjestöjä ei ole otettu huomioon; tiedot koskevat työntekijöiden määrää (yksityisellä tai julkisella sektorilla) osuutena työntekijöiden kokonaismäärästä.
- 3) Albania: julkinen sektori. Bosnia ja Hertsegovina: nettotulot. Serbia: oikeushenkilöiden ja yhtiöimättömien yritysten työntekijöille maksetut palkat.
- 4) Yhdenmukaistettu kuluttajahintaindeksi lukuun ottamatta Bosnia ja Hertsegovinaa.
- 5) Bosnia ja Hertsegovina: tiedot rahalaitoksista.
- 6) Albania: ulkoinen velka (mukaan lukien ulkomaiset suorat sijoitukset).
- 7) Albania: painotettua keskimääräistä korkokantaa sovellettiin uusiin 12 kuukauden lainoihin kyseisen kuukauden aikana 12 kuukauden laina-ajalla. Montenegro: efektiivisen korkokannan painotettu keskiarvo, jäljellä oleva lainamäärä, vuotuinen. Pohjois-Makedonia: vuoden loppu (31.12.). Bosnia ja Hertsegovina: lyhyet antolainauskorot kansallisessa valuutassa muille kuin rahoitusalan yrityksille (painotettu keskiarvo).
- 8) Albania: vuotuinen talletuskorko vastaa uusien 12 kuukauden määräaikaistalletusten painotettua keskimääräistä korkoa kyseisenä kuukautena. Montenegro: efektiivisen korkokannan painotettu keskiarvo, jäljellä oleva lainamäärä, vuotuinen. Pohjois-Makedonia: vuoden loppu (31.12.). Turkki: yön yli -talletukset. Bosnia ja Hertsegovina: avistatalletusten korot kotitalouksien kansallisessa valuutassa (painotettu keskiarvo).
- 9) Serbia: perustuu pikemminkin kokonaispinta-alaan kuin maapinta-alaan.